

פי' ס"י

מצאתי כתוב בהלכות גדולות⁽¹⁾, היכא דהוה⁽²⁾ ליה עיזא או תורתא⁽³⁾ וחלב מיניה חלכה ועכיד⁽⁴⁾ מיניה כמכא ושחטה ואישתכח טריפה, אסור⁽⁵⁾ למיכל מההוא כמכא. ועליה דנתי לפני ר'⁽⁶⁾. ואמרתי אם כן לא נאכל גבינה כלל. דמאן לומר לן דכולהו בהמות שנחלכו בגבינה כשירות נינהו, דילמא אית בהו חדא טריפה ותהא הגבינה אסורה. ומאי איריאי שחטה ואישתכח טריפה, אפילו לא נשחטה נמי יהא אסור עד שישחוט ויבדוק, אם כשירות הבהמות כולם תהא הגבינה מותרת, ואם טריפות הן תהא הגבינה אסורה. וגער בי על שהעמקתי לו בזה. ואחר כך השיב לי ואמר: לא מחזקינן איסורה לומר דיש בין הבהמות אחת טריפה, אלא הרי הן כולן בחזקת כשירות כל זמן שלא נמצא האיסור ודאי. אבל נמצאת האיסור ודאי, אסורה כל הגבינה שבביתו שעשה מאותו העדר של בהמות. למחר הוסיף לי דבריו⁽⁷⁾: דווקא דידעינן דמקמי דנחלוכ ההוא חלכא הוויא טריפה, כגון הא דקאמרינן⁽⁸⁾ הגליד⁽⁹⁾ פי המכה כידוע ששלשה ימים קודם שחיטה⁽¹⁰⁾:

אז הוספתי לשאול ואמרתי: לדבריך שהשבתני שכל הבהמות בחזקת כשירות כל זמן שלא נמצא האיסור, אם כן הוציא הטבח את הריאה לחוץ קודם בדיקה, מה נאמר בזה. ועל דבר זה⁽¹¹⁾ גער בי למאד על שהקשיתי לשאול. וכשנתרצה לי, אמר לי בלחישה: דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור, אי אתה רשאי להתירן בפניהם. וכשם

ס"י: וכוח מעניין זין רזינו שלמה לאחד מרזותיו הונח נפרדס סי' ר"מ [=פע: ריש דף קנ"ט]. ועי' מעה"ג סי' ט' ז' 6; וספר רש"י דף תקכ"ט:

ס"י: (1) ה"ל גיר הנשה קל"ה ע"ב בשינויים קלים. (2) מעה"ג: דהויא ליה. (3) וכ"ה במעה"ג; אמנם בבה"ג: ליתא, "או תורתא". (4) שם: ועברי מינה כמכה. (5) שם: אסור כולו לאכול מההוא כמכה. (6) אולי הוא = רבו השלישי ר' יצחק סגן לוי; ונח הוכח לבסוף התשובה מעיר על זה, וראה להלן אות 11. (7) מכאן ועד "שחיטה" הובא בבה"ג שם. (8) חולין נ"א רע"א [פע: בסעות: צ"א ע"א], וראה פרדס סי' רכ"ח. (9) מעה"ג: דקאמרינן אם הונגלד פי המכה. (10) שם מוסיף לבסוף: היכא דאישתלי ושרא כמכא דחלבא בכסא וכו'; וזה ליתא בפרדס. (11) וזה מעיר ר"י סתם שלפנינו אולי הוא ר"י הלוי; והשווה לעיל תשובת ר"י הלוי סי' ס"א.

שקיבלתיה בלחישא, כך אמרתיה לך בלחישת. והמקום יאיר עינינו
בתורתו לנצח :

סי' ס"ז

שאלו לר' יצחק סגן לוייה : למה אין
מברכין על שינוי¹ לחם ובשר גמי
הטוב והמטיב :

(ס' על הכל סי' כ"ב)
שאלו לפני דבינו יצחק רבו של
רש"י : מפני מה מברכין על שינוי
יין הטוב והמטיב, ולא מברכין על
שינוי לחם ובשר :

והשיב : דיון² דבר חידוש ושמחה הוא
במוזן, מה שאין כן בלחם ובשר.

ועוד שאין אומ' שירה אלא על היין כדאיתא בפ' ³ כיצד מברכין,
אבל ברכת המוציא פוטר כל מיני מוזן. ועוד אין קבע לשתיה, אבל
לחם יש קבע וכחד ריפתא דמי. וגבי יין איכא תרתיה⁴, סעיד ומשמח,
מה שאין כן בלחם, דדווקא סעיד ע"כ :

סי' ס"ח

הורה¹ ר' יצחק הלוי : שאין מונעין לנשים² מלברך על סוכה ולולב. דהא
דאמרי³ כל מצות עשה שהזמן גרמ' הנשים פטו' לאפוקי

ס"ז : תשובה זו לר"י הלוי, רבו של רש"י, הוצאה בהגהות מרדכי הגדול (כ"י
סנינר) פסקים פ"ה סי' ת"נ דף 78 ע"ג (וליתא לא מרדכי ל' ריוול ולא זב'
אמ"ש) ; נתוס' רי"ת זרכות נ"ט ע"ז ד"ה : אעפ"י ; ובספר על הכל סי' כ"ז
[=צמ"ע הגורן כרך ז' ע' 109].

ס"ח : תר : (כ"י אז) : סי' כ"ח (על הגליון רשום : סי' קנ"ט) 493, מח"ו
סי' שנ"ט ע' 413, סדור רש"י סי' רס"ז ע' 127-28. ועי' זרלנז"ן סי' פ"ז,
ובהגה"מ ה' לילית פ"ג : ה"ט : זגס רש"י.

ס"ז : 1) אמנם דבינו נסים נאון (הנה' מרדכי פסחים סי' ש"י) מחלק בין פת לבשר
וז"ל : אמאי לא מברכין הטוב והמטיב על שינוי פת. דבשלמא על שינוי בשר שבתוך
הסעודה ניחא, דהא על הראשונה נמי ליכא ברכה. אבל מפת, דמברך בראשונה ברכת המוציא,
למה אין מברך על השנייה הטוב והמטיב. וצריך להוסיף דברי ר"ן גאון לכל המקורות
שציון ד"א אפטוביצר בס' ראבי"ה ח"א ע' 159 אות 6. 2) ובספר על הכל : יין דבר סעודה
ושמחה (והשווה ברכות ל"ט ע"ב, ראבי"ה סי' צ"ח ע' 77, ושם דיש סי' קנ"ב ע' 159,
ומ"ש שלה"ש סי' קמ"ד דף נ"ז בשם ד' בנימין ב"ר אברהם הדופא). 3) [ברכות פ"ג, ל"ה
ע"א]. 4) והשווה תשו' ד"ת (הנה' מרדכי שם סי' ש"י) : דשאני יין דאית ביה תרתיה
מסעיד סעיד ושמוחי משמח, אבל פת סעיד ולא משמח.

ס"ח : 1) כו הורה ר' יצחק הלוי (מח"ו). כד הורה ר' יצחק הלוי זצ"ל (ס' דש"י).
2) במח"ו : מו הנשים. 3) קדושין כ"ט ע"א. ובמח"ו : דהא אמרי' בפ"ק דקידושין.

דאינן⁴) חייבות, הא אם הפיצות להביא⁵) עצמן בעול המצות הרשות בידן ואין מוחי' בהן, דלא גרעי ממי שאינו מצווה ועושה. ומאחר שהן חפציו לקיים המצות⁶) אי אפשר⁷) בלא ברכה. תדע דהא אמרי'⁸) הכל עולי' למנין ז' ואפי' אשה, אע"ג דפטורה⁹) מתלמוד תורה, עולה ומברכת, ואין כאן¹⁰) ברכה לבטלה :

פי ס"ט

ואני קבלתי מרכינו הלוי¹) משום דספק זיבות נינהו, וזכה טעונה²) מים חיים : ואי אפשר להעמיד שמועתו, משום דאמרינן³) חומר בזב מבזבה, שהזב טעון מים חיים וזבה אינה טעונה מים חיים. וחזרתי ובדקתי לפרשה, וכן נראה בעיני כמו שפירשתי :

פי ע'

תשובת רבינו שלמה : מן¹) המשפחות המתגרות זו בזו בחירופים וגנאים, ונשמע לקהל קבלון²) וגזרו עליהם שלא ירגילו בכך.

פ"ט : פירש"י שנת ס"ה ע"ג ד"ה וסנר ; כריתות נ"ה ע"ג ; וטיו"ד נ"ח סי' ר"ח.

ע' : תשובה זו רצת הערך הוצאה נשלימותה נהגות מרדכי הגדול (כ"י הסמוינר) סוף ר"ה ה' תשובה סי' קס"ט [87ג-887] נסס : תשובת רבינו שלמה [וחתום נסופה : ושלוס שלמה נר ינחק] ; ונשינוייס רניס ועזומיס נתחל"ו סי' כ"ח, ושס סי' כ"ג [= חומר נחמד לשד"ל ה"ג נ"ג 174 ולהלן] נסס : תשובת

4) דאינו חייבות ואינו צריכות (במח"ו ובס' רש"י שם). 5) ובסדור רש"י: אבל אם חפצות לבא עצמן במצות, הרשות בידה, ואין מוחין לה. 6) ומאחר דמקיימת מצוה היא, אי אפשר בלא ברכה (במח"ו שם. 7) ובהנה"מ ה' ציצית פ"ג ה"ט: וכן רש"י היה אוסר להן לברך. 8) מנילה כ"ג ע"א. 9) קרושין כ"ט ע"ב; ובמח"ו ובס' רש"י: אלמא אשה עולה ומברכת, אע"ג דפטורה מתלמוד תורה דכת' ולמדתם אותם את בניכם, בניכם ולא בנותיכם. 10) אם רצת[ה] לקיים מצות עשה, הרשות בידה, ואין כאן משום ברכה לבטלה (מח"ו וס' רש"י שם).

פ"ט : 1) ה"ה: = ר' יצחק ב"ר אליעזר הלוי מוירמיישא. 2) וכ"ה בתשו' רב פלסוי גאון, הביאו ב"ח סי' ר"א שם. 3) תוספתא מגילה פ"א י"ד; זבים פ"ג, א' בזה"ל: חומר בזב שאין בזבה ובזבה שאין בזב, שהזב טעון ביאת מים חיים והזבה אינה טעונה ביאת מים חיים.

ע' : 1) = וכוונתו לשאילה בנוגע לענין המשפחות המתגרות [והשווה מש"כ במבואי, שהוא מעיד על השפעת לשון צרפת העתיקה [=נליקיום]: אמנם בתחצ"ו: משפחות הסתגרות [קרי: מן המשפחות]. 2) = Cavailon.

וקפצה אחת³) ונשבעה קודם גזירת הקהל⁴) שלא יקבלו עליהם הגזירה ולא חדלו מחירופיהם. וקפץ אחר⁵) והזכיר⁶) [=לו] שנממע בימי⁷) השמד. ועמד אחד מהם⁸) ואמר לזה, הם מהזכיר שהרי נגזר על כך, ולא הזכיר לו מי גזר עליה. ועכשיו נודע שרבינו גרשם גזר שכל המזכיר זה יהא בנידוי. ויש תלמיד אחר⁹) מאויביהם דמורה, דנתנדה זה¹⁰) בנידוי של רבינו [=גרשם] נדוי עולמית, ושאינ¹¹) לנו חשוב כיוצא בו להתיר. והביא ראיה מההוא מרבנן¹²) דסני שומעניה דשמתיה רב יהודה [=ושכיב רב יהודה]¹³). אמרו ליה גברא רבה כרב יהודה ליכא הכא¹⁴). ואילו אומרים שלא הזכיר להם שם הרב ולא ידעו באותה גזירה מעולם¹⁵), ועוד שהם מעיר אחרת. או אם הם ושלוש נידוי הוא, יש כח בדור של עכשיו להתיר מאחר¹⁶) שקבל עליו הדין, שלא נתכוון הגאון לנידוי עולם. והרבה ראיות הביאו [=לדבריו]¹⁷) ושואלים להשיבם דבר :

התבוננתי בדבריהם¹⁸), ויש מהן¹⁹) שיש להתלות²⁰) עליהן, ומהן שאין דומין להן²¹), והנני אשיב²²) :

אם יבורר הדבר²³) בעדים מהוגנין המוחזקין בגזירת הרב²⁴), חס ושלוש ששינה בו מחומר שאר אלות וסייג הנהגות²⁵) בדורות האחרונים

פסקי דינין צלי חתימתו [ור"י מילר העיר שם (אות א')]: ולפנינו לשון הטור של רבינו. אמנם לפע"ד המעיין צעין נקורת יראה שנוסח התשובה נלקח שם נחסירות ונשינושים רבים]; והנזל נקינור נמרץ נשם: והשיב רש"י צהגה"מ (ד' אה') צ"ק פ"י סי' ר"י [=ונזל' ריוול ליתל שם]; ונשנה צליקויים רבים נס' תולדות הפוסקים למר חלנעם 97 ז' ע"צ [והשווה ר"א עפשטיין נמחצרתו, "שמעיה" ע' 3 אות 3, ונייטלין צרנעון האנגלי מהדורה חדשה תל"א ע' 36 אות 113, 41 אות 124, ושם 43 אות 125]:

(3 שם: האחת. 4 שם: גזירה. 5 שם בטעות: וקפץ אחר מן האחרת. 6 תיקנתי זה עפ"י תחצ"ו. 7 במי השמד (וכ"ה שם). 8 שם: עמד אחר ואמר. 9 =אחד (כ"ה שם). 10 שם: ומררה שנתגרה זה. 11 שם: שאין. 12 מו"ק ט"ז ע"א, שם י"ז ע"א. 13 ותיקנתי זה עפ"י הגמרא וגם תחצ"ו שם. 14 שם: הכא וכו'. 15 שם: ולא נשמע לאזניהם 16 שם: שיקבל הדין עליו. 17 שם: ראיות [=הביאו] לרבדיו. 18 שם: בשאלתם ובעומק ראיותיהם. 19 שם: ויש בהם. 20 שם: לתלות. 21 שם: ומהו יש שאין הנדון דומה להם. 22 שם: והנני משיב כמה שהראוני מן השמים [והשווה מבואי]. 23 שם: יבורר בעדים. 24 ותואר "הרב" בלתי נמצא לפני זמנו של רש"י בספרות חכמי צרפת. ולכל המקורות שציין צייטלין [ברבעון האנגלי חל"א צד 41 הערה 124] צדיד להוסיף תחצ"ו סי' מ"ב בשם: השיב לו הרב [=רש"י]; פרדס רב"ג בשם: מפני הרב: מעה"ג צד 5, 78, ושם 96 בשם: הרב דמ"ה ועוד]. 25 שם: הנהוג בדורות האלה האחרונים.

והוציא מפיו לשון שמתא וגם גזר שלא יזכר גנאי זה, לא²⁶) לבעלי תשובה עצמן ולא לדורי דורותיהן²⁷) והותרה המפקיר בה בשם גזירת הרב. אין לנו לנהוג קלות ראש בנידויו, כי אין לנו²⁸) גדול כמותו להתיר גזירתו²⁹). ורואה אני את דברי התלמיד בזו, שאם נידה הרב אדם בחייו ועמד במרדו ולא בא לפניו להתיר נידויו, אין לו היתיר³⁰) לעולם. וכן אם ח"ו שינה בזו בלשון שמתא להחמיר בו³¹) ממנהג הנוהג, אין לו היתיר עולם. וכל ראיותיהן שהביאו³²), יש להשיב עליהן. שכשנינו מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו, לא שנינו³³) אלא במנדים לכבודם, אבל במנדים לכבוד שמים אף המנודה לתלמיד מנודה לרב, וכל שכן לעיר אחרת, שנאמר³⁴) אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד השם, הושוו גדולים לקטנים. וכל שכן רבינו גרשם³⁵) מאור הגולה שמפיו³⁶) אנו חיינן כולנו, וכל [=בני] ³⁷) גלות אשכנז וכותים³⁸) תלמידי תלמידי הן. ובדבר זה לכבוד שמים³⁹) [=נידה], שהרי מסיני נזהרו⁴⁰) על כך לא תונו, באונאת⁴¹) דברים הכתוב מדבר. אם היה בעל תשובה לא יאמר [=לו זכור מעשיך הראשונים], אם היה בן גרים לא יאמר⁴²) [=לו זכור מעשי אבותיך]. ואע"פ שלדבריכם הם היו מגנין אתכם ממזרים ושאר גנאים, הוגזרו⁴³) הקהל שבקבלון על כך. והם נשבעו תחילה שלא לקבל גזירתם [=עליהם]⁴⁴) וסמכו על הוראת טעות לאמור⁴⁵) שאין שבועה חלה על שבועה ועברו עליה. ועכשיו אתם קורין [=עליהם]⁴⁶) ונשיא בעמך לא תאור. ואילו אינן עושין, לא זכותם בזו, כי אם בנים חטאו ועברו על אזהרת לא תונו ונשבעו לשוא את שבועתם. וכשיצתה מפיהם יצתה לשקר, שנשבעו לעבור⁴⁷) [=על] המצוה שלא לשמור חוקי דת עברית לשמוע בקול

(26) כ"ה לנכון בכ"י סמ: שלפנינו. (27) שם: ולא לדורותיהם. (28) שם: אין גדול. (29) שם: להתיר [בלי מילת „גזירתו“]. (30) שם: התר עולם. (31) שם: בה. (32) =על זו [כ"ה שם]. (33) שם: לא שאנו. (34) שם: כמה שני. (35) שם: זכר צדיק וקדוש לברכה שהאיר עיני גולה. (36) שם: וכולנו מפיו חיינו. (37) תיקנתי זה עפ"י תחצ"ו, גם אוצר נהמד לשר"פ ח"ב 174 [וראה אפטוביצר במבוא לראביה ע' 331, וצייטלין ברבעון האנגלי צד 43 אות א125]. (38) =כולל צרפת, רוסיה, ואיטליה [והשווה קרוים בסה"ז לא"ג קוהוט, ניו יורק 1935, צד 400 ולהלן]. ונעלמה מעיני צייטלין (שם אות א125). (39) תיקנתי זה עפ"י תחצ"ו. (40) שם: הוזהרנו על כך; אמנם בכ"י סמ: לפנינו: על כן. (41) שם: באונאות דברים. (42) תיקנתי זה עפ"י תחצ"ו ואוצ"נ שם: ובכ"מ [נ"ח ע"ב]: אל יאמר לו; ובכ"י סמ: לא יאמר. (43) שם: שגזרו קהל קדש שבקבלון על כך. (44) הוספתי זה ע"פ תחצ"ו ואוצ"נ שם. (45) שם: לומר אין. (46) שם: נשיא בעושה מעשה עמד. (47) =על המצוה (וכ"ה שם).

זקניהם גודרי גדר ומחזיקי סייג, הם צריכין מלקות משבועה ראשונה ונידוי (48) מגזירת הקהל שעברו, שעל כרחם חלה עליהם. ואע"פ שהן בני עיר אחרת, שהרי (49) לכבוד שמים נידו. אבל אבותם לא חטאו בזו ולא הותר להן לספר אחרי (50) מיטתן, שהתשובה מגעת עד כסא הכבוד ואפילו צדיקים גמורים אין עומדים במקום (51) בעלי תשובה, שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב:

ושאמרתם (52) שהדורות מתמעטין והולכין, ואמר מר (53) נידוי שלנו [=חמור] כנזיפה שלהן. ועוד שאין אנו מתריעין בשופרות, שפחה של בית רבי לא התריעה, דקאמרה [=ליה] ליהוי האי (54) גברא בשמתא. ולא נהגו קלות ראש בנידויו ג' שנים, ואם נתמעט כבוד האחרונים מן הראשונים שאין (55) צריך [=לנהוג] יותר משלשים יום נידוי, ואם בא להתיר מכאן ואילך יתירו לו. אבל בהיתר הנידוי (56) להקהל, חמור עלינו כל (57) נידוי כל שופט ושופט שעומד לישראל כמו (58) ב"ד של רב יהודה ואינו נותר אלא בכיוצא בו, דכתיב ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא וגו'. למה לא נתפרשו שמותן של זקנים שלא יאמר אדם כו'. וכתיב אל השופט אשר יהיה בימים ההם, וכי תעלה על דעתך שילך (59) אדם אצל שופט שלא היה בימיו וכו'. וכשפסקנו הלכה הני בי תלתא דשמיתו (60) אתו בי תלתא אחריתי (61) ושרו לעולם כיוצא בהן (62), ולא פליגא (63) אהא דרב יהודה: אבל רואה אני את דבריכם, שכל זמן שלא יעידו המוחזקים בה ששינה בה הרב להחמיר, כגון נידוי עולם או שמתא, צריכין (64) לדון הצדיק לזכות שלא תלה (65) קלקלה זו בתלמידיו הבאין אחריו, שמא (66) יתקפנו יצרו לאחר ויעבור בכעסו עליה ויודע היה (67) שאין בתלמידיו (68) המפרנסין הדור אחריו שיתיר נידויו, ואי אפשר

(48) תחצ"ו בטעות: ונמי. (49) שם: שהם. (50) שם: אחר מטתם. (51) שבעלי תשובה עומדים [כ"ה שם]. (52) שם: ושאתם מביאין דאיה. (53) שם: וחמור נידוי כו'. (54) שם: ההוא גברא [מו"ק י"ז ע"א]. (55) שם: שאין צריך לנהוג נדויו יותר מל' יום. (56) להקל; שם: להקל בהתר הנידוי. (57) שם: נדוי [בלוי מילת, כ"ל]. (58) שם: כבית דינו של ר' יהודה. (59) ר"ה כ"ה ע"ב: אצל הדיין: תחצ"ו: שאדם הולך אצל שופט. (60) כ"י סמ: רשמתי; תחצ"ו: דמשמתי; ותיקנתי זה ע"פ מו"ק ט"ז ע"א. (61) שם: ליתא שם; מו"ק: אחרוני. (62) שם: בכיוצא בהם. (63) שם: פליגי אההוא. (64) [=אנו] לדון [את] הצדיק [וכ"ה שם]. (65) שם: שלא קלקלה זו תלה בבאין אחריו. (66) [=ח"ו] יתקפנו [וכ"ה שם].

ליכדל⁶⁸) ממנו כל הימים ונמצאו כולן עוכרים. ואפילו אמר אותו צדיק כל העוכר יהא בנידוי, למה [=לא]⁷⁰) אמר, אלא שינהגו בו חכיריו נידוי כמשפט כל דור ודור, עד שיפיים כאנא שא נא ויכלם⁷¹) בציבור לילקות ברצועה ולילך יחף, ואחר כן יהו כל עשרה שכציבור שלוחי רבינו גרשם להתיר. או אם הזכיר לשון ארור, ואמר מר ארור בו, נידוי בו, קללה בו, שבועה בו, קיימא לן בנדרים⁷²) הלך אחר לשון בני אדם וכוונת לבו, שהרי אין איסור זה בא אלא ע"י הגזור ומה שלא נתכוון לגזור לא גזר: וכבר הוחזקו⁷³) דורות האחרונים, העושים סייג וגדר לדורות הבאים, שתולין היתר הנידויים⁷⁴) [=ורכוי] העבריינים איש איש⁷⁵) בשופטי דורו, וכן נוהגים⁷⁶) בכל הקהילות. הכי נמי⁷⁷) אני אומר, שלא אמר הצדיק יהא בנידוי, אלא שגזר על הדור⁷⁸) לנהוג בו נזיפה כי [=כדי]⁷⁹) רידויים ולפי דעתם, כדשנינו⁸⁰) הקורא לחכירו עכד יהא בנידוי. ואין לומר⁸¹) שנידוהו התנאים ואין לו היתר⁸²) שוב עולמית, לא באו אלא⁸³) לומר שינהגו בו⁸⁴) כדי רידוי ליסרו על כך. וא"ת⁸⁵) שאין לנו⁸⁶) לדון דינין שכלב להכריע דעתו של צדיק לזכות, שאף בדיני ממונות שעונשו גדול ליטול [=ממון]⁸⁷) מזה וליתן לזה שלא כדין מצינו כן. כי הא⁸⁸) דכני רב עיליש נפק שטרא עלייהו [=דהוה כתיב ביה פלגא באגר ופלגא בהפסד]⁸⁹). אמר רבא [=רב עיליש]⁹⁰) גברא רכה הוה ואיסורא⁹¹) לאיניש לא ספי [=ליה]. אלא ה"ק [=אי פלגא באגר תרי תילתא בהפסד, אי פלגא בהפסד תרי תילתא באגר]⁹²). אלמא סמכינן אנברא רכה

(67) שם: ויורע אותו צדיק. (68) שם: שאין בתלמידים המפרנסין אחריו את הדורות. (69) שם: המינו. (70) [=לא] אמר (כ"ה שם). (71) [=ובולם] בציבור; ושם: וכולם בין ישראל ללקות ברצועה. (72) כצ"ל [ע"פ ר"ה י"ב ע"ב ונ"ב כ"י סמ: שלפנינו]; אמנם בתחצ"ו: בנדרים ושבעות; ובנדרים ל' ע"ב: הולכין אחר לשון בני"א. (73) כ"י סמ: הוחזק. (74) תחצ"ו: התר הנדוי ורכוי העבריינים. (75) כ"י סמ: בשופטי. (76) תחצ"ו: כל הקהילות. (77) שם: ואף כאן אני אומר. (78) שם: להנהיג בו. (79) תיקנתי זה עפ"י תחצ"ו: אמנם בהגה"מ [ר' אמ'] ב"ק סי' ר"י: ונידוי לפי דעתם. (80) תחצ"ו: כאותה ששנינו [קרושין כ"ח ע"א]. (81) שם: שמא סבורים אנו שגרוהו גדולי עולם דור התנאים. (82) שם: ושוב אין לו היתר. (83) שם: אלא ללמד דורות הבאים. (84) שם: רידוי [בלי מילת "כדי"]. (85) =ואל תאמר (כ"ה שם). (86) שם: שאין אנו לרוי. (87) תיקנתי זה ע"פ הני' שם. (88) שם: כי הא ראמרין בני רב עיליש; והשווה פירש"י ב"מ ס"ח ע"ב, ותוס' שם ר"ה: אי. (89) שם: נפק עלייהו שטרא בו; ותיקנתי זה ע"פ הני' בנמרא ובתחצ"ו שם. (90) ב"ה שם. (91) שם: ואיסורי לאינישי לא ספי להו. (92) שם.

וּדְרָשִׁינָן לִישְׁנִיָּה לְאוֹקוּמֵי (מִלְתִּיהָ בְּאִין דְּלָם י"ו וּדּוּפֵי י"ו). לַכֶּךְ יֵשׁ
 לְהַתִּיר אוֹתוֹ נִידוּי בְּשִׁלְיָחוֹתוֹ שֶׁל צְדִיק, כִּהְיָה (ט"ו) מִבְּחַא דְּלֹא סַר סְכִינָא
 כּו'. אִמְרוּ לִיהָ לֹא נִיחוּשׁ י"ו מַר לְסַבָּא. אִמַר לְהוּ י"ו אֲנָא שְׁלִיחוֹתָא דִּידִיהָ
 קָא עֲבִידנָא: וְעַל זֹאת סִמְכֵי י"ו הַקְהִילוֹת הַמְתִּירִים קִשְׂרֵי הַקְדוּמִים (100)
 לְהוּ, הַכֵּל לְפִי הַשְׁעָה. וּדְרַב יְהוּדָה אִינוּ רְאִייהָ לְכַאן, שְׁנִידְהוּ לְאַלְתֵּר
 בַּחֲיִיו וּבְשִׁמּוֹ שֶׁל עֲבֵרִיין, מִשּׁוּם דְּסָנוּ שׁוֹמְעֵנִיהָ וְהִיהָ לוֹ לְשׁוֹב בַּחֲיִיו וְלְהַתִּיר
 נִידוּיוֹ וְלֹא שֶׁב, הִילְכֶךְ לֹא נִתְּלָה בְּדוֹרוֹת הַבָּאִים. אֲבָל (101) גְּזִירָה זוֹ לֹא
 נִידוּי הִיָּה שְׁעֵבֵר אִישׁ וְנִידְהוּ, אֲלֵא סִיג לְדַבְּרֵיוֹ שֶׁלֹּא יַעֲבֵרוּ לְעֵתִיד, וְעַל
 כֵּן תְּלוּי בְּדוֹרוֹת הַבָּאִים:

וְעוּד בּוֹזוּ אֲנִי רוּאָה דְּכִרְיָכֶם מֵאַחַר שֶׁלֹּא הוּזְכַר (102) [=לו] שֶׁם הֶרֶב שְׁגוּר
 עֲלֶיהָ. וְלֹא (103) מֵרְאִיוֹתֵיכֶם אֲנִי דָן, (104) מֵהַתְּרַאת עֵידי נַפְשׁוֹת
 שְׁצִרִיךְ לְהוֹדִיעַ בְּאִיזוֹ (105) מֵיִתָּה נְהַרְג, אִין רְאִייהָ (106) דְּגְזִירַת הַכְּתוּב הוּא,
 דְּכְתִיב מוֹת יוֹמַת (107) [=יוֹמַת הַמֵּת], וְכְתִיב וּשְׁפֹטוּ הָעֵדָה וְהַצִּילוּ הָעֵדָה,
 וְאִין בְּנוּ כַח (108) לְהַרְוֵג שֶׁלֹּא מִן הַתּוֹרָה אֲלֵא לְעִשׂוֹת סִיג לְשְׁעָה. אֲבָל אֲנִי
 דָן (109) מִגְּזוּרֵי [=מִלְשׁוֹן גְּזוּרֵי] גְּזוּרוֹת וּמִנְהַגֵּן דְּאִין מִתְּכוּוֹנִין לְעִנּוּשׁ (110)
 הַשׁוֹגְגִין וְאִין יוֹדְעִין (111) [ב] אוֹתָהּ גְּזִירָה אֲלֵא מִקְלִילִין כֹּל הַיּוֹדְעָה וּמִפְּקַפֵּק
 בָּהּ. וְכֹל מִי שֶׁלֹּא הוּזְהַר בְּשֵׁם (112) מִי שְׁגוּר עֲלֶיהָ לֹא פִיקְפֵּק בְּגְזִירַתוֹ וְלֹא
 בָּא (113) לְכַלֵּל נִידוּי, דְּלֹא הוּא אֶפְקִירוֹתָא לְמִיָּהוּי בְּנִידוּי עַד דִּידַע מֵאֵן
 נִינְהוּ (114) גְּבֵרָא רַבָּה דְּקָא מִפְּקֵר (115) בֵּיה. וְהַכִּי אִמְרִינָן מִנֵּ"ל דְּאוּמְנִינָא

93 שם: לאוקמיה למילתיה. 94 =חסרון [פסחים נ"ו ע"א, תוספתא ב"ק ז': נ'] או
 לשון ערמה וחטא [וצריך להוסיף תשו' רש"י זו לבנייהודה במלוננו ח"ב דף 942 סע"א].
 95 שם: והלכך. 96 שם: כי ההוא דההוא סבכא. 97 שם: ניחוש לסבא [בלי מילת
 „מר"]. 98 שם: אנו שליחות' רידה קא עברינ'; חולין י"ח ע"א: א"ל שליחותיה קא
 עברינן. 99 שם: סומכים כל הקהילות. 100 שם: הקורטים להם. 101 מכאן ועד „ועוד
 בזו" נשמט כולו בתחצ"ו ונס באוצ"נ. 102 כ"ה שם. 103 שם: מראיה שלכם. 104 שם:
 שאתם מביאין ראיה מהתראת עירי נפשות. 105 שם: להודיעו באיזה. 106 שם: אין
 זו ראיה לכאן, שגזירת הכתוב הוא. 107 כצ"ל [וכ"ה שם]. 108 שם בטעות: ואין
 בנוכח להרוג; והתימה על שזח"ה [אוצר טוב שנת 1883 צד 11 ולהלן] שלא הרניש כלל
 בזה. 109 =מלשון נזרין; ושם: מלשון נזרין נזרות ומנהגם שאין כו'. 110 שם:
 את השונן. 111 שם: ואינן יודעין באותה. 112 כ"ה בכ"י סמ: ובתחצ"ו; אמנם בהנה"ס
 [ר' אס' ב"ק סי' ר"י]: שלא [בא לכלל נידוין] הוזחד בשם [וני' זו נכונה]. 113 תחצ"ו:
 ולא [=בא] לכלל נדוין. 114 שם: ניהו. 115 שם: מתפקר ביה.

לדינא דכתיב לכן אתה וכל עדתך לפני י"י¹¹¹) וגומר. אלמא בעינא לאודועי¹¹¹) מגברא רבה [=דאזמניה], דאי מיתפקר ולא אתי לישמתייה, אבל אי¹¹⁸) מתפקר מבי דינא סתמא לא הוי אפקירותא לגבי ההוא בי דינא. אף זה לא פקפק בכבוד הרב ולא נתנדה לו. ואפילו באנו להחמיר עליו, אינן להטיל עליו אלא חומר של סתם גזירה ולא נידוי גדול העולם שלא ידע בו. ואם היה המתרה מאנשי ריבו של¹¹⁹) זה, אומר אני שאין זה קרוי יודעה¹²⁰) [=לפי שלא היה נאמן עליו], אבל זה¹²¹) סבור לשתקו ולחבוש¹²²) [=את] פיו הוא בא :

(תחצ"ו סי' כ"ב)
 וששאלתם: פעמים התירו אנשי קבלון כל נזירות שעליהן מפני פורעניות הבאות. וסבורים אתם לומר שהותרה אף נזירת גדול העולם בכר. וסוסכים אתם על זו שאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן דכל בית רין יכול לבטל בית רין חבריו חוץ משמנה עשר רבר.
 אל תטעו בזו, דהא רתנ' אין ב"ד יכול לבטל את דברי ב"ד חבריו משנה שלמה, ובכחירתא תנינן לה, ור' יוחנן ברורות האחרונים היה ולא נחלק על המשנה, ולא אמרה ר' יוחנן אלא בגדול מסנו בחכמה ובסנין אמר:

ומה שהתירו¹²³) הקהל קבלון כל גזירה¹²⁴) שעליהם מפני אימת פורענות¹²⁵), וסבורים אתם דאף¹²⁶) גזירת גדול העולם בכלל. מהא¹²⁷) דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן¹²⁸) בכל ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבריו חוץ משמנה עשר דבר, לא אמרינן¹²⁹) אלא בגדול הימנו. דהא תנן¹³⁰) משנה שלימה בפסיקתא¹³¹), אין ב"ד יכול לבטל דברי

116) שם: היו לקמי גברא רבה פלניא רכתיב לפני ה' ונו' (וראה סו"ק ט"ז ע"א)
 117) [=סנו] נברא רבה [ראזמניה]: ותיקנתי זה ע"פ תחצ"ו. 118) שם: וכל כמה דמתפקר בני רינ' סתמ'. 119) [=סננה] זה [וכ"ה שם]. 120) שם: לפי שלא היה נאמן עליו, אע"פ שבדיני נפשות חלוקים עליו חבריו על ר' יוסי לומר מתרה שאמרו אפילו מפי השר. התם הוא רקבל עליו התראה ואמר יודע אני, ועל מנת כן אני עושה [ומאמר זה כולו נשמט בכ"י ס:]. 121) שם: אבל זה [לא היה נאמן עליו כ] סבור לשתקו. 122) שם: ולחבוש [פניו בטמו]. 123) וכתחצ"ו סי' כ"ב א"ב: המאסף שנה כרואה והפריד בין הדביקים ועשתה כתשובה מפני עצמה, המתחילה בשם: וששאלתם פעמים התירו אנשי קבלון. 124) שם: גזירות שעליהן. 125) שם: מפני פורעניות הבאות [וזה סעיר על זמנה של תשובה זו; ראה מבואי]. 126) שם: לומר שהותרה אף נזירת גדול העולם בכר. 127) שם: וסוסכים אתם על זה שאמר. 128) ע"ו ל"ו סע"א: תחצ"ו: רכל ב"ר יכול לבטל ב"ר חבריו. 129) שם: אל תטעו בזו. 130) דהא רתנו אין ב"ד יכול לבטל את דברי ב"ד חברו (שם). 131) =בזונתו למשנה עריות פ"א: מ"ה: ושם פסיקתא" רומה לשם "כחירתא" [קרושין כ"ד ע"כ]. תחצ"ו: ומשנה שלמה ובכחירתא תנינן לה, ור' יוחנן ברורות האחרונים היה ולא נחלק על המשנה וכו'.

ושכתבתם עלי 136) שאתיר את הנדוי. חלילה לי זאת ליטול את השם ולעשותי ב"ד חשוב. אם הייתי ביניכם הייתי נמנה עמכם בהתר. אבל מי אני ליטול לי שם מקומות אחרים. הנה אני הדל ומנייני הצעיר שירי יתומי יתומים. [=רק] יקבל עליו הדון וירצה את חבירו והתירוהו לו :

ב"ד חבירו אא"כ גדול הימנו בחכמה ובמניין¹³²). חלילה לי¹³³) מליטול את השם להתיר הנידוי, רק יקבל עליו הדון וירצה חבירו¹³⁴) ויתירו לו :
ושלום שלמה בר יצחק¹³⁵) :

פי' ע"א :

וששאלתם : ראובן ושותפיו שנשבעו בספר התורה שלא יעכב איש חלקו של חברו מאחר שיסכימו לחלוק. ועכשיו הסכימו לחלוק, ומעכב ראובן משכונות בידו מן השותפות עד שיפדו. ושואלים אתם אם עבר על שבועתו אם לאו :

יש חילוק בדבר זה ולא פירשתם ככל הצורך. אם כך נשבעו שמאחר שירצה אחד מהם לחלוק לא יהא חברו מעכב עליו, הרי עכב. ואם מפני שהוא משכון כלי שלם¹) ואין להפסידו, אית דינא דגוד או אגוד, או יתנהו ביד נאמן עד שיפדה. ואם כך נשבעו שמאחר שיסכימו שניהם לחלוק לא יעכב²) אחד מהם חלק חברו, הרי בכלי זה לא הסכימו שניהם. ולא היתה שבועה³) זו אלא שלא יגלגל עליו לתפוס השותפות מחמת תביעה אחרת שיש לו עליו לפני השותפות או לאחר השותפות.

ע"א : לומר נחמד ח"צ עמ' 178. תחל"ו סי' כ"ג ע' 136.

132) אמנם במח"ו (כ"י סמ:) ריש דף א2 [שם ריש ע' 542]: ובמניין לא נרסינו במשניות. ובנוגע להוראת מלת "ובמניין" השווה ר"י מרגליות בהצופה שנה ז' ע' 205; ורח"י עהרנרייד באוצר חיים שנה ז' ע' 106-107. 133) תחצ"ו: [ושכתבתם עלי שאתיר את הנדוי], חלילה לי [זאת] ליטול את השם [ולעשותי ב"ד חשוב. אם הייתי ביניכם הייתי נמנה עמכם בהתר. אבל מי אני ליטול לי שם מקומות אחרים] וכו'. 134) שם: וירצה את חבירו והתירוהו לו. 135) חתימה זו ליתא לא באוצ"נ וגם לא בתחצ"ו [סוף סי' כ"א, ושם סוף סי' כ"ב]. 136) =א"י: [ואולי גם הוא מעיד על השפעת לשון "גליקיום" על סגנונו של רש"י; וראה מבואי].

ע"א : 1) כלי משלם (תחצ"ו); וראה ר"א עפשטיין במחברתו "שמעיה" ע' 3 הערה 3, וד"ר מרכוס בספרו האנגלי The Jew in Medieval World צד 304: ולדעת ר"י מילר (שם הערה א') תשו' רש"י זו אולי היא כתובה נ"כ לאנשי קבלון). 2) לא עכב (שם בטעות). 3) ועי' תשובת הראב"י סי' כ"ז בשם: כתב רש"י (ספרו של ראשונים לר"ש אסף עמ' 30 הערה 2 ושם הערה 3).

וזה שלא עכבו אלא מחמת שלא נפדו, לא עבר על שבועתו. ומכל מקום מאחר שאומר שמעון שמצא בו עול ואינו נאמן לו עוד, ב"ד כופין אותו לחלוק או לתת ביד נאמן¹). ואתם תנו לכבכם לרדוף שלום, וראו כי בעוונתנו לקו אותם שסביבותיכם מכה נחלה מאד. וכבר זוללים בין הגוים²) והשלום הוא יגרום לכם לעזר³) מן הצר ולא יוכל שמן לשלוט בכם. ושנו רבותינו⁴) גדול השלום שניתן בחלקן של צדיקים שנ' יבוא שלום וגו' ולא ניתן בחלקן של רשעים שנ' אין שלום אמר יי' לרשעים. ומי ששמו וברכתו שלום ישפות לכם שלום :

סי' ע"ב

מי¹) אנכי חדל אישים ושפל²) להכניס ראשי אצל הר גבוה ותלול³). המחלק שלל לאגפיו בשורות [= בשילוח]⁴) ענף ועשית⁵) פרי. ומה עלתה על לב רבינו הזקן ראש נדיבי פאתי⁶) יעקב ר' דורכל⁷) להזיק צעיר לימים לענות על ריב⁸). אמר לי לבי מאשר יקרתי בעיניו מאז חבבני ובא להתפנק⁹) בבנו קטנו¹⁰) לתהות בקנקן ריקן. אולי לחכמה [= אחכמה]¹¹) להשיב נכוחה ויקרא מורי¹²) עלי, חכם בני [ושמח] לבי¹³). על הדברים הכתובים אני כותב לפניהם מה דעתי נוטה :

ע"ב : תשובת רש"י לרבינו הזקן ר' דורכל [וחתום נסופה : שלמה ז"ר יחקק] נתחברה זראשית ימיו והוצאה בנוסח מגומגם נחופ"מ סי' י"ז 8-10 [=קק"ה 73-66 =תר"כ 11-13 ; וליתא נתשו' זנ"ל סס]; ונשס : „תשובת רש"י אחת מתוקנת" ע"י רש"ח קוק זלוור החיים חלק י"ז 49-51 ; ונשנה נספר רש"י, הול' פישמאן, סס :

4) ועי' רמב"ם ה' שלוחין ושותפיו פ"ד: ה"ד; וטחו"מ סי' קע"ו; ותחצ"ו שם הערה א'.
5) אולי כוונתו לגזירת תתנ"ו. וראה מרכוס בספרו האנגלי הנ"ל עמ' 304. 6) אולי צ"ל להעזר (שר"ל שם). 7) ספרי נשא מ"ב; ברייתא רפדס השלום, ומדרש גדול וגדולה פי"ו.
ע"ב : 1) ע"ז העירני בטובו ר"א מדכס. [וגם ידירי מ. היגער יזכר לטוב]. 2) ולדעתי צ"ל לנכוז; [שפל וחדל אישים]; ותיקנתי זה עפי ישעיהו נ"ג: ג'. 3) יחוקאל י"ו: כ"ב.
4) ב"ס ס"א ע"א. 5) אולי צ"ל [ע"פ יחוקאל י"ו: כ"ג]: [בנשיאת] ענף ועשיית פרי; אמנם לדעת רש"ח קוק: [לשאת] ענף [לעשות] פרי. 6) במדבר כ"ד: י"ו. 7) [ר' יעקב דורכל]; ושם „דורכל" הובא נ"כ בתשו' מהר"ם ב"ב ר"פ סי' תק"א [והשווה מה שכתבתי במבואי ערך ד'; ואיננו ר"י דורכל המאוחר מוזמנו של ר"ת (ביכלר בדבעון הצרפתי חמ"ד צד 237 ולהלן)]. 8) שמות כ"ג: ב'. 9) חופ"מ: להתפננ; ותיקנתי זה ע"פ יחוקאל כ"ו: י"ו.
10) חופ"מ: וקטנו. 11) תיקנתי זה מסברא. 12) שם: מרי. 13) משלי כ"ו: י"א; חופ"מ: ישמח לבי.

לוי שהיה לו שותפות עם [=האחים] ראובן [=ושמעון]¹⁴), ומת ולו בת, והשיאנה אמה ואחיה ליהודה, בנו של ראובן, ופסקו¹⁵ לו בנדונייתא ליטול חצי חלקם באותו שותפות שיש להם עם אביו ושמעון אחיו. ושמעון זה נתמצע בדבר לשדך ביניהם ומת גם ראובן לאחר נישואי בנו. והנה השותפות רובו ביד [=שמעון אחי]¹⁶ ראובן ותובעו יהודה בן ראובן חלקו, שזיכתה לו חמותו בשותפות. ושמעון משיבו: יש מן השותפות ביד חמותך ובנה, יביאו הם מה שבידם ולחלוק¹⁷ אני עמהם. אחזיק אני מה שבידי ולא אתן להם, ולא לבאי מרשותם כלום. אני אין לי שותפות עמך, צא ותבע נדונייתך אצל חמותך ואצל הקבלנים שנתערבו עליה. וזה אומר: מאז נשאתי האשה ואתה ידעתה ונתמצעת בדבר זה¹⁸), זכיתי בממון שפסקו לי ונעשיתי שותף ליטול [=חלק שישי]¹⁹). ואם חמותי נוהגת עמך שלא כשורה, אין לך לעכב את שלי בשביל חלקך שבידה. שכשזכנתי בממון היה רוב הממון ביד אבא וכידיך, ואין בידה אלא דבר מועט ולאחר מיכן השכחתו. ובשביל שבח הבא לאחר מיכן שאתה עורר עליה, תעכב את שלי שזכיתי בו קודם לכן. והיא סלקה עצמה מכל וכל ובאה²⁰) לחשבון והוכרר לה חלקה. ומי [יבריהם מחציי]²¹) בכל אשר הוא שם. כלך אתה אצלה ותבע תביעתך: וזה אומר: אם בשביל ששידכתי לך באשה, תאבד את זכותי להיות חמותך מחזקת במה שבידה, ואתה תבא [מכחה]²²) ותטול חלקך משלי. לא כל [=הימניך]²³) ולחשבון לא באתי עמה, ושולטת היתה בשותפות באותו העת יותר מעתה:

דעתי נוטה: אם נכנס ויוצא ונשא ונתן יהודה זה באותו שותפות ומתעסק בו בשביל עצמו עם שמעון כדרך שותפין. ושמעון ראוהו מכנים ומוציא והאמינו בממון ויצא ונכנס עמו, כבר קבלו שמעון להיות שותף עמו ואין יכול לומר אינך שותף לי. דגלי דעתא דשותפא אית ליה, ואע"פ שמגיעו להפסד בדבר, על כרחו כבר קבלו עליו. ולא דמי

14) עם [האחים] ראובן [ושמעון]; ותיקנתי זה ע"פ אוצה"ח; אמנם בחופ"מ: עם ראובן.

15) שם: ופסקו; ועי' להלן אות 20, וגם 30. 16) שם בטעות: ביד ראובן. 17) =ואחלק

[קוס שם] 18) חופ"מ: בדברים. 19) =אולי צ"ש: שיש [לי עמה]; חופ"מ: חלקי שיש.

20) שם: ובאת. 21) אולי צ"ש: [מחלקי] (לדעת קוס); חופ"מ: ומי יכריחנו בחציו.

22) שם: מכחך. 23) שם: הימיר.

לכני חכורה שהיו ידיו של אחד מהם יפות²⁴), ולא [עוד אלא אפילו] חמשה²⁵) ועשו סיבולת²⁶). דהתם איהו מפסיד להו, הכא לאו איהו שקיל מיניה מידי²⁷), האלמנה גוזלת את שניהם לפי דכריו. לפיכך צריך לחלוק ליה הששית במה שבידו, ועל הנותר ידינו עם האלמנה. אבל אם [=לא]²⁸) היה נכנס ויוצא ומתעסק עמו בשותפות מחמת עצמו, ובא עליו עכשיו מכח הרשאה שהרשתהו חמותו בחלקה ומכח שטרי פסקתא²⁹), דבכמה אתה נותן לבנך³⁰) כך וכך ועמדו וקדשו וקנו, ואמר זכיתי מאותה שעה ועל כרחך אני שותף, וכל שכן שעל ידך נחתם דכריו להתקיים, אין זה טענה לזכות. אמת שזכה על ידי קידושין בממון בכל מקום שהוא בין להפסד בין לשכר, ושאינן חמותו³¹) יכולה לחזור בה. ואם היה שמעון זה מעכבו בשביל עסק שהיה לו עם האלמנה ובנה מקידושין של זה, ולהלן ממון אחר, לא היה יכול לעכבו ולומר לו לאו בעל דברים דידי את. אבל עכשיו שמחמת טענה עצמו [=אותו ממון]³²) שבידה בא שמעון זה על יהודה, ואמר יש בידה³³) כדי חלקה וחלקך, ולא כל הימנה³⁴) להוריד אחרים תחתיה במתנתה לבא מכחה, ולהיות כח שלהן יפה מכח עצמה. טענה גדולה היא זו ולא עדיף מגברא דאתי מיניה. אילו באו האלמנה ובנה לחלק עם שמעון במה שבידו³⁵), כלום היו יכולין להחזיק במה שבידו ולומר לזה, חלוק אתה לנו. אף זה הבא ברשותם נכנס תחתיהן, ולא יפה כחו משלהן. שהרי שמעון זה לא קבלו עליו שותף לחלוק [=עמו]³⁶), [וחמותו] שזכתהו בחלקה, מה לו למחות,

24) כצ"ל לנכנו עפ"י פסחים פ"ט ע"ב ור"ח שם; אמנם בתוספתא [שם פ"ז: י': ידיו רפות; ובחופ"מ: שהיו ידיו יפות של אחד מהן. 25) שם: ולא לחמשה; ותיקנתי זה עפ"י הגירסא הנכונה בר"ח שם. 26) =כלומר ועשו סעודה בחבורה; חופ"מ: ביבולת [=סיבולת]. וצריך להוסיף זה למקורות בתוספות ערוך השלם ריש ע' 287. 27) חופ"מ: מידה. 28) שם בטעות: אם היה נכנס. 29) דעת רש"י [שאינן החמות יכולה לחזור בה מטעם שטרי פסיקתא] היא שלא כרעת הירושלמי [כתובות פ"ה: ה"א] רהאב פוסק ע"י בתה ולא האשה ע"י בתה [רמב"ם ה' אישות פכ"ג: הי"ד; תשו' מהר"ם ב"ב ד"ק סי' קנ"א; ולכל המקורות שציון רש"ח קוק (שם ע' 49): צריך להוסיף: ספר השטרות של רי"ב 72; וס' לשטרות לרה"ג (הוצ' אסף) סוף ע' 51]. 30) וזה מעיר דגם בימי רש"י היו רגילין לפסוק נרוניא לבניהם, לא רק לבנותיהם [ולכל המקורות שציון ר"ש אסף (שם אות 6) צריך להוסיף: תשובת רש"י שלפנינו]. 31) חופ"מ: חמותה. 32) חופ"מ: נשטם כולו; ותיקנתי זה עפ"י מש"כ רש"ח קוק [שם אות 23]. 33) שם: בידו. 34) שם: הימה. 35) שם: שכירו. 36) שם: עם שמעון.

יבואו לחשבון ויטול חלקו וחלקה³⁷). ואע"פ שערער זה מחמת שבח הבא לאחר מיכן, (היא) תביעה מוקדמת היא זו. ומאז שנשתתפו יחד נשתעבד כל הממון זה לזה, למלאות עודפו של זה את חסרונו של זה. דאמרי רבנן³⁸ עיסקי להדדי משתעבדי, וכל זמן שלא³⁹ חלקו היתה השותפות משועבדת לכל, שעל מנת כן קבלו מתחלה:

[=ומה] שמען יהודה שבאו עמה לחשבון לפני הנשואין ובירר לה חלקה, לא נתבררו הדברים ככל הצורך. אם טען שבאו לחשבון לדעת כמה מגיע לחלקה, ומה עולה חלק נדוניית בתה כדי לכותבו בכתובתה, ואותו חילוק שמען שסלקה⁴⁰ עצמה מכל וכל, אינה חלוקה גמורה אלא נסתלקה מחלק ששי והמחתהו לחתנה והשותפות לא בטלה. בכל זה לא איבד שמעון את זכותו שלא קיבל עליו שותפותו, ולא נסתלקה החמות מליטול [=ממה ש] ביד⁴¹ שמעון, ושמעון ממה⁴² שבידה, ושיעבוד השותפות קיים⁴³ כבתחלה:

ואם כה טען שסלקה עצמה מן השותפות לגמרי, שבאו למיצוי החשבון ולא נמצא בידה אלא מחצית חלק בעלה ונסתלקה סלוק גמור בחלוקה, ואין לשמעון עוד במה שהשכיחה כלום. [=אילו]⁴⁴ היה שמעון מודה, היו הדברים קיימין ואע"פ שלא בעדים חלקו, דקיימא לן⁴⁵ לא איברו סהדי אלא לשקרי. אבל עכשיו שאין שמעון מודה, וטוען שלא היתה באותו חשבון, ישבע שלא נחלק אותו שותפות מדעת שניהם. ואינו יכול לומר לא אשבע לך, לאו בעל דברים דידי את. שאפילו אינו מודה שהיא שותפו⁴⁶, בעל דינו הוא, דלא גרע מהבא בהרשאה, שמכח האלמנה ובנה הוא בא. ויש תימה, מאחר שהאלמנה ובנה בעיר ושלשתן שותפין בדבר, למה לא באו בדין ותחלוק היא במה שבידה. ויש לחוש לדין מרומה, שמא קנוניא היא בין חתן וחמותו להפסיד את שמעון ואת יורשי ראובן: וצורינו יצילנו מעונש הדין ויצא דין אמת לאמתו ואיש במקומו יבא בשלום:

שלמה ב"ר יצחק:

37) שם: מחלקה. 38) ב"מ ק"ה ע"א. 39) שם: של חלקו. 40) שם: לסלקה. 41) שם: שטר ביד שמעון. 42) שם: במה. 43) שם: קרים. 44) שם: אלא. 45) קידושין ס"ה ע"ב. 46) שם: שותפתו.

פי' ע"ג

כתב¹) שן סלע ומצודה סלה²) ישכון ויתלונן שלאנן³) ושליו, להעמיד נצח פינת מוסד מופלג ומופת הדור למשענת חסד. ותלו עליו כל כבוד תפוצות הגולה, הנסמכים עליו ומטוללים בכנפיו ומתהדרים במרום קיצו⁴) יער כרמילו, ראש ישיבת גאון יעקב רבי שלמה בר יצחק, שמו וזכרו לא יסוף ופריו לא⁵) יתום לחדשיו⁶). וכבר צמחו⁷) ארוכה ורפואה כחשק שני שמעיו: עזריאל בר' נתן ויוסף ברבי יהוד', צמאים לו לתשוקה רבה לצקת⁸) מים על צמא ונוזלים על יבשה, למען יוצק⁹) רוח על זרעו וברכה על צאצאיו. לחלות את רבינו באנו לצאת פנאי לשעה להאיר עינינו בשנים ושלשה דברים אשר באו לידינו, ומרינו ורבינו יעמידנו על האמת ועל הנכוחה:

[א] ילמדנו רבינו: האשה שעשתה שליח בעדים לקבל גטה ונתעצל השליח בשליחותו או נטרד, ואם¹⁰) אפשר ללכת למקום המגרש. מהו שתבטל שליחות הראשון ותמנה שליח זריו ומשובח. מי אמרינן מדאיפסק, אתי דבור ומבטל דבור, או דלמא זכות הוא לאדם שמוציא שנאותו מתוך ביתו וכיון דזכין לאדם שלא בפני עדים, מכי מינתה שליח הראשון לקבל גטה אי אפשר לחזור בה ולבטלו. יליף מרנא....

[ב] ועוד יאיר עינינו: אשה העומדת כאן יכולה לימנת שליח במדינת הים לקבל גיטה מיד בעלה, אע"פ שלא אמרה לו פה אל פה התקבל גטי אלא ע"י כתב ודיוקנא¹¹) מינת' שליח בעדים. אמנם מצאנו

ע"ג: תשובת רש"י זו לר' עזריאל בר' נתן ולר' יוסף בר' יהודה, מורכבת משלשה ענינים נפרדים, הוצאה נתחלו¹²) סי' ט"ו ע' 8-9. והשווה לו"ז ח"א סי' תש"ו, תש"ו מהר"ס ז"צ ד"פ סי' תקפ"ט, מרדכי חולין סי' תקל"ד, תר' כ"י לזמיר 473.

ע"ג: 1) = [ע5] שו; ותיקנתי זה עפ"י איוב ל"ט: כ"ח. ותשובה זו נזכרה בכמה שניאות ע"י רש"ב במבוא להאורה סוף ע' 4; וגם ע"י ליפשיץ בספרו על רש"י ע' 43; והשווה ר"א ברלינר בהליכות קדם 47, וגם בלקומי בחר לקומי במבוא למח"ו סוף ע' 176. 2) קרי: =סלע [עפ"י איוב שם]. 3) שם: כ"א: כ"ג. 4) מ"ב י"ט: כ"ג [מלון קצו יער כרמילו]. 5) יחזקאל מ"ז: י"ב [ולא יתם פריו]. 6) [יבכר]; ותיקנתי זה עפ"י יחזקאל שם. 7) ישעיהו נ"ח: ח'. 8) שם מ"ד: ג'. 9) שם. 10) = [ואי אפשר]. ולדעתו של מילר [שם אות ב'] צ"ל: ואם אי אפשר. 11) =חותמה ע"י סימן [עפ"י ב"ק ק"ד ריש ע"ב].

בהלכות¹²) גדולות לשון זה: עגונא דאתיא לבי דינא ואמרה, הוו עלי סהדי דפלוני דאיתיה במדינת הים שויתיה שליח לקבולה לה¹³) גמא מן בעלי. וכתבי' לבי דינא למדינת הים ומשויה ליה תו¹⁴) בעל לההוא שליח שליח לקבלה. וכתב גמא ויהיב ליה עד דנפל גמא לידא דשליח, אם נקרע או נשרף, מגרשא¹⁵) הדא עגונה. כך כתוב שם. עתה ידיענו רבי¹⁶) סוד דעתו ונמקו אשר עמו:

[ג] ועוד יאיר עינינו: המשלח לחברו ע"י ארמאי גדיים ועופות שחוטים בלא סימן¹⁷) וחותרם מהו¹⁸). אמרינן מותרין מההוא¹⁹) הרי שאבד²⁰) גדייו ותרנגוליו בשוק כו'. ומסקנא רוב²¹) מצויין אצל שחיטה מומחין הן. אז²²) נחמיר לחוש שמא הגוי שחמו, או לא נחוש, דהא קיימא לן חיתוכא דגוי²³) מידע ידיע, כ"ש דשחיטת גוי מידע ידיעא. בחסדו, אל יהי עליו למשא, כי פשעינו וחטאתינו לא נכחד²⁴). בא מעשה לידינו והתרנו. והתלמידים מזודדין²⁵) בדבר. על שלשה אלה יעמידנו רבינו. כי על כן שכרנו²⁶) זה עדיו²⁷). ושלומו וברכתו וחיינו יגדיל²⁸) מלך ישראל אמן:

[א] וזאת תשובתו²⁹) שהשיב להם זה כמה שנים ויש ממנה להשיב ראיה. האשה שמינתה שליח בפני עדים במקום אחד ואמרה בפניהם הריני ממנה את פלוני שבמקום פלוני שליח לקבל גמי, והודיעו את השליח ונתרצה, שליחותו הוגנת. וכל שכן אשה זו שנממעה בגוים ונאסרה עליו, שליחותה כשר בכך מכמה טעמים: האחד, מאחר שנאסרה עליו, זכות הוא לה שיוצאה מתחתיו. ואפי' לא מינתה שליח, ימסור

12) ה"ג ר"ב צד 326 בכמה שינויים. ועי' הרא"ש סוף פ' התקבל, וטור אה"ע סי' קמ"א.
13) = ל. ותיקנתי זה עפ"י ה"ג: לקבלא לי גיטי. 14) = ומשויה ליה [בעל טוב שליח].
וכ"ה שם לפנינו. 15) = ביה. 16) = רבינו. 17) והשוה מדרכי חולין סי' תקצ"ד בשם: כתב רש"י ז"ל בתשובה; וגם תר' אז' ב47. 18) = [מי] אמרינו. 19) חולין י"ב ע"א.
20) ולפנינו: שאברו לו. 21) שם. ועי' שאלתות סי' ס"ח, ושם סי' קכ"ד; ה"ג ר"ב 514, ד"ו קכ"ו ע"ג. 22) = א. 23) בירר דוקא, אבל לא באבר אחר [פירש"י חולין צ"ד ע"א דה: חתוכא]. 24) תהלים ס"ט: ו'. 25) = מונדוין; ובערוך: מזרנדוין [כלומר: מנסגמין בדבר]; ותיקנתי זה עפ"י חולין מ"ח ע"א. 26) = שברנו. 27) = כמו עליו [במדרב כ"ג: י"ח]. 28) ד"ה א' י"ו: כ"ד. 29) והשוה מבואי, דגם בתשובות רבינו עצמו נתקיים לפעמים זכרו של תשובות היותר קדומות שהשיב לשואליו. ותשובה קדומה זו הובאה באו"ז ח"א סי' תש"ו בשינויים רבים.

הבעל הגט ליד מי שירצה ויאמר בלשון זה: זכה בגט זה לאשתי פלונית. והרי היא מגורשת מיד בקבלתו של זה. (דתנן ³⁰) האומ' [=תן] גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי, רצה לחזור בשניהם יחזור דברי ר' מאיר. וחכמים אומרים בגמי נשים אבל לא בשחרורי עבדים, שזכין לו לאדם כו'. והא עבד דגמר לה לה מאשה, וכיון דזכות הוא לו זכין לאדם שלא בפניו ומקבלין, ואע"פ שלא מינוהו העבד שליח. וה"ה לאשה, היכ' דזכות הוא לה. דעבד לא קיימה ליה ביה טעם שליחות, אלא דגמר מאשה דכתיב בה שליחות, וקתני דכי האי גוונ' הוי שליחות.

ועוד דבעא ³¹) מיניה רבא מרב נחמן המזכה גט לאשתו במקום יבם מהו. מי אמרינן כיון דסניא ליה זכות ³²) הוא לה וזכין לאדם שלא בפניו, או דילמא זימנין דרחמא ליה. א"ל תנית' חוששין לדבריה כו'. כלו' איכא דרחמא ליה ואיכא דסני ליה. הלכך כי זכה לה ע"י אחר שלא מדעתה מספיקין' לה מגורשת ואינה מגורשת, ואם מת חולצת ולא מתיבמת. שמעינא מינה, דהיכא דודאי זכות הוא לה, כי הכא, מצי בעל ³³) לזכויי לה בלשון זכייה ואפי' לא מינתו. ואף לשאר נשים שגרושיהן חובתן, כיון שאמרה בפני עדים, פלוני יהא שלוחי לקבל, גילתה את דעתה שהיא חפצה בגירושיהן מחמת איבה שביניהם. ומעתה זכות הוא לה ושלוחה גמור הוא מאחר שנתרצתה ליעשות שלוחה. דלמאי נחוש לה, דילמא כיון דלא ידעא ביה, אי צכי אי לא צכי, לא סמכה דעתה ולא הוי שליח. סתמא דמילתא לא משוי שליח אלא מאן דידעה ביה דעביד דעתה, או משום דרחים לה או משום מצוה, דכה"ג טובא אשכחן גבי שלוחי הולכה. דההוא גברא דשדר גיטא לדבתייהו ³⁴). אמר ליה שליח לא ידענא ליה. אמר ליה זיל הכי נהליה לאבא בר מניומי, דההוא ידע לה וליתכיה נהליה. אלמ' נעשה אבא שלוחו של זה הבעל, ואע"פ שלא נדבר עמו פה אל פה והוי שליח. וטעם האוסרים איני יודע. ומ"מ להרויח הדבר ילמדו את המגרש לומר לשונות הללו

80) גיטין י"א ע"ב. 31) יבמות קי"ח סע"ב. 32) מכאן ועד „חוששין לדבריה" כו' נשמט באו"ז שם. 33) ועי' ברשכ"א ובמרכי ליבמות שם. 34) =לרביתהו [גיטין כ"ט ע"ב].

שתיהן, התקבל וזכי בגט זה לאשתי פלונית, דהוי שליח ממה נפשך.
וצורינו יאיר עינינו בתורתו.

שלמה בר יצחק.

[ב] וזה אשר השיב רבינו על דבר אגרת שאלות של מעלה: כחי תש
ופי נאלם⁽³⁵⁾ מלספר תלאות העוברות עלי גל אחר גל. על כן
רפה ידי מלכתוב לקרובי ר' עזריאל ולחביבי וריעי ר' יוסף תשובה על
דבריהם בכתב ידי. והנני קורא מפי⁽³⁶⁾ לאחד מאחי⁽³⁷⁾ והוא כותב. הנני
משיב להם על עסק הגט. כבר עברו שנים שנשאלתי⁽³⁸⁾ על אשת איש
שנשתמדה ימים רבים ונאסרה על בעלה, ולאחר ימים שבה מדעתה
ולנהוג⁽³⁹⁾ בדרכי ישראל. והוצרכה לגט, ובעלה במקום אחר, ואי אפשר
לה אלא א"כ תעשה שליח לקבלה אחד מבני העיר שבעלה שם. ונשאלתי
על הדבר, ומה שהשיבותים⁽⁴⁰⁾ צויתי לכתוב לכם כאן, ועודני עומד בדברי.
וששאלתם⁽⁴¹⁾: השליח הראשון שנתעצל בשליחותו והרי היא צריכה
למנות לה שליח אחר. ועלה בלכם לומר, שמא זכות הוא לאדם
שמוציא שנאותו מתוך ביתו וזכין לו לאדם שלא בפניו.

תמהתי על שאלתם. וכי מה זיכתה זאת לבעלה על ידי השליח, והלא
לעצמה עשאתו שליח ולא לבעלה. אין כאן משום זכין ולא משום
חבין, שהרי אין השליח הזה קונה לבעל כלום אלא לה. ואפי' בגרושין
זכות לבעל אין זה שלוחו לא לזכות ולא לחוב, וכ"ש שאין הגרושין
הללו זכות לו:

[ג] על דבר העופות⁽⁴²⁾ שהובאו שחוטין ביד הגוי בלא סימן וחותרם, ובא
מעשה לפניהם⁽⁴³⁾ והתירו⁽⁴⁴⁾. אין לי ראייה להתיר, שכשנחלקו
רבתינו⁽⁴⁵⁾ על מי שאבדו גדייו ותרנגוליו ובא ומצאן שחוטין, לא נחלקו

(35) ורש"ב שנה ברואה במבוא להאורה סוף ע' 4: תש כחי ופי נעלם [קרי: =נאלם].
(36) ושם בטעות: קורא לאחר. והשווה פרס ס' רמ"ב ר"ק ל"ג ע"ד. (37) לשון חיבה
לאחר מתלמידיו של רבינו. (38) דאה לעיל אות 29 וגם במבואי. (39) =לנהוג. (40) והשווה
מילך במבוא לתהצ"ו סוף ע' כ"ח. (41) תשובה זו בשלימותה ובסגנון אחר הובאה בתשו'
מהר"ם ב"ב ר"פ ס' תקפ"ט. וראה ספר הישר לר"ת ס' תקמ"ז. (42) תשובה זו תמצא
בשם רש"י בשינויים קלים במדרכי הולין פ"א ס' תקצ"ד: ועי' טיו"ר ס' קי"ח. (43) מדרכי:
לפני רבותי. (44) שם: והתירום. (45) חולין י"ב ע"א.

אלא במקום שכל המבחים ישראל. ותדע, שהרי מעם המתיר לפי שרוב מצויין אצל שחיטה מומחים הן. ואם בעיר שרובה גוים אמרו, מה המעם הזה. גוי, מה לי מומחה ומה לי אינו מומחה, שהרי שחיטתו נבילה. ואחרי שידענו שהערביים⁴⁶) והרבה אומות שוחטין ואין שחימת ישראל נכרת בין שחימתן, לא מצינו שחלקו רבותינו בין ארמאי לארמאי. והם⁴⁷) סמכו על חיתוכ' דגוי מידע ידיעו, בטוח אני שלא בא התקלה ע"י בהמתן⁴⁸) של צדיקים, וכ"ש על⁴⁹) צדיקים עצמם. ומכאן ואילך אל ינהיגו כן. וצורנו יעמידנו על האמת ועל הטוב.

שלמה בר יצחק :

פי' ע"ד

משמי¹) שלום, שלום ישאו לך, אתה יצחק היתום²) ויעמידו משפטך על האמת והשלום. אנו החתומים למטה משיבך דבר על אודותיך, שאין דרכינו³) להיות עושים⁴) עצמנו כעורכי הדיינים ולהשיב חרץ המשפט לבעל הדין שלא⁵) לעבור בלא תשא שמע שוא. אמנם להחזיק איש על⁶) שלו אשר הורישוהו מן השמים עד בא⁷) משפט, ומענה לגבותו מידו, אין עריכת הדיינים בזו. ועל כן אנו מודיעים לך בקצרה מה לעשות :

אשר שאלת : על אשה אלמנה אשר נשאה אביך ולא ילדה לו, ושהה עמה כדברי חכמים⁸) עשר שנים ויותר, ונשא אחרת ויולדתה

ע"ד : תחלו סי' כ"ח 143-156 נזס : זרח נר' לזרהס ושלמה נר' יצחק ; וזכר נכפתור ופרח פ"י נזס : רש"י.

46) והשווה 5. צד 43. 47) מרדכי: ואם סמכו. 48) חולין ה' סע"ב. 49) = על [ירי]. ועי' כתום' חולין שם ד"ה: צדיקים.

ע"ד : 1) והשווה תהלים ע"ב: ג'; ובנוגע לענינא דהלכה עי' תשו' מהר"ם כ"ב ד"פ סי' קפ"ח; מרדכי כתובות ריש פ' הכותל, ושם שבועות ריש פ' כל הנשבעין; עפשטיין "שמעיה" צד 3 אות 3; 5. 129 אות 3. 2) ראה מבואי ערך: יצחק. 3) שם: בפרק מיוחד. 4) = את עצמנו. 5) מכילתא שמות כ"ג: א'. 6) = בשלש; וראה מבואי "סגנונו של רש"י". 7) = המשפט. 8) כתובות ע"ז ע"א; שו"ת הרשב"א שנת ר"מ סי' קל"ג; ושם ח"ז ד"ז י"ט ע"ב.

המינה ונפטר כחיי שתיהן. והיו לו בתים, וצוה לאשתו הראשונה לדור ימי אלמנותה באחד מהן ולאחר מיתה יהיו לבניו. ובקרב ימיה למות השיאנה קרובה עצה להשבע⁹ על כתובתה כדי להחזיק יורשיה אחריה בבית. ומתה, ועתה מחזיק בה בן אחיה.

וששאלת: אם אשה אילונית יש לה לתבוע כתובה אם לאו. קמן¹⁰ אתה ולא פירשו לך מה היא אילונית. ועלתה על רוחך כל אשה שאינ' יולדת אילונית היא. לא זו הדרך ולא זו¹¹ העיר. אין אילונית אלא שסימניה מוכיחים, וכל הנשים יש להן כתובה חוץ משמנו¹² חכמים, עוברת על דת וחברותיה. אבל אילונית יש לה תוספות שמוסיף לה בעלה על מנה, הראוי לאלמנה מן התורה. שכך שנינו¹³ נשים שאמרו חכמים אין להן כתובה, כגון¹⁴ אילונית ושניות מדברי סופרים, יש להן תוספת. ונשים שאמרו חכמים יוצאות שלא בכתובה כגון עוברת על דת וחברותיה, אין להן לא כתובה ולא תוספות. ואשה עקרה¹⁵ לא הוזכרה להפסיד אפי' עקר כתובתה, שמא לא זכה להבנות ממנה.

ועל הבית ששאלת: תדע, אם היא הכניסתו לבעלה או שייחדו¹⁶ וכתבו לה אביך בכתובתה, יפה החזיק המחזיק. ואם לא נכתב בכתובתה בשם¹⁷... מכיון שנפטר אביך נפלו הבתים בחזקתך וצריכה היא או יורשה לתובעך לדין. ובית דין יורידוה, או ישביעוה וישומו הבית בדמים ויתנו לה ויטלו שמר הכתובה מידה. או יכתבו שובר אם בבית דין החזיקה בבית בגיכוי כתובתה, הרי זכתה בו ויורשיה אחריה. ואם בינה לבין קרובה נשבעה¹⁸ ובית דין לא החזיקוה בבית בשומא, עדיין הבית ברשותך ויורשיה צריכין לעורר עליך, ויראו בית דין שמר כתובתה

9 ראה אגודה כתובות קי"ז ע"ג וכל המקורות שציון שם. 10 ויצחק היתום עורנו נער, בשעה ששאל את בית דינו של רבינו שלמה. 11 מלכים ב' ו': י"ט. 12 =מה שמנו. 13 כתובות ק"א סע"א בקצת שינויים; תש"ר ח"א 28, ושם ח"ב 6; אגודה שם ק"כ ריש ע"א. 14 שם: כגון הממאנת וחברותיה. 15 והשווה תשו' מהר"ם שם סי' קפ"ח ותחצ"ו שם אות ב. 16 ראה מרדכי ריש פ' הכותב בשם תשו' מהר"ם [שם אות ג']; פרדס סי' ע"ג [=פע: 109]. 17 אולי צ"ל: בשם אפותיקי [שם אות ד']. 18 ולענין נשבעה חוץ לכ"ד ראה גיטין ל"ה ע"א [מאמר רב יהודה שם]; תשו' הגאונים, אסף, ח"א 77; גאונקא 154; אוצה"ג לכתובות 294, ושם לגיטין ריש ע' 65; הגהות מרדכי פ"י דכתובות: ותחצ"ו שם אות ה'. וצריך להוסיף שם א"ח ח"ב ריש ע' 87.

זכית דין יעמידו אפטרופוס¹⁰) עליך, בקי ויודע להפך במענות זכותך
וישאל על השבועה, כיצד נשבעה, ויעשו מה שיראו מן השמים¹¹):
זרה בר אברהם. שלמה בר יצחק:

סי' ע"ה

מה יפית ומה נעמת עלי אהובי ויקירי כי דברי בו¹ פיו הוצדרו²) חן,
כששון³) מחבריך, עשית⁴) חיל וכבוד, ואתה⁵) על כולם. וכן
יאמר צור ישראל להרבות תורתך וכבודך ולהגדיל הדרו עליך, יקירי
ונעימי ר' יצחק בר יצחק⁶) נעים צדיק בן צדיק, יהי רצון שמים להאריך
ימיך ושנותך.

ידוע תדע כי באת אגרתו לידי⁷) ומרוב חביבותו עיינתי בשאילותיו
והנני משיבו כמקובלני⁸) מרכותי, וכמו שדעתי נוטה⁹):
על עסק דם בתולים אין להקל בדבר, דספיק' מיסתפק' להו לרבנן
בתינוקת, כדאמ' ¹⁰) הא דר' יוחנן וריש לקיש בתנוקת כו'. וחשו
רבנן בתנוקת, דשמא דם בתולים באים בצחצוחי זיבה, וכיון דמשום
זבה היא, מה לי ¹¹) הגיע זמנה לראות ומה לי לא הגיע זמנה לראות,

ע"ה: תתל"ו סי' כ"ז ע' 34. והשווה ס' אסופות (כ"י לונדון) ת"ו ע"ז נ"ג נ"ס:
פסקייהלכות דרזנינו שלמה, ורלזני"ה ת"ל 204 נ"ס: פסק רזנינו שמואל.

(19) והשווה ספר המכריע סי' 5, ושם סי' ג"ד. (20) ראה מבואי: וביטוי זה רגיל אצל
ר"ג ורש"י במס"א.

ע"ה: (1) = רבריו ב[מ]ו פיו. ובנוגע לענין הלכה ראה פירש"י גרה ס"ה ע"ב ד"ה:
הלכה, פדרס סי' רע"ו, מח"ו ע' 585, האורה ח"א 177, או"ז ח"א סי' שמ"ב, מררכי שבועות
פ"ב סי' תשל"ט בשם: וכ"כ ראבי"ה משום דש"י [=משום ד"ש = דכיגו שמואל]. ובכר
העיר אפטוביצר [שם אות 27-28] דרשב"ם העתיק פסקיו מפסקי רש"י. (2) = הוצ[סו] חו.
ותיקנתי זה עפ"י תהלים מ"ה: ג' [הוצק חו בשפתותיך]. אמנם ר"י מילר הניה [שם אות
ב]: רברו פיו הוצהרו; ולדעתו של ר"ד צוקברם צ"ל: הוצדרו חו. (3) = כ[שמ]ו ששון
מחבריר (עפ"י תהלים מ"ה: ח'). (4) = [לר]: עפ"י יחזקאל כ"ח ר': בחכמתך ובתבונתך
עשית לך חיל. (5) = [עלית]: עפ"י משלי ל"א: כ"ט. (6) = ה"ה ר' יצחק היתום. והשווה
מבואי ערך: יצחק. (7) = ה"ה לרש"י. אמנם ר"י מילר העיר שם אות א' ז"ל: ואולי
הוא מרש"י. (8) וראה מבואי, דבר היה דרכו של רש"י בהלכה. (9) בטוי זה רגיל בתשו'
רש"י במס"א [ועי' במבואי]. (10) = [כי הוּו בה] ר' יוחנן וריש לקיש בתנוקת (עפ"י גרה
ס"ה סע"ב). (11) ראה לעיל אות 1.

ומה לי גמר ומה לי לא גמר. שהרי מה שהתירו חכמים לגמור משום קולא, כדאמרינן¹³) אלא מעתה בעל נפש¹⁴) לא יגמור¹⁵) אלא¹⁶) א"כ לבו נוקפו ופורש. ולפיכך קיי"ל כדרכ ושמואל¹⁷) דבועל בעילת מצוה ופורש אפי' בלא הגיע זמנו לראות, דתנוקת סתם קאמר:

סי' ע"ז

ועל כלי נחושת ששאלת¹): שיש בני אדם שמקילין²) בהן לשנותן מאיסורן ולהתירן על ידי הדחק ושפשוף מלא³).

תמהתי, אם⁴) שמשו לפני חכמים, שהרי אמרו חכמים⁵) כבולעו כך פולטו. ואמרו⁶) חכמים כל שתשמישן בחמין, כגון היורות והקומקמוסין⁷) ומחמי-חמין, מנעילן ומטבילן. ואמרינן היכי עביד. אמר רב⁸) מניח יורה קמנה בתוך יורה גדולה, כי הא⁹) דהאי יורה דהוה ליה למר עוקבא¹⁰) כו'. כך הוא דרכן של כלי-מתכות להתירן, בין לענין גיעולי-גוים, בין לענין בשר בחלב, בין לענין חמץ בפסח: והני יורות נמי, אם לא נשתמש בהם מעולם אלא ע"י צונן¹¹), מותרין בהדחה. ואם ידוע שלא נשתמש בהם מעולם בכלי ראשון, כגון בקדירה רותחת,

ע"ז: תשובה זו [=לרצינו יתק היתוס] הוצאה נליקוייס רזיס זין תשובות רצינו נתחז"ו סי' כ"ג (35 ע"א); ורק חלק מזה הוצא נשס רש"י במדכי פסקיס פ"ג 3 [=שס כ"י סמ: א719].

(12) נדה שם. 13) ועל דבר הבטוים כאלה „בעל נפש“, „נפש היפה“ בספרות הבינים כבר העירתי ע"ז במק"א במאמר מיוחד. ומש"כ קלוזנר ע"ז בספר היובל לר"ד יליו אין לו יסוד מוצק. ואכמ"ל. 14) =ביאתו (וכ"ה בגמרא שם). 15) שם: א"ל. 16) נדה שם. וראבי"ה שם סוף ע' 204.

ע"ז: 1) והשווה האורה ח"א סי' פ"א 90, ושם סי' פ"ג 93; ח"ב סי' י"ח 184; פירס סי' קכ"ו, ושם סי' רנ"ב [=פע: רף ס"ז]; מח"ו 255 סי' ג'; או"ה סי' ג'; סדור רש"י סי' שנ"ז 174. 2) וראה שו"ת הרשב"א ח"ג סי' רע"ט. 3) =מלח. 4) =אם הם. 5) פסחים ע"ד. 6) ע"ז ע"ה ע"ב: רברים שתשמישן בחמין [וצריר להוסיף זה לאוצר ר"ח היימאן סוף ע' 198 ע"א, ושם 333 סוף ע"ב]. 7) תוספתא ע"ז פ"ח: כ' ריש 473: והקומקמוסין מדיחו ברותחין; ושם פ"ה: א' 468: והקומקמוסין; ובגמרא שם וכן במדכי פסחים פ"ב ס"י תקע"ז: והקומקמוסין. 7) ע"ז ע"ז ע"א: א"ר הונא. 9) בתחצ"ו: כי הא דהא דהאי יורה. 10) כ"ה כתוס' פסחים מ' ע"ב ר"ה: האלפס; ע"ז ע"ז ע"א: דהוא דורא דהוא בידב עקביה [=תחצ"ו שם אות ב']. 11) תוספתא ע"ז פ"ח: ב' מדיחו בצונן.

שפעמים שאין לו עץ פרור⁽¹²⁾ ולפי-שעה משים⁽¹³⁾ הכף שבידו בקדירה⁽¹⁴⁾,
 ואם ברור לו בכך, הגעלתו בכלי שני⁽¹⁵⁾. כדאמרינן⁽¹⁶⁾ לענין חמץ בפסח,
 ודאי הני קערות דתשמישן בכלי שני, כי נטיל מן דודא [ו]שרי
 עלייהו, שפיר דמי. ואם נשתמש בהן כלל בכלי ראשון אין להם תקנה
 עד שיגעילו ברותחין בכלי ראשון, כדאמרינן⁽¹⁷⁾ כבולעו כך פולטו,
 בולעו בניצוצות, אף פולטו⁽¹⁸⁾ בניצוצות: וכלי-עצם⁽¹⁹⁾ נמי בולעין ככלי-
 מתכות⁽²⁰⁾ והתרתן ככלי-מתכות. דהכי אמרינן⁽²¹⁾ ואודא רב נחמן
 לטעמיה דאמר רב נחמן כלי עצם⁽²²⁾ ככלי מתכות דמי, מכלל דכלי
 עצם⁽²³⁾ בר קבולי טומאה הוא. דתניא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן⁽²⁴⁾
 אומר מה ת"ל וכו'⁽²⁵⁾. וכשם ששוין לענין טומאה, כך שוין לענין
 איסורא⁽²⁶⁾, דודאי בלעי בכלים. ועוד סתם כלי [תשמיש]⁽²⁷⁾ הווין מכלי-
 עצים. ואמרו אמר ליה רבינא לרב אשי הני סכיני בפסחא כו'⁽²⁸⁾, ומעייל
 להו לקתייהו ברותחין. והלכתא אידי ואידי ברותחין, ובכלי ראשון מכל
 הני טעמי אין התרתן אלא ברותחין, ואפילו לאכול בהם צונן⁽²⁹⁾, אע"פ
 שמותרין בהדחה ובשפשוף מלח, הלכה ואין מורין כן [=ואיסור]⁽³⁰⁾ אין
 הוא לגזור ולא [=להתיר בפני]⁽³¹⁾ העם דילמא אתי לזולזול', כדאמר
 התם, הואיל ואינם בני-תורה, ובמקומות⁽³²⁾ חשו חכמים לכך:

(12) מרדכי שם סי' תקע"ז. (13) תחצ"ו: משום. (14) שם: שבקדירה [=לקדירה]. (15) וראה
 מעה"ג ריש ע' 16; ושו"ת רשב"א ח"א סי' רס"ג. (16) לשיטתו של הר"ף [הביאו הר"ן
 לפסחים פ"ב]: וראה תחצ"ו אות ג'. (17) תיקנתי זה עפ"י הפרס סי' דנ"ב מס' האורה
 [שם אות ד']; תחצ"ו: כי נטיל מן דודא שרי עלייהו. (18) ע"ז ע"ז ע"א: והשווה תוספתא
 שם פ"ח: א'. (19) מרדכי פסחים פ"ב בשם: רש"י. (20) כלי עצם וכ"ה בפירש"י לע"ז
 שם [והובא במרדכי פסחים סי' תקפ"ג]; אמנם באו"ז כתוב: נראה בעיני רכלי-עצם א"צ
 הגעלה, דלא בלעי [ראה מרדכי שם]. (21) ראה לעיל אות 20. (22) חולין כ"ה ע"ב.
 (23) =עצם. (24) ובתחצ"ו: נשנה בטעות: עצים. (25) בנפרא: בן ברקא. (26) וכל
 מעשה עזים תתחטאו, להביא דבר הבא מן העזים מן הקרנים ומן הטלפים [והובא במרדכי
 פסחים פ"ב שם; ובתוספתא ע"ז (הוצ' צוקרמנדל) ליתא שם]. (27) וכנראה שהוא מתאים
 לשיטתו של רש"י בתשובותיו דילפינן איסור מטומאה, בניגוד לשיטתו של ר"ת [ראה
 מרדכי פסחים פ"ב סס"י תקנ"א] דלא יליף איסור מטומאה. (28) ועי' פסחים 5' ע"א:
 תחצ"ו: סתם כל' אימתי הווין מכלי עצים. (29) פסחים 5' ע"ב: היכי עבדינו להו; וראה
 ראבי"ה ח"ב 80. (30) והשווה מרדכי שם. (31) תיקנתי זה עפ"י תחצ"ו אות ט': (32) שם.
 (33) אולי צ"ל: [=הללן]; והשווה תשו' ר"י סגן לזיה ומה שהעירותי ע"ז שם.

סי' ע"ז

ועל הנפולה ששאל¹):

מפורש בתלמוד²) בהדיא. דקתני והלכתא היכא דנפלה מן הגג³) דלא ידעה ועמדה, אינה צריכה מעת-לעת אבל בדיקה בעי', הלכה⁴) אפילו בדיקה לא בעי'. ודאי כל זמן שאינה מהלכת צריכה בדיקה מן הדין למי שיודע לבדוק, אבל אנו אין אנו בקיאים⁵):

ועוד שאמרת שכך כתוב בהלכות גדולות⁶) ויכולין לסמוך עליהן. והואיל וכך, בין נפולה בין דרוסה, אם שהתה י"ב חודש מותרת כדאמ"ן). והלכתא בזכר⁷) כל י"ב חדש, בנקבה כל שאינה יולדת:

סי' ע"ח

ועל ששאל¹): על ראובן שבידו המשכון וטוען חמש סלעים הלוייתך. והלה²) אומר לא, כי הלוייתני אלא שלש. הרשות ביד ראובן לישיבע³) או להפך השבועה על שכנגדו, כי אין שינוי בין משכון לשאר תביעות, כי המוציא מחברו עליו הראיה. ומתוך שיכול לטעון עד כדי דמיו, חוץ מהלין מילי, שהן עשויין להשאיל ולהשכיר ושאינן להם חזקה:

ע"ז: תשובה זו לר' יצחק היתום הוצאה בין תשו' רש"י נתחל"ו סי' נ"ד 353 [וראה פע: 146, ולהלן אות 5].

ע"ח: תחל"ו סי' נ"ה 353.

ע"ז: (1) ושם השואל הוא: — ד' יצחק בן יצחק; ותשובה זו נעלמה מעיני ר"ע הידרסהיימר [בה"ג ר"ב 535 אות י"ב]; וראה טיו"ר סי' נ"ו, תשו' מהר"ם מלובלין סי' צ"ה, ותשו' שבות יעקב סי' נ"ט. (2) חולין נ"א ע"ב בשינויים קלים; ועי' פע: דף קמ"ו, ושבה"ל [הוצ' בובער 404]. (3) שם: ברלא ידעה ועמדה ולא הלכה, צריכה בדיקה ואינה צריכה מעל"ע. (4) שם: ואם הלכה, אפילו בדיקה נמי לא צריכה [וראה תוס' ב"ק נ' ע"ב ר"ה: אם]; פע 146: אבל עמדה והיליכה אינה צריכה בדיקה ולא צריך להמתין מעל"ע; שבה"ל סי' כ"א ריש ע' 405: עקרה רגלה להלור, אע"פ שלא הלכה, חשיב הילור. (5) אמנם פסקא זו [שאינן אנו בקיאים לברוק] אינה מתאימה לפירש"י לחולין נ"ב ע"א ר"ה: אלא, שאין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות, כי אם לשיטתו של בה"ג שם ולשיטתו של רבינו בתשובותיו — דאה פירש"י לחולין י"ב ע"ב. (6) ה"ג ר"ב ריש ע' 535. (7) כדאמרין [חולין נ"ח סוף ע"א: ותוס' ב"ק מ"ז ע"א ר"ה: מאי]. (8) והשווה מאמר רב הונא [והובא בשבה"ל שם 404].

ע"ח: (1) תשובה זו מרש"י לר' יצחק היתום הובאה בסתם בתחצ"ו שם, והיא לר' צמח גאון. ועי' תשו' שערי צדק סי' ט', ושם סי' י"א; ותחצ"ו סי' מ"ח לר' ששון. וליתא רמזא מזו במפתח לתה"ג צד 151. (2) בנרפס: הלא [קרי: — והלה]. (3) והשווה ב"מ קט"ז ע"א, הרמב"ם ה' מלוה פי"ג, טח"מ סי' ע"ב, ותחצ"ו שם אות א'.

סי' ע"ט

וששאלת: על המשכון של גוי שהלך ישראל ולוח עליו מישראל אחר בריבית על שם הגוי. כך נראה בעיני שיש בו¹ איסור, דקיימא לן² שאין שליחות לגוי, לא שנא אינהו לדידן, לא שנא אינהו לדידהו. ואין בו היתר אלא לענין זה: שיאמר לו ישראל המלוה לישראל חברו קבל אתה אלו הפשיטים ותהיה אתה שלוחי להלוותם לאותו גוי, כדי שיהא אותו ישראל המקבל שלוחו של ישראל זה ושלוחו של אדם כמותו. ואעפ"כ נהגו³ רבים כך במקומות הללו לקבל סתם ולהלוות סתם, ואין רוח חכמים נוחה מהם. אבל אין כדי להפקיע הרבית, הואיל ולא אסרה תורה אלא רבית⁴ הבאה מלוח למלוה, וגוי אינו סומך על ישראל, מה שיתן לו הגוי מרבית יקבל הימנו. ומסתמ' אמרינן כיון דשניהם יודעי' דלצורך גוי הוא מותר לקבל הרבית. אבל⁵ אתה נעשה ערב, ערב למאן, אילימא כו'. והתם דיניה דגוי בתר ערבא אזיל, אבל הכא שווייה הך גוי שליח להאי ישראל למיזף מישראל חבריה, ולהכי שרי למישקל רבית מגוי. אבל שורת הדין לעשות⁶. לחיים ולשלום בקרב ישראל אמן: [סליקו להו תשובות שהושיבו לר' יצחק ב"ר יצחק]:

סי' פ'

תוב שאילו מקמיה דין שתוף¹:

ע"ט: תשובה זו, המיוחסת לרש"י ע"י ר"י מילר הוצאה בתחל"ו סי' נ"ו 35, ונסופה חתום: סליקו להו תשו' שהושיבו לר"י זר"י:
פ': און"ה כ"י מרצנכר סי' קנ"ד ל"ו ע"ז"ל"ח ע"ל [=כ"י וינא סי' קנ"ט

ע"ט: 1) ואינה מתאימה לשיטתו של רבינו [כל בו סי' פ"ד, (האורה ח"ב סי' קט"ו): שלא אסרה תורה אלא רבית הבאה ממלוה ללוח ושניהם ישראל, אבל ממשכון גוי מותר]: וגם המרדכי [ב"מ פ"ב] מביא פסק דין בשם ר"ג [=תשו' ר"ג בתחצ"ו סי' צ"ח] ובשם הראב"ה שמותר לישראל שלוחו של ישראל ללוות לו מעות ברבית לגוי [בסתם]. וראה תשו' הרא"ש כלל ק"ח סי' ה' בשם: רבינו אב"ן ואבי העזרי. ומיור"ר סי' קס"ט. 2) קרושין מ"א ע"ב, והאורה 218. 3) והשווה המזכיר ב"א צד 78. והרביר ח"ב 218 אות 2: וצריך להוסיף שם תשובה זו שלפנינו. 4) ראה תשו' ר' דוד הלוי לרש"י [חלק א' סי' פ"ט 42]. 5) מקורו הוא בב"מ ע"א ע"ב: ואולי צ"ל: [=ואינו ענין למה שאמרו] אבל עתה נעשה ערב [שם אות ב']. 6) [=את הישראל שליח בהריא, וכן יעשה] לחיים ולשלום כו' [=מילר שם].

פ': 1) בכה"י [וינא וגם סמינר] ליתא כותרת זו.

ראובן ושמעון אחין היו¹) ושותפין ובא לוי וסרח אמו והשתתפו עמהם והתנו ביניהם לחלוק כל²) ריוח ומציאה שיכאו³) לשלשתם בין בפני זה⁴) בין שלא בפני זה לחלוק ביניהם⁵) ולשום⁶) הכל בשותפותן⁷) ויטלו ראובן ושמעון שני חלקים מן השותפות ומן רוחיהם, וכן⁸) לוי וסרח אמו חלק שלישי. ולוי זה נער היה⁹) ואינו יודע וכקי בטיב משא ומתן¹⁰) ואין דרכה של סרח אמו ליכנס וליצא. וסרח ראובן ושמעון בשותפות יותר ממנה וקבלו עליהם טורח¹¹) השותפות והיו נאמנים לישא וליתן בכל עת שיתקיים ובלבד שתהא¹²) כל ההוצאה בהוצאות אכילה ושתייה [באמצע]¹³), לפי שטפולו של ראובן ושמעון היה יותר¹⁴) משל לוי וסרח אמו. וכשהיה לוי¹⁵) מתחיל לעסוק במשא ומתן¹⁶) ונשתכר במיעוטו כמה שנשתכר בתוך השותפות ונתקיים השותפות בידו [בא] לחלוק השותפות¹⁷) כמו¹⁸) שהתנו ביניהם כתחילה ליטול איש חלקו. והשיבו [שמעון] אני מזומן לחלוק¹⁹) מה שבידינו בשוה איש כפי חלקו רק²⁰) חובותינו הנתונים ביד גוים באמונה אי-אפשר²¹) לחלוק, אך בא עמי והתקיע בידך מן הגוים כפי חלקך והוציאם. ענהו לוי איך אלך אחריהם²²) ואיך אוציאם תחת ידיהם, אלא אתם פזרתם²³) נאה הוא ויפה הוא וטוב הוא שתלך²⁴) אתה ותוציאם שלא יעיוזו פניהם נגדך²⁵) שאתה²⁶) הוא בעל חובם. נם²⁷) לו שמעון לא אשתכר בטרחתי²⁸) זה רק עדיין אטול הוצאתי מבאמצע כאשר עשיתי עד הנה²⁹), ואחר-כך אטרח בכל כחי להוציאם וכלא דחוי כי³⁰) מי יכריחני ליקח הוצאתי

= כ"י הסמינר 2143 = שנה"ל ח"ג כ"י לק; סי' קס"א ונסופו חתום שלמה נר יצחק = פר: ספר רש"י סי' ד' קמ"ט-קנ"ג]. ותשנה זו ערוכה "לשאל פרי הלדק הישיש ר' אצרהס" [ראה מנזלי ערך א']:

(2) ליתא בכ"י מ: (3) שם: לכל. (4) בכ"י וינא: שיבא. (5) בכ"י מ: בפני של זה. (6) ליתא בכ"י וינא. (7) שם: ולשים. (8) שם: בתפיסת. (9) בכ"י מ: ובין לוי. (10) בכ"י וינא: היה נער. (11) שם: במשא ובמתן. (12) ליתא בכ"י מ: (13) שם: שיחא. (14) פר: אות ב'. (15) ליתא בכ"י וינא. (16) שם: מבין התחיל לעסוק. (17) שם: ובמתן. (18) בכ"י מ: השותפין. (19) שם: כמה שהיתנו. (20) שם: אני מזומן לחלוק; ובכ"י וינא: הנני מזמין לחלוק. (21) בכ"י מ: רין חובותינו. (22) בכ"י וינא: איאפשר. (23) שם: אחריכם. (24) שם: עזרתם. (25) שם: וטוב שתלכו אתם. (26) ליתא שם. (27) שם: שאתם בעלי-חובם. (28) שם: אמר להם שמעון. (29) שם: בטרחתי. (30) שם: ער עתה. (31) ליתא שם.

בתנאי ראשון⁽³²⁾ כל⁽³³⁾ זמן שמעורבות חובותינו⁽³⁴⁾ לחלוק⁽³⁵⁾ שלא נוכל להוציאם. דע לך⁽³⁶⁾ כי אני תובע⁽³⁷⁾ לך חלקי מכל מה שתשתכר⁽³⁸⁾ לעולם בכל מקום כל זמן שמעורבות חובותינו להוציא⁽³⁹⁾. טענו לוי אין רצוני שיתקיים עוד השותפות, והרי כבר התחלנו לחלוק קרוב לי⁽⁴⁰⁾ למרין⁽⁴⁰⁾ ומעתה ניתקו⁽⁴¹⁾ כל תנאי השותפות. וגם לא התנינו בתחילה להיות הוצאותנו באמצע⁽⁴²⁾ וכידך לעכב המעות מלהוציאם עבור שהם על-ידך⁽⁴³⁾. ודע לך כי⁽⁴⁴⁾ אני תובע לך⁽⁴⁵⁾ חלקי מכל מה שתוציא שלא ברשותי מן הגוים⁽⁴⁶⁾ מהיום והלאה⁽⁴⁷⁾.

יורה המורה⁽⁴⁸⁾ אם כח⁽⁴⁹⁾ ללוי לחלוק ולנתק כח השותפות ואף כי כבר התחילו לחלוק. ואם ישלם שמעון ללוי כל מה שהוציא שלא ברשותו משעה שרצה לחלוק אחרי שהיה בידם כח לחלוק מה שהיה תחת ידם⁽⁵⁰⁾. או יש⁽⁵¹⁾ כח לשמעון לקיים שותפותם כבתחילה ויטול חלקו בריוח לוי⁽⁵²⁾ ואף הוצאתו יטול באמצע. ולא כל הימנו דלוי לעכב עד שיצאו כל החובות לאור⁽⁵³⁾:

תשובה: הנני הנקוב למטה משיב לשואל פרי-הצדק הישיש ר' אברהם⁽⁵⁴⁾ יגדל שלומו עם שלום רעהו⁽⁵⁵⁾ כאותם⁽⁵⁶⁾. ועל שאלתם נתתי לב להקשיב והשיבותים⁽⁵⁷⁾ כפי עניות דעתי לפי הדברים. דעתי נוטה⁽⁵⁸⁾ שאין דברי-שמעון נכונים⁽⁵⁹⁾ להטיל עולו על האלמנה ובנה. על כרחם⁽⁶⁰⁾ לא מצאנו בכל מקום שיהא⁽⁶¹⁾ שותף מעכב על חבירו לחלוק אלא אם כן

(32) = שכל אחד יקח שלישי בחלוקת השותפות וגם שלישי בהוצאות (פר: אות ג'). (33) בכ"י מ: שכל זמן. (34) ליתא שם. (35) = כל זמן שהחובות אצל הנוים משותפים ועומדים לחלוקה (פר: אות ד'). (36) בכ"י וינא: ודע לך. (37) שם: שאני תובעך תלפי. (38) שם: שנשתכר; ובכ"י מ: שתשכור. (39) = כל זמן שהשותפות הזאת עריון קיימת מניע לי חלקי מכל הריוח שתשתכר (פר: אות ה'). (40) בכ"י וינא: חסרים המליון, קרוב לי למרין. (41) בכ"י מ: נתקה. (42) = אלא לשלישי. (43) = ובירך למעט בהוצאות, שהרי אתה הנושא והנותן בכספים (פר: אות ז'). (44) בכ"י וינא: כי מעתה. (45) שם: אני תובעך את תלפי. (46) ליתא בכ"י מ: (47) ליתא בכ"י וינא. (48) = רבינו שלמה; וראה מבואי. (49) בכ"י מ: אם כח לוי וכו'; בכ"י וינא: אם ללוי לחלוק ולנתק השותפות. (50) בכ"י וינא: תחת יד. (51) שם: או כח לשמעון. (52) בכ"י מ: ויטול לוי חלקו בריוח. (53) = ער שינבו כל החובות. והשווה מש"כ במבואי על-דבר בטויים כאלה. (54) בכ"י וינא: רבינו אבר' [השווה מבואי ערך א, וגם מבוא להאורה צד 52]. (55) שם: רעיו. (56) = כאות נפשם. (57) בכ"י מ: ותשובתי. (58) שם: רעתי נוחה. (59) בכ"י וינא: על-זאת. (60) שם: ועל-כרחם לא מצינו. (61) ליתא שם.

קובע לו זמן⁶²) מתחילה, מאחר שאין פרגמטיא למכור לפי שיצא לאור יחלוקו. ומה שביד לוי⁶³) אם כה יאמר שמעון אי-אפשר שתשתכר⁶⁴) עלי במכירי⁶⁵) ואשלם לך משלי והרכית שעד⁶⁶) הנה לכשאגבנו אתן⁶⁷) הלקך ואשר מכאן ואילך הכל שלי, הרי דבריו נכונים. אבל לומר לו אם תתרצה⁶⁸) אתה לך וגבה, אם לא⁶⁹) תוכל ישוקעו ביו⁷⁰) הגוים, לא זה הדרך⁷¹) לעם קדוש ההולכים בתורת⁷²) קדושים. מצווים ישראל על השב תשיבם לאחיק⁷³) בכל צרכי-חכרות [ו]גופם⁷⁴) ומוזהרים על לא תוכל להתעלם⁷⁵). ואין לומר כאן שלי קודם, שהרי אין כאן היוק והפסד ויגבה⁷⁶) ויטול שלו ושל חבירו. כי מי חלק אותן המעות⁷⁷) ביד גוים, אין פרוטה יוצאה לאור שאין זוכה בה. ואף כי יאמר שמעון תמות נפשי עם פלשתים⁷⁸) נפסיד שנינו, אין שומעין לו. שהרי הוא⁷⁹) מסרם ביד גוים וכיום שמסרן היה עליהם שומר שכר⁸⁰). ועכשיו שאל⁸¹) בעל-הפקדון⁸²) אינו צריך להחזירם משלו משתבעו הבעלים, עכשיו⁸³) שברשותו הוא⁸⁴) ימתין לוי עד שיגבם שמעון מן הגוים ויחלוקו שניהם בשכר לאמצע⁸⁵). ועל שמעון לפרוח ולהוציאם⁸⁶) לאור, שאפילו אונסין⁸⁷) ששומר שכר פטור עליהם, מצינו שאם הוכר הגנב ויכול להוציאם⁸⁸) הוא כדין מידו חייב⁸⁹) השומר לבעלים לשמר⁹⁰) והוא יחזור להוציא מיד הגנב. דאתמר⁹¹) נגנבה⁹²) באונס ואחר-כך

62) שם: קובע זמן: והשווה הרמב"ם ה' שלוחין ושותפין פ"ד: ה"ר: וטח"מ סי' קע"ו; פר: אות י"א. 63) = ומה שביד הגוים [לרעתו של פריימו שם]. 64) בכ"י וינא: שנשתכר על ידי. 65) = בללכותי מלשון מכירי כהונה ולויה [ראה פרש"י חולין קל"ג ע"א ד"ה: במכירי כהונה, ומש"כ פר: אות י"ג]. 66) בכ"י וינא: שע"ל. 67) שם: תטול חלקך. 68) שם: תרצה. 69) שם: אם תוכל. 70) שם: ישקעו ביד הגוים. 71) בכ"י מ: דרך. 72) בכ"י וינא: בררר קדושים. 73) דברים כ"ב: ב'; ופרש"י ב"ק ק"ח ע"ב ד"ה עושה; והובא פר: אות י"ד. 74) בכ"י וינא: בכל ג' צדי גופם. 75) דברים כ"ב: ג'. 76) בכ"י וינא: אין כאן הפסד וגבה. 77) שם: חילק אותן מעות. 78) שופטים ט"ז: ל'. 79) ליתא בכ"י מ: 80) דשותפים דינם כש"ש; ועי' ב"ב מ"ב ע"ב, טח"מ סי' קע"ו, בכ"י שם ס"ק י"א. פר: אות י"ו. 81) = שא"ל = שאמר לו (לרעתו של פריימו שם. 82) = לוי. 83) = עד שיהי ברשותו. 84) = אלא ימתין לוי. ובכ"י מ: שברשותו ימתין לו עם שמעון עד שיגבם. 85) בכ"י וינא: לא מצינו. 86) שם: ולהוציא. 87) ליתא בכ"י מ: 88) בכ"י וינא: להוציא. 89) שם: בירו וחייב. 90) ואולי צ"ל: לשלם [וכ"ה דעתו שם אות י"ט]. 91) ולפנינו בגמרא ב"ק ק"ח ע"ב: והוכר הגנב. 92) בכ"י וינא: נגובה.

הוכר הגנב אמר אביי אם שומר חנם הוא רצה⁹³) נשבע ועושה עמו דין כלומר ישלם⁹⁴). ואם שומר שכר הוא⁹⁵) עושה עמו דין ואינו נשבע. ורבא אמר אחד זה ואחד זה⁹⁶) עושה עמו דין ואינו⁹⁷) נשבע. ובכל מקום שנחלקו אביי ורבא הלכה כרבא חוץ מהלכות⁹⁸) יע"ל קג"ם, ואף אביי מודה בשומר שכר⁹⁹), וזה שומר שכר הוא¹⁰⁰) והוא עצמו הפקידן¹⁰¹), כל שכן שעליו¹⁰²) להוציאם מיד דובים ואריות¹⁰³) ואין לו עוד ליטול שכר עליהם. אלא אם כן הוא¹⁰⁴) מנהג-העיר שהמלוה מעות על-יד חבירו יותר¹⁰⁵) לסרסור שלישי או רביע או חומש ועל¹⁰⁶) שמעון לחלק הרבית¹⁰⁷) כפי מנהג העיר. אבל שאר דברים שנשתכרו שניהם אין לזה על זה כלום מיום שאמר לוי אי-אפשי¹⁰⁸) עוד בשותפות. וכל מה שהוציא שמעון מצרכי-יציאתו¹⁰⁹) משל לוי חייב להחזיר לו¹¹⁰). ואם¹¹¹) יתן לבו לסמוך על ממון חבירו ויברור¹¹²) לו שערים ממקום אחר :

פי' פ"א

הנני צעיר שעל החתום¹) נידון ביסורי חולי מוטל על ערם דווי [עת] היא לי עתה לבא בקצרה אשר לא כדת, כי

(תמים רעים קל"ח)
תשובת הרב רבינו שלמה אל הרב
רבי אברהם בר מאיר הכהן ז"ל:
על בשר בחלב. מי ששנג ובשל
בשר בקדרה שבישל בה חלבו בכף

פ"א : תשנת רש"י זו לר' אברהם בר מאיר הכהן שנשלחה ע"י ר' יוסף הקלין נתחזרה לעת זקנתו [ומרוז חולשת גופו לל היתה רוחו נכונה „למשך זעט סופר“], והוצאה צמעה¹¹ ס' י"ח 11 ; פרדס ס' רמ"ז [ד"ק ל"ג ע"ד] [פע: דף קס"ט]; ונתמים דעים להראש⁷ ס' קל"ח נהרצה שינויים. והשווה קונן אוכספורד צמונט-

93) ובנמרא שם: רצה עושה עמו דין, רצה נשבע. 94) ועי' פרש"י שם ד"ה: עושה עמו דין. 95) ליתא בכ"י וינא. 96) ליתא שם. 97) שם: ואינו עושה עמו. 98) שם: חוץ מיע"ל קנ"ם. 99) בכ"י מ: שומר חנם. 100) בכ"י וינא: היה. 101) שם: והוא בעצמו הפקידן; ובכ"י מ: הפקידן. 102) בכ"י מ: עליו. 103) ובתשובת רש"י להלן [ראה האורה ח"ב סי' ק"מ] קורא להם רבינו: גדודי חיות ולסטים. ובנוגע לענין נבית-חוב של שותפים מן הנויים השווה שו"ת מהר"ם ב"ב ד"פ סי' תתקי"ג, ב"י חו"מ סי' קע"ו ס"ק כ"ו, פר: אות כ"ג. 104) ליתא בכ"י וינא. וראה מבואי ערך „מנהגים“. 105) ליתא שם. 106) בכ"י מ: ושל שמעון. 107) שם: מחלק הרבה. 108) שם: אי-אפשר. 109) שם: שהוציא כי טרפי יציאתו (ובכ"י יש נקוד סימון מחיקה על המלין „כי טרפי“). 110) ליתא בכ"י וינא. 111) צ"ל: =ואל יתן לבו (פר: אות כ"ד). 112) בכ"י וינא: יברור לו. והשווה מבואי בנוגע לבטויים כאלה.

פ"א : 1) ובפע: שעל התחום.

אשר הערה הקדרה הגים בה קדרה של חלב ואין בכף בנותן טעם מפני קטנותה. והעירו מפי גברא רבא שהיה נוהג בו איסור מטעם זה, רחא דתנו בשחיטת חולין במשנה כל הבשר טפת חלב שנפלה וכו' ה"מ קודם שנעשה בשר בחלב אבל לאחר שנעשה אוסר אפילו במשהו. והביא ראיה מהא דתנו במסכת ע"א אלו אסורין ואסורין במשהו וקחשיב בשר בחלב. וקש' ליה למר מהא דקא קשיא ליה דההיא דע"א לויא לאוקומה אלא בחתיכת של בשר בחלב שנתערבה בחתיכת של התר ואינה נכרת רחא תלי טעמא משום רב שבתניו שפיר קא קשיא ליה למר. ודברים נכונים למבין.

ועל ידי היה מעשה בשהייתי אצל רבי' רבי יצחק בר לוי בשחיטת חולין. ובכל מקום ששנינו בשר בחלב בנותן טעם היה מלמדינו שלא אלמר הלכה מכאן שהרי שנינו במס' ע"א בשר בחלב במשהו. ובעוד הייתי לפניו לא נתתי לבי להבין ברבר ונסמכתי על רבנו. וכשבאתי לעירי התבוננתי במס' ע"א וקש' לי מאי קא קשיא ליה למר עתה שאי אפשר להעמידה אלא כשנתערבה עם חתיכות אחרות ואינה נכרת. שמרתי הרבר כלבי עד שחזרתי לגרמייש' ודנתי לפניו: למרתני רבי' בשר בחלב

תש כחי⁹) ואזלת ידי מלמשוך בעט סופר ולכן ביתי⁹) קראתי מפי⁹) שורות הללו, והוא כותבן אל אדוני ומורי אב תפארת הכהונה הרב ר' אברהם בר'⁹) מאיר הכהן. אני צעיר גידולי⁹) משרת בית אביו משיב שלום כתלמיד לרב ויראתי לעבור על פיו בראותי את הקצין הזה ר'⁹) יוסף עובר⁹) אצלם, הנני משיב דבר⁹) לאדוני כאשר ציוני :

כתוב בשאילה: [קפילא ששנג] ¹⁰)
ובישל בשר ¹¹) בקדירה שבישל בה חלב ובכף אשר הערה בה הקדירה הגים קדירה אחרת עם בשר ¹²) ואין בנותן טעם מפני קטנה ¹³). והעידו ששמעו ¹⁴) רביו שהיה בו איסור מטעם זה דקאמ' דהא דתנו ¹⁵) בשחיטת חולין טיפת כו' הני מילי קודם שנעשה בשר בחלב, אבל לאחר שנעשה בשר בחלב אוסר אפי'

שריפט 1872 ע' 181, ושם 287; ומנזל להאורה ע' 4, 99, ושם 160. ורס"י עהרנרייך (פע: שם אות נ"ה) העיר שלא נלדק: מנזל נתשונת קל"ו סי' כ"ו והתיקונים עפ"י ש. אמנם ליכא רמיזא נתחל"ו מתשונה זו לר"א הכהן:

(2) שם: נשכחתי. והובא בסגנון אחר בתחצ"ו סוף ע' 9: כחי תש ופי נאלם מלספר תלאות... ע"ב רפה ידי מלכתוב. (3) לדעתי אולי הוא ר' יום טוב בן ריב"ז יחנתנו של רש"י או רבינו שמעיה בן ביתו [ולא בתו] של רש"י. אמנם לדעת ר"א ברלניר (במ"ע החדשו חכ"א ע' 288) כוונתו לרשב"ם בן בתו של רש"י. ובפרדס בטעות: ולכן [=ולכן] בתי קראתי. (4) שם: מפני שורות. (5) שם: רבינו אברהם הכהן. והשווה טבואי. (6) מיגדולי (פע:). (7) ב"ה בשבה"ל ח"ב (כ"י אק:): סי' כ"ז. וכוונתו שהוא עבר ממקום מגורת רש"י למגנצא ועל ירו שלח רש"י תשובתו לר"א הכהן. והשווה טבוא למעה"ג צד י"ג, ומבוא להאורה 99. (8) שם: השלות. (9) שם: משיב לאדוני דבר. (10) מעה"ג: קפול ששגו. ובתמ"ר: מי ששנג. (11) ובפע: ובישל בקדירה שבישל חלב. (12) תמ"ר: של חלב. (13) שם: מפני קטנותה. ובמע"ג: מפני קטטה. (14) פע: והעירו בני אדם ששמעו מפי גברא רבא שהיה אוסר מטעם זה. ובתמ"ר: והעירו מפי גברא רבא שהיה נוהג בו איסור. (15) חולין ק"ח ע"א.

במשהו והכאת לנו ראייה ממס' ע"א והתכוננתי בה ואין לי ראייה ללמוד עור משם. והביא הספר ונתישב ברבר וחזר בו ובזו אני מעיר עלי שמים וארץ.

והחכם הנדול הזה שכתב ארוני שהעירו מפיו לומר שכל מקום ששנינו בשר בחלב קורם שנעשה בשר בחלב אבל לאחר שנעשה בשר בחלב אוסר ואפי' במשהו. תמיה אני אם ראוהו רואה ברבר זה לאיסור כמו שאמרו. ואומר אני כי התלמידים טעו ברבר ששמעו מפיו כשהיה רניף לשנות לתלמידיו בשר בחלב בנ"ט היה אומר להם: והא רתנו בע"א בשר בחלב במשהו ה"מ לאחר שנעשה בשר בחלב כי היכי דלא תקשי מתניתין אמתני'. וכסבורים הם דהוא כל שהוא בנתינת טעם קאמר ולא התבוננו ברבר. והרב לא הוצרך לפרש להם ואם בפ"י הורה להם איסור ברבר שמא בקף שנאסרה משום בשר בחלב ואח"כ נתנה בחלב רותח אסר להם. ויפה כיון שכיון שנאסרה נעשית נבילה, וכל הנפלט ממנה בין טעם בשר בין טעם חלב הנבשר נבלה והחלב חלב נבלה. וכשנפלט ממנה חלב נבלה לתוך חלב התר הוה מין במינו ומין במינו במשהו. אבל הגיס בה קררה של בשר אם יש בה מים כרי לבטל את הכף בתכשיל סותר. ע"כ:

משהו. והביא ראייה ממתניתין דע"ז (16) אילו אסורין ואסורין בכל שהו וקא חשיב בשר בחלב וקשיא ליה למור"י עלה מאי דקשיא ליה, ההוא דע"ז ליכא לאוקמיה אלא בחתיכה של בשר בחלב שנתערבה בחתיכות של היתר ואינו מכירה (18) דהא תלי טעמא משום דבר שבמנין שפיר קא קשיא למור, ודבריו מוכיחין למבין (19): ועל ידי היה מעשה כשהייתי למד תורה (20) אצל רבינו ר' יצחק הלוי בשחיטת חולין (21) ובכל מקום ששגוי שם בשר בחלב בנותן טעם, היה מלמדני שלא אלמוד הלכה מכאן (22), שהרי במסכ' ע"ז שנינו בשר בחלב במשהו, ובעוד הייתי לפניו לא נתתי לב להבין בדבר וגסמכתי (23) על דבריו. וכשבאתי לעירי (24) והתכוננתי במס' ע"ז והוקשה לי בכל הדברים אשר הוקשה לאדוני

עתה שאי אפשר להעמידה (25) אלא בחתיכה שנתערבה (26) עם חתיכות ואינה ניכרת, שמרתי (27) הדבר כלכי עד שחזרתי לוורמוי שא ודגתי לפניו (28): למדתנו רבינו בשר בחלב במשהו והכאת לנו ראייה ממסכ' ע"ז והתכוננתי בה ואין אנו [יכולין] ללמוד זאת משם. והביא הספר ונתיישב בדבר בפני (29) וחזר בו. ובזו אני מעיד עלי שמים וארץ, והאדם הגדול (30) הזה, וזה שכתב אדוני שהעידו אילו מפיו לומר שכל מקום ששנינו בשר בחלב בנותן טעם, הני מילי קודם שנעשה בשר בחלב

(16) ע"ז: ע"ד ע"א. (17) פע: למר. והשווה מעה"ג שם אות ע"ג. (18) תמ"ר: ואינה נכרת. (19) פע: נכונים למבין. (20) שם: כשהייתי לומר אצל. ובתמ"ר: כשהייתי אצל רבי' (21) חולין צ"ז ע"א. ועי' מעה"ג שם אות ע"ד. (22) פע: הלכה למעשה. (23) שם: וסמכתי. (24) שם: לעיר והתכוננתי ב"ע. (25) להעמידה ההיא רע"ז (שם). (26) שם: בחתיכה שנאסרה מן החלב ונתערבה עם חתיכות אחרות. (27) שם: שאמרתי הרבר בליבי. (28) שם: לומר לימדתנו. (29) שם: הדבר לפניו. (30) שם: הארם הנדול הזה שכתב.

אבל לאחר שנעשה בשר בחלב אוסר אפילו במשהו⁽³¹⁾. תמיה אני, אם ראוהו⁽³²⁾ בדבר זה לאיסור⁽³³⁾, כמו שאמרו. ואומר אני שתלמידים מעו בדבר אולי שמעו מפיו כדבר שהי' רגיל לשנות⁽³⁴⁾ לתלמידיו בשר בחלב במשהו⁽³⁵⁾ הני מילי לאחר שנעשה בשר בחלב, כי היכי דלא ליקשי להו מתניתין אמתניתין. והם⁽³⁶⁾ סבורים לומר דההוא בכל שהוא במס' ע"ז בנתינת מעם קאמר ולא התבוננו בדבר והרב לא הוצרך לפרש להם. ואם בפירוש הורה להם איסור בדבר, שמא בכך⁽³⁷⁾ נאסרה משום בשר בחלב ואחר מכן⁽³⁸⁾ נתנה בחלב רותח אסר להם. ויפה כיון, שכיון שנאסרה⁽³⁹⁾ נעשית נבילה וכל הנפלט ממנה⁽⁴⁰⁾ בין מעם בשר ובין מעם חלב, הבשר בשר נבילה והחלב חלב נבילה וכשנפלט ממנה חלב נבילה לתוך חלב היתר הוה ליה מין במינו ומין במינו במשהו, אבל אם הגיס בה קדירה של בשר אם יש בה מים לבטל את הכף התבשיל מותר, ואעפ"י שנפלט לתוכו בשר נבילה שבכף, דקיימא לן⁽⁴¹⁾ כל מין במינו ודבר אחר, סליק את מינו כמו שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו. וצורנו יאיר עינינו בתורתו:

סי' פ"ב

ועל החוט של ציצית שעושין ממנו הגדיל, ומיבעיא ליה לאחר שנעשה הגדיל ועדיין הוא ארוך מחבירו, מהו לפוסקו. כלום יש כאן משום תלאן⁽¹⁾ ואחר כך פסק ראשי חומין שלהן שפסולה, אין לחוש

פ"ב : תשובת רש"י זו לתלמידו ר' שמעיה הונאה נמח"ו סי' תק"ט ע' 634-635 וחתם נסופו: שלמה נר ינחק [וליתא נמח"ו כ"י סמינר 77 153 ע"ג]. ונשמטה נטעות נמנול להאורה ריש 77 157.

(31) פרדס: במשהו, ורצו לאסור קדירה שנייה על ידי הגסת הכף האסורה מתור הוראתו ופילפולו. (32) תמ"ד: אם ראוהו רואה ברבר. וצ"ל: אם ראוהו [=טורה] בדבר. (33) פע: לאיסור על זניסתה כפי המעשה וכמו שאמרו. (34) שם: ושמעו בדבר מפיו כשהיה רגיל לענות לתלמידיו. (35) שם: בשר בחלב בנותן מעם. היה נותן להם. והוא דתנו במסכת ע"ז בשר בחלב במשהו, הני מילי לאחר שנעשה בשר בחלב. (36) שם: והו' התלמידים סברו לומר (37) שם: שמא בכף שנאסרה. (38) שם: וכמעשה שהיה לר. ואח"כ ניתנה בחלב רותחת. (39) שם: שנאסרה היא עצמה. (40) פרדס: וכל הנפלט ממנה חלב נבילה לתור חלב היתר. (41) מנחות כ"ג ע"א.

פ"ב : (1) והשווה סוכה י"א ע"ב.

על זאת. דכי אמרינן תלאן ואחר כך כו' הני מילי בארבע חומין, דאי לא פסיק להו הוו להו חד חומא ואין כאן ציצית כלל. הילכך כי קשר קודם פסיקה הוה ליה עשייתו בפסלות, וכי הדר פסיק להו לאכשורי, יש כאן משום תעשה כמצותו, ולא מן העשוי כבר שלא כמצותו. ותחילת עשייתו צריכה שתהא בכשרות. אבל זה שאינו מצוה לפוסקו כי פסיק להו מאי תעשה איכא: (גדיל²) בשתי לשונות שמעתיו. חומין של ערב עבין הארוגין בראש המלית ובסופה. ל"א חומין של שתי שבצידי המלית מיכן ומיכן, שלועזין³ צימוייש, ויש שקורין⁴ אורלייש. וקשר גודל מראש הצפורן עד פרק ראשון שבאמצע הגודל. ופרק שני (שכתב אחי⁵) איני יודע⁶ איזו פרק הוא קורא שני. והמקום יאיר עינינו בתורתו:

שלמה בר יצחק:

פי' פ"ג

ועל חומ של כרך הנפסק אחר שנקשר ונתלה הציצית:

כבר¹ השיבותיו: שכך נוהגין. וכן נהגה² הגברת אחותו³ של יצחק⁴ בר' מנחם, ומפיו שמעה. ומעם הפסול איני יודע, שאין⁵ תעשה ולא מן העשוי בכל מקום אלא שבשעת עשייתו לא נראה

פ"ג: מח"ו סי' תק"ט ע' 635 [וליתא נכ"י סמ: 153] וחתום נסופו: שלמה בר' יצחק; ותזונה זו היא מן הקדומות, ולכן מרת נללט, שפעלה סמוך לשנת 1070, זכרה עוד זין הסיים:

(2) ראה פירש"י למנחות מ"ב ע"א ר"ה: גריל. (3) ושני הלועזים נמצאים בפרש"י לערובין צ"ו ע"ב. והשווה בספרו של ר"ר בלונרהיים „הלועזים של רש"י" מספר 753, ושם 209 [ע"ז העירני ר"ל גינצברג]. (4) מלשון זה יוצא כי רש"י כתב תשובה זו לאחר סתלמיריו [=ל' שמעיה]; והשווה מש"כ ר"א ברלינר, „היבר. ביבליאגראפיע" חלק ט' צד 78. (5) קשה להבין מה היה קשה לו לרש"י, ה"ה הפרק שמחובר לגורל היר [חולין ק"ו ע"ב].

פ"ג: (1) והנה מלשון זה יוצא: כי כבר כתב רבינו בענין זה קודם תשובה זו לפני שנת 1070. (2) ורלא כרברי ר"ת [הגה"ט ה' ציצית שם] רכל מצוה שאין אשה חייבת, אינה יכולה לתקן. (3) ה"ה == מרת בללט Bellette. והשווה ראבי"ה ח"א 210, ומבוא שם 378. (4) וראה מבואי ומבוא לראבי"ה 261. (5) צ"ל: [=משום] תעשה. והשווה תשו' ר"י בר' יהודה [ס' רש"י 127].

למצוה. כגון⁶) הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת דסוכה שסיככה במחוכר שאינו ראוי ואחר קצצו פסולה. דקאמרי' צריך לנענע, ואם לא ניענע הוה ליה מן העשוי בפסלות. וכן⁷) החוטט בגדיש ולא היה שם חלל טפח במשך שבעה שכשנעשה הוה לא היה אהל. וכשהרחיב החלל אמרי' הוה ליה מן העשוי ופסול. וכן⁸) אם תלאן ואחר כך פיסק ראשי חומיין שלהן הוה ליה מן העשוי בפסלות, שכשנתלה על הציצית ונגמר עדיין כולו חוט אחד: ואם לא שתלה הטועה ברבינו יצחק נ"ע הייתי אומר שמטה בזה, דתני⁹) ר' חייא הטיל לשתי קרנות בכת אחת כשירה. והוצרכנו להעמידה בפוסק ואחר כך קישר. הא קישר ואחר כך פסק באמצעם להיבדל זה לקרנו וזה לקרנו פסולה. ואעפ"י שראשי חומיין קודם קשירה נפסקו. וכבר קודם קשירה היו ארבעה חומיין אלא שארוכין היו כדי שתי קרנות, וקצרן לאחר עשייה פסל. ואם מכאן צלל במים אדירים¹⁰) העל חרס בידו, שזו בפסול נעשית דציצית הכנף כת' ולא ציצית כנפות. ונהי דבשעת פתיל דהיינו קודם קשירה לא בעינא כנף, בשעת ציצית מיהא בעינא כנף. אבל זה אע"פ שהחוט ארוך¹¹) הרי בהכשרתו נעשה שאפילו כל החומיין כולן ארוכין עשר אמות כשירה. דתניא¹²) ציצית אין לה שיעור, ואוקימנא אין לה שיעור למעלה אבל יש לה שיעור למטה:

שלמה בר' יצחק:

סי' פ"ד

סדין של פשתן וציציו של פשתן¹) כשר. ציצית²) הכנף, הציצית

פ"ד: תשובת רש"י זו לר' שמעיה הוצא נהאורה ח"צ סי' קי"ז 216; לו"ה כ"י ת: סי' ק' [=כ"י סמ: 873 = פר: ע' 46] נהרנה שינויים נשם: רני סתם;

6) סוכה י"א ע"א. 7) לפי רב הונא שם ט"ו ע"א. 8) צ"ל: וכן [=גבי ציצית] אם תלאן. והשווה פסק ר"ח סוכה י"א ב'. הביאו ראבי"ה ח"ב 353 אות 20, והנה"מ ה' סוכה פ"ח ה' י"ב סי' פ'. 9) שם י"א ע"א. 10) צ"ל: [והעלה]; ובנוגע ללשון תלמודי זה [ב"ק צ"א]. השווה מאמרי: „סגנון רש"י בתשובותיו“. 11) והשווה מנהג פשוט בכל ארץ אשכנז, הביאו האגור סי' י"ז. 12) מנחות מ"ב ע"א.

פ"ד: 1) פסקא זו מתאמת לשיטתו של רש"י, דמטילין ציצית של פשתן בטלית של פשתן, אמנם לא לשיטתו של בניגלו ר' ששון. וראה טור וב"י או"ח סי' ט'; הלכות קטנות לר"י חנין סי' קט"ז ל"ו סע"ד; תחצ"ו סי' מ"ד אות ב', ושם סס"י מ"ח. ולכל המקורות שציון לוינ באוצה"ג לשבת צד 29 אות ה' צריך להוסיף: תשובת רש"י שלפנינו. 2) במדבר ט"ו: ל"ח.

בכנף משמע ממין^ו כנף יהא. ויש חולקין^ז בדבר ואין ממש
[בדבריהם]^ח, שאף בתשובות^ט הגאונים מצא רבי כן. ואני^י שאלתי
לו: אם יש משום כלאים^י בציצית של פשתן לכנף של צמר, ושל צמר
בכנף של פשתן. ואמר לי: הן, דגזרו חכמים משום^{יא} כמות לילה, אפילו^{יב}
בזמן שהן תכלת בציצית, מדין בציצית הכי נמי, האידנא גזרינן משום
כמות לילה:

פי' פ"ה

(מח"ו 35)

ושאלנו לר': הנפנה ונוטל ידיו
צריך לחזור וליטול פעם אחרת או לא.
ואמ' לנו: אף אני^א כר שאלתי את
רבינו יעקב בר' יקר ואמר צריך
לחזור וליטול. וכדברי רבי נטילה

ועל הנפנה קודם סעודה מצאתי ששאלו^ב
מרביןנו שלמה בר יצחק: הנפנה
קודם סעודה ונטל ידיו^ג אם צריך ליטול
פעם אחרת או לאו.

תוס' מנחות מ' רע"א, ושנת כ"ח ע"ז ד"ה סדין נצט: שכן פירש"י נתשונה;
ונס הר"ל^ד ומרדכי שם נהלכות קטנות.
פ"ה: ראז"ה ח"ג (נצט ר' יואל) סס"י תכ"ג 56 אות 17; ונשינויים רבים

(3) מנחות ל"ט ע"ב, ושם מ"א ע"א, ונס שטמ"ק שם. 4) והשווה חמדה ננוזה סי' א'
וסי' צ'; הל' פסוקות מן הגאונים סי' ע' וסי' ע"ד; ס' המכריע סס"י פ"ה דף ע' ע"א;
ותמים דעים סי' רכ"ד. 5) האורה: בדברים [קרי: בדבריהם]; או"ה כ"י מ: בדבריהם,
בשאינו מינו נזרו משום כמות לילה ואפילו נבי תכלת. ואמר לי ר' בסדין של פשתן
עושה ציצית של פשתן וחשוב ציצית הוא. ועל ציצית הכנף משמע הציצית בכנף, מה הוא
פשתן אף ציציותיו פשתן. 6) או"ה שם: וכן מצא רבי בתשובת הגאונים [וראה הל'
פסוקות סי' ע"א; תשו' הרא"ש כלל ב' סי' ח'. ולכל המקורות שציון פריימן (שם אות ח')
צריך להוסיף: המכריע שם ע"ג]. 7) ה"ה = ר' שמעיה תלמידו. 8) דלא כרבא דאמר
[שבת כ"ז ע"ב] צמר ופשתים פוטרין בין במינו בין שלא במינו. 9) מנחות כ"ה ע"ב:
ואינהו סבר נזירה משום כמות לילה; ורב נט"ג בתשובותיו [תמ"ד סי' רב"ד] מוסיף:
וכד הלכה. 10) מכאן ועד סוף התשובה חסר באו"ה כ"י סמ: וכ"י מ:; ובכ"י ווין מוסיף
לבסוף: גם מנהג כל ישראל שלא יצא אדם בשבת בלא מנעלים ובלא טלית ובלא סרבל ובלא
גלימא. ומשמע כרי לזכור השבת נהנו כן, שלא ישכח יום שבת ויוציא מרשות היחיד
לרשות הרבים. וע"ז חטא מקושש שלא נהג כמנהג הזה ויצא בלא טלית ולא היה עליו אות.
וע"כ נסמכה פרשת מקושש לפרשת ציצית דכ' למען תזכרו וגו' [וראה סדר אליהו דבא
פכ"ו; מח"ו 637; המכריע שם ע"ב; או"ה פר: שם אות ו'].

פ"ה: 1) עיניין נטילה ששאלו תלמידים לרבינו שלמה (מה"נ). ובשבה"ל: שאלו תלמידיו
את רבינו שלמה זצ"ל. 2) מי שנוטל ידיו, צריך ליטול פעם אחרת לאכילה או לאו (מה"נ).
3) מח"ו כ"י סמ: אמר לנו כר שאלתי את ר' יעקב בר' יקר ואמר לי. אמנם בס' רש"י: ואמר
לי אין צריך לחזור וליטול. ופסקא זו אי אפשר להלמה, ובלי ספק טעות נפלה שם. דהא
בתשובת ר"י כר יקר לתלמידו הרין הוא להיפך שצריך לחזור וליטול ולכבד. ועל פי
חשעה עדים יקים דבר.

אחת עולה (5) לכאן ולכאן. וראייה לדבר מיהא דרב דאמר (7) בפרק כל הבשר נוטל אדם ידיו שחרית ומתנה עליהם לכל היום כולו. ואמר להו רבינו (8) לבני פקתין (9) דערבות, כגון אתו דלא שכיחי (10) למיא, משו ידיכז מצפרא ואתנו (11) עליהו לכלי יומא. והילכתא (12) כרב באיסורי. ועוד מעשה (13) רדבינא כרב:

(סדור רש"י 51)

ושאלנו לרבי: הנפנה ונוטל ידיו והוצרך לאכילה מיד, אם צריך ליטול פעם אחרת לאכילה או לא. והשיב לנו: אף אני שאלתי את רבינו יעקב בר יקר ואמר לי אין צריך לחזור וליטול. וכדברי רבי נטילה [אחת] עולה לכאן ולכאן. וראייה לדבר מיהא דרב... אמר להו ר' אבינא לבני [פקתא] דערבות כגון אתו...

ואמר להם: דבר זה שאלתי מרבינו יעקב בר יקר. ואמר לי צריך ליטול ולחזור וליטול, ומברך על הראשונה אשר יצר ועל השנייה על נטילת ידים. אבל סבירא לי (4) דנטילה אחת עולה לכאן ולכאן [כי הא] דאמר רב (5) בפרק כל הבשר נוטל אדם ידיו שחרית ומתנה עליהם כל היום כולו. והילכתא כוותיה. וראייה דבנטילה אחת סגי מדרב:

סי' פ"ז

ופעמים (1) ראיתי (2) את ר': כשמביאין (3) לפניו בשר על (4) חירותי (5), או בשר מכוסם, או ביצים מטוגנים בדבש, נוטל ומברך עליו

זמח"ו (כ"י סמינר) 77 10 ע"א [=מח"ו הנדפס סי' ס"ז 35]; ונסדור רש"י ע' 51 נלשון מגומגם [ופסקו של רבינו שם קשה להלמו]; פרדס סי' ס"ד [=פע: 77 קפ"ז]; לקה"פ 77 ו' ע"ז; מעה"ג ע' 56; שזלה"ש ע' 107; לו"ז ח"א סי' ע"ד; תשו' מהר"ס ז"צ ד"פ סי' מ"ז [=ד"ל סי' שמ"ז]; מרדכי הגדול (כ"י סמ): זרכות פ"ח סי' ר"ד [וליתא זד' ריווא]; טלו"ח זנ"י סי' קס"ה; הגה"מ ה' זרכות פ"ו סי' ג; ותשז"ץ קטן (ד"ק) סי' רפ"א [=תשז"ץ כ"י סמ: 109].

פ"ז: מח"ו [כ"י הסמינר] 77 א" 12 [=זשינויים רזיס ננדפס סי' ע"ג 40,

(4) ואומר אני (שבה"ל). (5) שם: נטילה אחת לכאן ולכאן. (6) או"ז: ומדרב ראייה; מעה"ג: וראייה לדבר מרב; וכונתו לחולין ק"ו סע"ב כגי' ד"ס שם [ולא לפסחים ק"ג ע"ב]. אמנם בפרדס ובמעה"ג הלשון קטוע וחסר שם מאמר רב כולו. (7) מח"ו סמ: דאמר רב בפרק כל הבשר נוטל אדם שחרית ומתני כל היום כולו. (8) ר' אבינא; ונשמט כולו בראבי"ה. (9) מח"ו סמ: אמר להו ר' אבינא לבני פקתא [=פקתא] דערבות. (10) [=לכו]. ושם: כגון אתו דלא שכיחי לכו מיא. (11) שם: ומתנו עלייכו לכלי יומא. (12) ראבי"ה: והילכתא כוותיה. (13) וזה ליתא לא בכתה"י שלפנינו וגם לא במק"א הנדפסים.

פ"ז: (1) סי' רש"י: ופעם אחת. (2) =ה"ה ר' שמעיה תלמידו. (3) שם: שהביאו לפניו על השלחו. (4) לפניו שד"ל היה בכ"י: בשר של חירות; פע: וגם ס' רש"י: בשר של חידוש. ולדעתי ביטוי זה, "בשר של חידוש" מוזר הוא ומחוסר הבנה; ראה מש"כ במבואי. ורש"ה שנה ברואה וטרח והגיה שלא ככחו במח"ו הנדפס 40: בשר של חירות [=חידוש]. (5) אולי צ"ל: חירותים; ומשמעו אצטונה או חרוט, הנקרא קונא באנגלית [וראה שטיינשניידער, נעז.

את הכל⁶) קודם שיבצע⁷) המוציא: ואומר לי⁸): זה חביב בעיני,
יעתך⁹) את¹⁰) הפת, ונוח לי ליתן¹¹) ברכותי לשבח את קוני באשר¹²)
אני אוהב:

סי' פ"ז

אמר ר' (כל המברך לאחר יין שבתוך הסעודה עד שלא יפול ידיו
במים אחרונים הרי זה משובח. [שהיין הבא לאחר כרכת המזון
אינו פוטריין ליינ²) הבא בתוך הסעודה שהרי הפסיק בינתיים ואסוחי
דעתא הוא. כדאמרי' בערבי פסחים³) כיון דאמרינ' הבו נברך אסור
למשתי דאי לא אסוח דעתא ולא נמלך הוי, אמאי בריך איין שלאחר
המזון בורא פרי הגפן, ליפטר ביין שבסעודה. הא למדת דיין [זה] לא
קאי אלעיל כלל לכך מברכין עליו לפניו ולאחריו. אם כן יין דבסעודה
במאי ליפטר לאחריו כיון דיין דברכת המזון לא פטר ליה. וברכת
המזון גופיה [לא קאי] אמשקה אלא אמונא: הרי עיניך⁴) רואות
שצריך לברך איין דסעוד' לאחריו בסוף כל שתייתן, קודם שיפול:
וכבר ימים מקדם עמדנו על שולחן רבינו וחזורנו⁵) עליו לברך אחר

ומנול גס ע' 56] גס רני (סתס); פרדס סי' פ"ו [=פע: סוף 77 קפ"ז];
סדור רש"י סי' קכ"ד 60; [ל.] 133 לות 1 [ולריך להגיה גס: סי' פ"ו];
פ"ז: מח"ו סי' ע"ג 39 [=מח"ו כ"י סמ: 11 נכמה שינויים]; פרדס
סי' פ"ד; ותוספות למרדכי נערני פסחים. ועי' שנה"ל סי' ע"ד וגס סי' קמ"ה;
ומנול למח"ו 52:

שריפטעו, ח"א 397; רבעון האנגלי מהדורה חדשה ח"כ 126]; וכוונתו לברך שנצלה על
אסטרובלים של עץ (או מתכת), כמו שנהגו בצרפת במאה הי"א והי"ב. ויש כאן השפעת
לשון צרפת העתיקה [נליקיום] שהיו לה מהלכים בעיר טרווייש. אמנם לדעתו של ד"ר צוקרברג
יש כאן השתכשות אות פ' לאות ה' וצ"ל: בשר על פירות. 6) צ"ל: =שהכל במקום. את
הכל: ותיקנתי זה עפ"י ס' רש"י שם. 7) =ברכת המוציא. 8) צ"ל: רבי; פע: ואמר
לי רק זה חביב (וב"ה בס' רש"י שם). 9) וב"ה העתקת הרב ר' דוד פרנקעל מוינה; ולדעתי
צ"ל: יעתיק, ומשמעו כמו עוקר את הפת. אמנם במח"ו הנדפס: יותר מן הפת. 10) ויש
סימן מחיקה על המלה „את" בכ"י שלפנינו. 11) ס' רש"י: ברכתי; מח"ו הנדפס: ברכותיו.
12) פע: כאשר.

פ"ז: 1) כ"י סמ: מתוך כך בכל המברך; והמלין „אמר ר"י נשפטו בכ"י. וכוונתו למש"כ
לעיל: והיין הבא בתוך הסעודה. 2) שם: אינו פטורין ביין. 3) פסחים ק"ג ע"ב, וראה
ד"ס שם. 4) כ"י סמ: עינים דואות. 5) שם: וחידר בו עליו לברך לעיניו אחר אותו
היין דסעודה.

אותו היין. ונראה הלכה למעשה ולא רצה ליטול כתר לפנינו לקבוע
הלכה לדורות. אבל מרגלא (בפומיה כל העושה כן) ינוחו ברכות
על ראשו:

סי' פ"ה

ורש"י ז"ל כתב בתשובה (: ואף בפרשה) אין מברכין עליו (:

סי' פ"ט

ראיתי (בתשובות דש"י : נראה לר') דאין מקבלין מים מבנו קמן (:
בן ה' או ו' שנים. דבעיא כח דגברא (וליכא :

פ"ח : קטע תשובה זו לרזינו נזכר צרמו נלכד צט"ת להרשצ"א וולתו מן הרזנים
ומן הגלונים ז"ל [ד"ק רע"ו] סי' ק"ט דף 123 [=ה"ז] (ד"ו תרכ"ח) סי' תקכ"ט
ל"ה ע"ג] והשוה תשובות שאלות להרשצ"א [שנת ר"מ] סי' תי"ג. וליתא
שם (ד' ירושלים תרס"ג) סי' ק"ו:

פ"ט : תשובה זו לרזינו מתלמידיו הונחה מלת מהר"ם צ"צ בהגות מרדכי הגדול
[כ"י הסמינר לנסוף] סי' תשע"ד דף 384 סוף ע"ד [=וליתא לא זד' ריווא ולא
זד' אמ"ש וגם לא במרדכי דרינוס [כ"י סמ:]] ולא בליקוטי מרדכי (כ"י סמ:).
ולא מלאתי חזר לזה לא בספרי דזירש"י וגם לא בתשובות מהר"ם הידועים לנו.

(6 שם: לפומיה. 7) שם: יניחו לו ברכה על ראשו.

פ"ח : (1) תשובה זו נאברה מאתנו; ולכל המקורות שציון ר"א אפטוביצר [שם צד 55]
צריך להוסיף: שו"ת הרשב"א ר"מ סי' תי"ג, רע"ו סי' ק"ט, וח"ו תרכ"ח סי' תככ"ט.
(2) באור; ואולי כוונתו לפירש"י על התלמוד [ראה פרש"י ב"ב צ"ז ע"ב, ותוס' שם צ"ז
ע"א ר"ה: אילימא]; אמנם לדעתו של ר"ד היגער כוונתו לפירש"י על התורה [=וליתא
לפנינו שם במדבר כ"ח: ז' (הוצ' ברלינר 340)]. (3) על יין מבושל [בנגוד לדעת רוב
חכמי צרפת ואשכנז הראשונים]; ונעלמה תשובת רש"י זו מעיני הח' ר"א אפטוביצר [ראבי"ה
ח"ב צד 54 אות 23] ור"ט גינצברג [תשובה ברבר יינות הכשרים והפסולים למצוה, ניויורק
תרפ"ב, צד 55-56, ושם 66]. והשווה מה שהעירותי ע"ז באריכות במבואי פרק י"ב.

פ"ט : (1) =כוונתו למהר"ם מרוטנברג [הנזכר בכ"י לעיל]. והשווה ס' תמים דעים
להראב"ד סי' ס"ו; ותשובה זו אינה ידועה לב"מ לוין [באוצה"ג לברכות צד 128]. (2) אולי
כוונתו לאחר מרביתיו של רש"י. (3) =הקטן [ורבר זה מחוור בכל התלמוד שכל זמן שלא
הביא שתי שערות הרי הוא נקטן לכל רבר; וראה מחלוקת ר"י מטראני הזקן על הנאונים
בס' המכריע ח"א סי' ל' (י"ט ע"א), ושם חו"מ סי' נ"ד (מ"ג ע"ד)]. (4) והשווה משנה
ירים פ"א, ב', ושם ה'; אמנם בתמ"ד שם: אבל כח אדם לא ידעתי מאין יצא להם.

(תחצ"ו סי' ס')

היה ר' אומר על החולה שאסור להתפלל שמתור כוכר חליו עליו מטורף רעתו ואינו יכול לכוין עצמו כשהוא חולה ואינו מתפלל אלא ק"ש בלבד. משום הא דתניא אבוה דשמואל ולוי 8) כי הוי אתי באורחא לא הוי מצלי מתלתא 4) יומי, כלומר לאחר חזרתו מן הדרך לא היה מתפלל כל שלשה ימים מפני טורח הדרך והרוח אוחזתו קוננדיקוס ואינו יכול לכוין. ועוד תניא 5) שתוי אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תפלה, שכור אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תועבה. איזהו שתוי, כל שיורע לדבר לפני המלך, שכור כל שאינו יכול לדבר לפני המלך. אלמא כל מי שנטרף רעתו עליו אסור להתפלל:

סי' צ'

חולה מהו להתפלל: כך נ"ל שאסור להתפלל מפני שדעתו מטורף ואינו יכול להתפלל. וכך היה נוהג ר' י' בחליו שלא היה מתפלל אלא קורא ק"ש בלבד 2). דתניא 3) אבוה דשמואל כי הוה באורחא לא הוה מצלי עד תלתא יומי, כלו[מר] כשבא מן הדרך לא היה מתפלל כל ג' ימים מטרח הדרך שלא היה יכול להתפלל.

ועוד תניא 4) שתוי אל יתפלל, אלמ' כל

מי 5) שנטרף דעתו אסור לו להתפלל, אבל יכול י' לומר בקשות ותחנונים [ו] אסור 6) להתחנן לשם שירפאנו ויעמידנו מחליו:

סי' צ"א

והר"ש ז"ל כתב בתשובה: ויראו עינינו אסור לאומרהי' כל עיקר. לפי

צ': תר כ"י ח"ז סי' כ"ד (נגליון נרשס סי' קנ"ה) 483; תחצ"ו סי' ס'; תשו' מהר"ם ז"צ ר"ל סי' ר"א (וחתום שם: שלמה נר' ילחק); ועוד שם סי' תע"ד נשם: כתב רש"י ז"ל בתשובה אחת; אור"ה סי' ק"א ע' 47; א"ח ה' תפלה סי' מ' ט"ז ע"ג [= כל זו סי' י"א] נשם: והר"ש ז"ל כתב; ז"י טאו"ח סי' נ"ד; והנה"מ מגילה סי' תתכ"ה. אמנם רש"י השמיטו נטעות נמנול להאורה 71 163:

צ"א: ארחות חיים ק"א ה' תפלת ערנית סי' ד' מ"ג ע"ג. ופסקא זו נשמטה

צ': 1) ובכ"י טור או"ח סי' צ"ד ובהנה"מ החרשות כתוב: רש"י היה נוהג שלא להתפלל בשעת חליו אלא ק"ש בלבד קרא. וכן איתא בכל בו (פ). ועי' תשו' מהר"ם בכ"ב ר"ל סי' תע"ד, ר"ב סי' תקכ"ה וסי' ר"א. ובאו"ה: מטורף רעת פטור מתפלה. רבי כשהוא חולה אין מתפלל אלא קרית שמע בלבד. 2) וכ"ה בשע"ת סי' ק"ח בשם רב שרידא ורב האי גאון. 3) קרי: אבוה דשמואל כי חוי. וראה עירובין ס"ה ע"א, וד"ס ע' 284 אות ח'. 4) ובתשה"ג ר' ליק סס"י פ"ט: רבי חוי אתי מארחא עד תילתא יומא לא הוי מצלי. 5) עירובין ס"ד ע"א, והשווה גנוי שכטר ח"ב 145-8, אוצה"ג כרד ג' חלק התשובות ע' 51. ולמקורות שציון שם, צריך להוסיף כל בו דין י"א דף ו' ע"ג, האורה ח"א סי' ל"ד ע' 13. 6) אלמא כל שרעתו מטורפת אסור להתפלל (או"ה). 7) מאמר זה עד סופו ליתא לא באו"ח ולא בתחצ"ו ולא במק"א. 8) בכת"י שלפנינו: אסור.

צ"א: 1) והרמב"ן לא היה אומר, לסמור נאולה לתפילה. אמנם במח"ו ע' 79 איתא: שאמרין יראו עינינו [בימות החול רוקא] ובשכתות ויו"ט אין אומר [שם 81]; אבל בסדר רס"ג [הוצ' מק"ג סוף דף קי"א] מזכיר יראו עינינו בתור תפלות של שבת בערב.

שאינה כתובה בתלמוד^א והוויא ברכה לבטלה^ב :

סי' צ"ב

[או"ה כ"י סמ: תת"ע א110]

ר"ן תפלה: עשרה שהתפללו 1
 ושמעו כולם ברכו וקרושה וכל סדר
 התפלה. אמר רבי, שיכולין להמנות
 למניין אחד בשביל אחד 2) שלא
 התפללו, כמו שעושין לחתן או לאבל 3)
 או למי 4) שהשכים [1] לבית הכנסת
 ואפי' אחד מאותן שהתפללו כבר,
 יכול לחזור ולהתפלל להוציא
 את החייב: וסמך ר' ומראה פנים
 מחציבור מתפללין במנין למנין
 [=שמתפללין ונמנין למנין] על
 הקדושה לברכה. נענה כל שהוא 5)
 בשביל הקדושה, שלא יאמרו כל אחד
 ואחד 6) לעצמו הם נמנין. נמצא עדיין
 הו מחוייבין ברכו: והשיב ר': לא
 מצאנו בכל התלמוד חיוב קדושה אלא
 הוא 7) לברו [1], ואינה בפחות
 מעשרה:

תשובת רש"י: על עשרה שהתפללו
 ושמעו^א (כולם ברכו^ב) וקדושה
 וכל¹⁰) התפילה, יכולין להמנות למניין
 אחר בשביל אחד שלא התפלל, כמו¹¹)
 לחתן או לשלא השכים. ויכול אחד מהן
 להיות אפילו חזן¹²) ולהוציא החייב, כיון
 דהציבור מתפללין י"ח. וחזור הוא תחזן
 וכופלו בשביל הקדושה. וא"ת שהוא
 [=כופלו] בשביל הקדושה ועדיין כולן

נפרש"י לזכרות דף ל"א וגם נספרי דזירש"י שלפנינו. וראה מה"ו ע' 79 ושם
 ריש ע' 81, פרדס ס"י ז' וסי' ג', סדור רש"י סי' תכ"ח, תניא סי' ט' נזס רש"י,
 תשו' הרש"א סי' י"ד, לזכרהס ד'קושטל ל"ח ע"א, מנזל להאורה 163, ורלזני"ה
 ח"א 6, ושם ע' 19, והוספות ותקונים לרלזני"ה ע' 3.

צ"ב: תשונה זו מלת רזינו לתלמידיו הונחה נזס: תשונת רש"י נהגות מרדכי

2) הסמ"ג עשין י"ט בשם ר' יהודה ב"ר יצחק כתב: הפסוקים שלפני יראו עינינו והברכה
 לא נתקנו בימי חכמי התלמוד וכו'. ואח"כ כיון שנקבעו, שוב לא נסתלקו. ובספר המנהגות
 דר' אשר מלונגיל [ספרן של ראשונים לר"ש אסף סוף ע' 138] איתא: והאי דנהיגין לומר
 ונו', משום שנזרו שמר על ישראל שלא יתפללו תפלת ערבית וע"כ תקנו לומר י"ח אזכרות.
 ואע"פ שבטל השמר לא בטלה התקנה. וראה הוספות ותקונים לסדר"ע י"ט ע"א. ולכל
 המקורות שציון לזיון באוצה"ג ח"א 7 אות ג', צריך להוסיף אפטוביצר ראבי"ה ח"א 6, 10.
 3) אמנם מנ"ד על א"ח סי' מ"ו כתב: ברכה שלא הוזכרה בנמרא והנאונים תקנוה, אם יש
 מנהג לאומרה, אין מבטלין אותה. ראפשר שהיה לנאונים סמך מן התלמוד וכיון שהוא מנהג,
 אין כאן ברכה לבטלה, כיון שמזכיר השם ררד ברכה אעפ"י שאינו חייב. ולפי רעתו של הרדב"ן
 בתשו' סי' רמ"א בברכת השבח ליכא ברכה לבטלה.

צ"ב: 1) [ונזכרה נ"כ בטאו"ח וב"י סי' ס"ט, הנה"מ ה' תפילה פ"ח סי' ו', האגור
 סי' קי"ט והנהגות הר"ף על הסמ"ק יום א' (בשם מח"ו), ונשמטה במבוא להאורה 163.
 ועי' הרא"ש מגילה פ"ג סי' ז']. האורה, הנה"מ ושבה"ל: שהתפללו ושמעו כולם; בנה"ה:
 שהתפללין [=שמתפללין] ולא 1) שמעו כולם. 2) שבה"ל: בשביל יחיד. 3) וליתא בכ"י
 מ: ונם לא במק"א. 4) [=שלא] השכים, ותיקנתי זה עפ"י כל המק"א; הנה"מ: או לשלא
 השכים; שבה"ל: או ליחיד שלא השכים. 5) =מאן רהו ואמר, ותיקנתי זה עפ"י מח"ו:
 האורה ואו"ה כ"י מ: כל רהו; הנה"מ: וא"ת. 6) או"ה [כ"י מ:]: שלא אמרו כל אחד
 ואחד לעצמו הם נמנין. 7) וליתא בכ"י מ: ונם לא במק"א; בנה"ה ואו"ה [כ"י מ:]: אלא

מחוייבין בה. וי"ל לא מצינו בכל התלמוד חיוב⁴³ קדושה, אלא חביבה
היא לנו, ואינו בפחות מי'. ועוד יש ראייה ממסכת סופרים⁴⁴ ע"כ:

(תוס' מגילה כ"ג ע"ב)

ותלמידי רש"י פירשו משמו: ראפילו בשביל אחר שלא שמע, יכולים הם לפרוס¹⁵
על שמע. ואפילו אותו ששמע כבר, כמו שאנו רואים שליח¹⁶ צבור, שאע"פ שהתפלל כבר
י"ח ברבות בלחש חוזר ומתפלל בקול רם¹⁷, אע"פ שבוטלו בקיאו עכשיו:

(מח"ו 25)

ועל עשרה שהתפללו כולו ושמעו קרושה וברכו וסדר¹⁸ תפילה [=אומר רבינו]
שיבולין להימנות להמניין אחר בשביל אחר שלא התפלל, כמו שעושין לחתן או לטי¹⁹
שלא השכים לבית הכנסת. ואפילו אחר מאותו שהתפללו כבר יכול לחזור ולהתפלל²⁰ להוציא
את החיוב: וסומר ר' ומראה פנים²¹ מו הציבור²² שמתפלליו²³ י"ח כל אחר לעצמו
וחוזר וכופלו השליח-ציבור בשביל קרושה. נמצא שהמתפלליו נימניו לסדר המניין על²⁴
הקרושה לברכה. נענה מאו רהו²⁵ ואמר שמא בשביל הקרושה, שלא אמרו²⁶ כל אחר
לעצמו הו נימניו²⁷, נמצא עריו מחוייבין ברבר²⁸. והשיב ר' 29: לא מצינו בכל התלמוד
חיוב קרושה, אלא 30 חביבה היא לנו ואינה בפחות מעשרה:

הגדול כ"י גולדשמיט זרכות פ"ג סי' מ"ה דף 307-31א = וליתא לא גד' ריוול
וגם לא זליקוטי מרדכי כ"י סת'; וזשנויים ענומים זלו"ה [כ"י סת: סוף

חביבה [=היא] לנו. 8) וכ"ה בהאורה ובשבה"ל; אמנם באו"ה ובמח"ו: ושמעו קרושה.
9) א"ח: קריש או קרושה וברכו; שבה"ל: ברכו או קרושה [ראה מה שהעיר שם ר"צ קארל
בס' הקריש ע' 47]. 10) האורה, בנה"ה, שבה"ל: וכל סדר התפלה. 11) [=שעושין] לחתן.
12) וגם זה ליתא במק"א. 13) רעתו של רש"י, שחיוב קרושה לא נזכר בתלמוד, ראוייה
היא לתשומת לב. ועיין מה שהעיר ר"ל נינצברג בספרו על הירושלמי ח"ג ע' 438.
14) = הוצ' מילר, סוף פט"ז דף ל"א; הוצ' היגער פט"ז סי' ט' צר 295, ושם פ"י סי' ו'
צר 214 [ולכל המקורות שציון היגער (שם אות 30) צריר להוסיף: תשובת רש"י שלפנינו;
מח"ו סי' מ"ר; האורה קכ"ט, סרור רש"י נ"ט; בנה"ה ח"ב 23; רמב"ם ה' תפלה פ"ח:
ה"ה; תשובות הרמב"ם ר' ליפסיא ס' מ"ט; ר' מק"נ סי' י' 13, ושם סי' פ"א 80].
15) והשערות של ר"ש קרוים [=תוספות לעה"ש 341], בנוגע לקושי הלשון של "פורס
על שמע", רהינו = עומר על רגליו, בטעות יסורה [וראיה מוכרחת לרבר' הוא מאמר מס'
סופרים, הוצ' מילר, פ"י סי' ח' סוף דף י"ז אות 16; וצריר להוסיף שם: תשו' הרמב"ם
הוצ' מק"נ סי' ל"ג צר 29]. 16) וראה לעיל אות 12. 17) והשווה תשו' הרמב"ם הוצ'
פריימן סי' ל"ה-ל"ט [ולכל המקורות שציון פריימן (שם ע' 34) צריר להוסיף: ס' נונה
הצרק, רעסוי 1818, דף כ"ו בשם: תשו' הרמב"ם אשר כתב לאנשי צרפת בלשון ערבי וכו'].
18) ראה לעיל אות 10. 19) לעיל אות 4. 20) = [כרי] להוציא [וכ"ה באו"ה כ"י מ: וליתא
שם כ"י סת:]. 21) בנה"ה: וסומר ר' ומראה פנים; וראה מכואי בנוגע לביטוי זה המצוי
בספרות הגאונים. 22) שבה"ל: ממה שהצבור מתפללים כל אחר ואחר י"ח ברכות: בנה"ה:
מה [=טמה] שציבור עושין, שמתפלל כל י"ח ברכות כל אחר לעצמו. 23) האורה: שמתפלליו
במניו למניו אחר ואחר לעצמו הם נמניו. 24) שבה"ל: בשביל הקרושה לברכה. 25) לעיל
אות 5. 26) שבה"ל: שלא אמר; או"ה: שלא יאמרו. 27) או"ה מ: לעצמו מחוייבין הם;
או"ה סת: לעצמו הו מחוייבין. 28) ליתא באו"ה סת: 29) הגה"מ: וי"ל. 30) לעיל אות 7.

פי' צ"ג

וששאלתם : כשחל^א יום טוב או ראש חודש באחד בשבת, מפני מה אין אומרים צדקתך כהררי אל בשבת במנחה : מפני שמקובלים^א אנו שמת משה רבינו בשבת. וכיון^א שהתפללו צבור תפלת מנחה בשבת, חל להיות מוצאי שבת ואומר צדוק הדין מפני כבודו^א של משה. וכשחל יום טוב או ראש חודש להיות במוצאי שבת נדחה צדקתך מפניה, שכבר חלו הם. דתנו רבנן^א מאימתי זוקפין את המטות בערב שבת מן המנחה ולמעלה וחיילי^א יום טוב וראש חודש. ומיהא^א נמי איכא למילף, דתנן^א סוכה שבעה כיצד, גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו אלא מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה בשביל [כבוד] יום טוב האחרון. אלמא^א מן המנחה ולמעלה כיומא [דלמחר] דמי :

דף 110 ס' תת"ע = כ"י מ: ס' קכ"ד = פר: 56]; מח"ו ס' מ"ד 25 [=וליתא נכ"י סמ:]; האורה ח"ג ס' קכ"ט 220; סדור רש"י ס' כ"ט 35; א"ת ת"א ס' ז"ד י"ח ע"ד נשס: והר"ש ז"ל כתב [=וליתא נכ"י סמ:]; שנה"ל ס' כ"ז נשס: מנלתי תשנה לגאון ז"ל; תוס' מגילה כ"ג ע"ג ד"ה: ואין, נשס: ותלמידי רש"י פירשו נשמו: ונשס תשנות רב נט"ג נס' נה"ה ח"ג סוף ע' 23:

צ"ג : פרדס ס' קי"ט [=פע' דף פ"ט]; לקוטי הפרדס ד"ו 279, ד"אמטרדס 10, ד"מונקלטש 18; והשוה מעה"ג 12; שנה"ל ס' קכ"ו; שו"ת מהר"ם ז"צ ד"ג 311; ספר המסכים 26; אמרכל כ"ג ע"א; מנהגי דורא כ"י אק' 102; וספר מנהגים דני מהר"ם ז"צ נד 15, ונמנולאי שס דף י"ז. ורש"ז נמנולא להאורה נד 46 שנה נרואה וכתב: זה ליתא נפרדס:

צ"ג : (1) לכה"פ: וכשחל ר"ח או יו"ט באחד בשבת, מפני מה אין אומר צדקתך צדק במנחה. (2) שם: לפי שמקובליו אנו; וכוונתו לפי קבלת גאוני סורא [שעת ס' ר"ב, ספר הישר לר"ת ס' תר"כ]. אמנם בספר מנהגים דבי מהר"ם ב"ב [ראה מבואי שם דף י"ז] מביא בשם ספר אגודה: לאפוקי מתשובות הגאונים שכת' שמה רבינו נפטר בשבת. וליתא אלא בערב שבת מת. והשוה ספר המסכים צד 26. (3) שם: שהתפללו הציבור תפילת המנחה בשבת, חל מוצ"ש ואומ' צידוק הדין מפני כבודו של משה רבינו. (4) וראה סדר"ע ר"ו ל' ע"א בשם: והכי אמר רב שר שלום גאון. (5) בנרפס: דתנו רבנן; וראה מו"ס כ"ז ע"א. (6) לכה"פ: חיילי. (7) שם: ומהא. (8) שם: דתנו רבנן; וראה סוכה מ"ח ע"א. (9) בנרפס: אלא.

סי' צ"ד

שאלה : ולמה אין אומרים מזמור אחר שיש בספר תהלים, שהם כמה נאים לתפלה מיענך ה' ביום צרה. ואין אנו מזכירים^(א) בו שם אלקי אברהם ולא שם אלקי יצחק, אלא שם אלקי יעקב^(ב) :
תשובה : אלא שביעקב כתיב^(ג) העונה אותי ביום צרתי, ובמזמור זה כתיב^(ד) יענך ה' ביום צרה. לפיכך אנו מזכירים זכות יעקב, מי שענה ביום צרתו הוא יענה לנו ביום צרתנו^(ה) :

סי' צ"ה

ישראל^(א) שיש לו שוורים ומשכירן לגוי לחרוש עד^(ב) אחר זמן וחורש בהן בשבת. זה שאלו^(ג) בימי רש"י. ויש^(ד) שהתירו, אם הגוי קיבל עליו אחריות מיתה וגניבה ויוקרא^(ה) וזולא דהוי^(ו) לישראל כנכסי צאן ברזל. ויש אסרו^(ז) בכל עניין, שאין הגוי^(ח) רשאי למוכרן, ונקראת

צ"ד : לקוטיההפרדס ט' ע"ג [=ורפל נספר רש"י דף תקמ"ה סוף אות 166].
צ"ה : הגהות מרדכי (כ"י סמ:) שנת פ"א סי' ס"ד דף 40 סוף ע"ד נזס: שאלו נימי רש"י; א"ח ח"א ה' שנת סי' ט"ח [=כלל נזס]; ס' התרומות ה' ע"ז שער קמ"ח [=שנה"ל כלל ל"א =שלה"ש כלל קי"ג נזס: ונעל התרומות כתנ]: והשוה תחלו' סי' י"ז נזס: ור"ש ז"ל היה מקתתר עליה.

צ"ד : 1) ברכות ס"ד ע"א בשם רבי אבין הלוי: אלקי יעקב ולא אלקי אברהם ויצחק. 2) שם: מכאן לבעל הקורה שיכנס [=שנכנס] בעוביה של קורה [=שנאמר ישנבר שם אלהי יעקב]. 3) [=לא]: בראשית ל"ה: ג'. 4) תהלים כ': ב'. 5) ילק"ש ח"ב רמז תר"פ: משל לאשה עוברה שהיתה מקשה לילד. א"ל לית אנו ירעיו מה נאמר, אלא מאן רעני לאמר בערו קשותא, הוא יעני יתיר. אף כאן נאמר ביעקב לאל העונה אותי ביום צרתי, א"ל רוד לישראל: מי שיענה לישראל אביכם בעת צרתו, הוא יענה אתכם בעת צרתכם וכו'.
צ"ה : 1) כ"י סמ: הנ"ח, ישראל שיש לו; שבה"ל: ובעל התרומות כתב, ישראל שיש לו. 2) ס' התרומות ושבה"ל: ער זמן אחר. 3) סה"ת: בימי רבינו שלמה שאלו רבר זה; שבה"ל: בימי רבינו שלמה ז"ל שאלו זה הרבר. 4) שם: ויש שהיו מתירין [והשוה תשובת ר' יצחק בר' מנחם (מרורו של רש"י) לתלמידי ר' אלעזר בר יהודה מעיר קבלון שהורה להיתר (תחצ"ו ריש סי' י"ז)]; ותשו' מהר"ם ב"ב ר"פ סי' תנ"ב; וטאו"ח סי' רמ"ה, ושם סי' רמ"ו (שם אות ר'). 5) סה"ת: וגם יוקרא וזולא; בכורות [ט"ז ע"ב]: אונסא וזולא; תחצ"ו: אונרא וזולא. 6) סה"ת: דהשתא הוי כמו [=כנכסי] צאן ברזל לישראל. 7) שם: ויש שאוסרין בכל ענין [לשיטתו של רש"י]; והשוה כל בו שם בשם: ר' יוסף נאון, ותשו' הריב"ש סס"ו מ"א וסס"ו מ"ב בשם: רב צמח נאון]. 8) סה"ת: דאין הגוי יכול לקבל כל זה; שבה"ל: מאחר דאין הנכרי יכול למוכרה.

בהמת (°) ישראל בכל מקום שהיא, וישראל מצווה על שביתת (1°) בהמתו :

מ"י צ"ו

שאלתי לר' (1) : על פירות שאנו רגילין להטמין בחמין כמות שהן, כגון תפוחים ושאר פירות, אם מותר אם לאו :

ואמר לן : מאחר שהן נאכלין כמות שהן חיון מותר (2) להטמין, ולא גרעו ממאכל בן-דרוסאי, ואם נתבשלו (3) אין בכך כלום. אבל שאינן נאכלין כשהן חיון, כגון ביצים, אסור להטמין חיון אם לא נתבשלו תחילה כמאכל בן-דרוסאי : ומה שטומנין החמין בתנור ונוהגין (4) לפחות פיהתנור בזבל לעכב החמימות ולאחר כך שוברין אותו למחרת, מותר (5) לעשות כן. דאמרינן התם (6) שובר אדם את החבית ואוכל ממנו גרוגרות בשבת (7) :

צ"ו : לקוטיס מספרי דני רש"י [=כ"י נרסלוי קונץ 255 ע' 77 = חורנך ספר רש"י ע"ז] זשס : שאלתי לר' [סתס]. והשווה תוס' שנת מ"ח ע"א ד"ה : זיתים ; ומש"כ נמנולי.

(9) שם: והוי בהמתו של ישראל; תחצ"ו ריש ע' 10: ורבנא שלמה אומר: ... אבל בהמה חלק של ישראל הוא שעובר בו, ואין התנאי נוטל חלקו בו. וכל זמן שאין הנזי רשאי למכרה בשבת זה, מהו הרמים כולן שלו, בהמתר קרינו ביה ומצווה על שביתתה. (10) סה"ת: על שביתתה, וצריך [=למצוא] ענייני היתר [ולרעתו זה אינו לרש"י, כי אם הוספת המעתיק [=בעל התרומות]; ובפרט שאינו מתאים לשיטתו של רש"י [=וכששואלים על רבינו שום צד היתר ברבר, מרחה עצמו ומסתלק (תחצ"ו סס"י י"ז)].

צ"ו : (1) ולרעתו של אורבך [שם דף מ"ז]: יתכן שגם כאן השואל הוא רש"י וחמשיב ר' יעקב בר' יקר; אמנם להלן [דף ע"ז אות 329] חזר בו והוסיף בזה"ל: אבל יתכן גם כי הרב הוא רש"י והשואל אחר מתלמידיו [והשווה מש"כ במבואי]. (2) כנראה שהרשב"ם הכריע בשאלה זו להתיירא [ראה ס' התרומה סי' רל"א]. (3) אמנם הריב"א אסר בבשול בפירות הנאכלין כמות שהן חיון [וראה או"ז ח"ב ט"ו ע"ב; הראבי"ה ח"א 254; אורבך אות 329 לבסוף]. (4) ראה מבואי ערך „מנהנים”. (5) בכ"י: ומותר. (6) שבת קמ"ו ע"א ופרש"י שם; ראבי"ה שם 374; או"ז שם י"ח ע"א; אורבך שם אות 330. (7) ובכ"י לבסוף: מפי מו' ר' יעקב [כנראה שנאמר ביחס לפסקא הבאה להלן]. אמנם לרעתו של אורבך ריש אות 329: אם המלים „מפי מו' ר' יעקב” שייכות גם לשאלה זו, אז הרב הוא ר' יעקב בר' יקר.

סי' צ"ז

וזה השיב רבינו שלמה לר' שלמה מטורש¹): וששאלת הרוחץ במי נהר בשבת אם אסור לשפשף. לא מצינו בכל מקום שאסור לשפשף, שאין מלאכת כבוס בבעלי חיים, לא נאסרה רחיצה אלא מחמי חמין בשבת. וכשהביאו ראייה מיהא², ר' יוסף אומר יורד וטובל, וכלבד שלא ישפשף. לא כיוון חביבי את דבריו. שדברי ר' יוסף אינן בשבת ולא ביום הכפורים אלא אפי' בחול. ואצל מי שהיה שם כתוב על בשרו היא שנוייה. ואיסור השפשוף מפני מחיקת השם הוא. ואומר אני שהחליף אחי³ משנתו ורצה להביא ראייה מזו ששנינו⁴. הרואה קרי ביום הכפורים יורד וטובל כדרכו ולערב ישפשף. והוינן בה, ולערב ישפשף, מה דהוה הוה. ואוקימנ' אימ' ומבערב ישפשף. ולמד אחי מכאן, אלמא שפשוף ביום הכפורים אסור. וההוא שפשוף בחמין הוא, דהא משום שלא יהא עליו דבר חוצץ קא עביד ליה. ואשמועינן שהיה אדם משפשף מערב יום הכפורים שלא יהא עליו דבר חוצץ, שאם יראה [קרי למחר]⁵ ימכול ויטהר:

סי' צ"ח

מה¹ שאנו מסתכלין בצפורן² נגד האור בהבדלה, מדרבא, שהיה מן

צ"ז: תהל"ו סי' מ"א 243-254, נסס רזינו שלמה, ונקלור שנה"ל כ"י סמ: סס"י כ"ק נסס גלון אהר, ועי' נמנול לראזי"ה לז 405. אות 19, ושס 398 אות 29.
צ"ח: תהל"ו סי' י"ט 103. ועי' פרדס סי' קט"ז, ושס סי' קי"א; תה"ו 117;

צ"ז: 1) וראה מבואי, ומבוא לתחצ"ו דף ל'; ולרעת ר"א עפשטיין (מעה"ג 30 הערה רל"א) וגם ר"א אפטוביצר (מבוא לראבי"ה 405 הערה 19) הוא ר' שלמה בר' שמשון.
2) [=דר' יוסף] יומא פ"ח ע"א. 3) [=קרובי]. והשווה לעיל הערה 1, וגם מש"כ גרוס בס' „גאלליא יוראיקא" צר 218. 4) יומא שם, ועי' טאו"ח סי' תרי"ג. 5) צ"ל: שאם יראה [קרי למחר] ימכול ויטהר (שם אות ג') לפי פירש"י שם.

צ"ח: 1) ור"י מילר [שם אות א'] העיר שלא כנכון: ואולי שרשם שמעיה גם התשובה שלפנינו בשם רש"י או שראה כתוב כן בתשו' גאוני בבב [קרי: =א"י]. ולפי ערותו של רב נטרונאי, גאון סורא [ראה לויו, אוצה"ג לכרכות עמ' 125-126]: בבבב. לא היו רגילין חכמים להביט בצפרנים" כלל, רק „היו מביטין בכפות יריים" בלבר. ותשובה שלפנינו נעלמה מעיני רב"מ לויו [שם 126 אות ח']. 2) לפי מנהג א"י עפ"י פרקי רר"א פ"כ: ומסתכל בצפורנים שהו לבנות מן הגוף; ומררש שוחר טוב ל"ה; ויל"ש רמז תשכ"ג [וראה ירושלים-לונג ח"ו

האחרונים, ואמר³) יאותו ממש. וכמה, אמר⁴) עולא כדי שיכיר בין איסר לפונדיון.

ועוד מצאתי בברכות ירושלמיות⁵) בפרק אילו [=דברים]⁶) אין⁷) מברכין על הנר עד שיאותו לאורו. ר' יהודה בשם שמואל כדי שיהו הנשים טוות לאורו. א"ר יוחנן כדי שתהא עינו רואה מה בכוס או⁸) מה בקערה. א"ר חנינא⁹) כדי שיהא יודע להבחין בין מטבע למטבע. וזו היא הבחנה גדולה, שמסתכל ומבין בין צפורן¹⁰) לבשר, הרי זה כבין מטבע למטבע. וזו היא הניית האור, דבראיה בעלמא שענינו רואות את הנר, לא קרינן בה יאותו, ולא כלום עד שיכיר לאורו שום דבר. והוא ניהו הכר גמור שמבין בנר, זו צפורן וזה בשר :

(נייד כ"י סמ : 39)

סי' צ"ט

פעם אחת הניחו¹) עירובי תבשולין מערב²) יום-טוב, למחר ביום³) ראשון מצאו⁴) את הפת לבדו⁵) שנשאר, והבשר [=היה] תקנה ברבר ע"כ :

סדור רש"י 262; שנה"ל סי' ק"ל; לו"ז ק"ז סי' רנ"ז; רלני"ה ק"ז 246; מרדכי ריש יומא; וטלו"ח סי' רל"ח.

צ"ט : מח"ו (כ"י סמ) : סוף ג' 52 [=סי' ע"ו 287, ונשנה שם סי' רפ"ד 252-253 נשינויים קלים] נשם רני (סתם); האורה ק"ז סי' מ"ח 195; לו"ח כ"י סמ : 84 [=כ"י מ : סי' מ"ז =פר: ע' 21-22]; סדור רש"י 295; שנה"ל סי' רמ"ו [קי"ד ע"א]; יס של שלמה זינא פ"ז סי' י"ח; ונתורפו ונקיור נמרץ נס' הנייר (כ"י סמ) : 393 נשם : מעשה נל לפני רש"י.

239, והובא באוצה"ג שם 124 אות ר'. ובספר המנהגות [בספרן של ראשונים, אסף, ריש ע' 177] ר' אשר מלוניל מוסיף: ושמעתי כי מצאו באגדה כי יצא אש מצפרני אדם הראשון. (3 ברכות נ"ג ריש ע"ב. 4 שם. 5) אולי כוונתו ללקוטים מברכות ירושלמי פ"ח: סה"ו נ"ד ע"ב; והשווה המנהיג ל"ד ע"ב אות ס"ח, ומבוא לפרושים וחרושים בירושלמי לר"ל נינצברג ריש צד קי"א, ומבואי פרק י"ב. 6) הוספתי זה עפ"י הסברא. 7) ואין. 8) שם: ומה. 9) בירושלמי [ר"ו שם]: רב חנינא. 10) וכעין זה בהאורה ח"א סי' ס"ב ריש ע' 58, מח"ו 117, ראב"ז סי' קפ"ח; והמנהיג ל"ד ע"ב [=אבורהם סוף סדר מוצ"ש] מירושלמי פרק כיצד מברכין: מאימתי מברכין על האור משיכור בין צפורן לבשר (וליתא לפנינו בירושלמי; והובא ע"י רא"א בראבי"ה ח"א 130 אות 13; וצריך לתקן שם האורה סי' ס"ב במקום סי' פ"ב).

צ"ט : 1) [=בבית ר']; ותיקנתי זה עפ"י האורה, או"ה, ומח"ו הנרפס; נייר: מעשה בא לפני רש"י. 2) שם: ערב יו"ט. 3) האורה, ומח"ו 252: ביום טוב ראשון. 4) כ"ה בכ"י סמ: ובהאורה; ובנרפס: מצא הפת. 5) נייר: ונשאר הפת לבדו; ולשיטתו של רבו

שעמו שנאכל⁹). והרצו¹ הדברים לפני ר' [=על]⁸ שלחנו, ואמר אילו¹⁰ לא בא הדבר לפנינו עד למחר לא תהא¹¹ תקנה למחר¹² בדבר. אבל עכשיו יש תקנה, דאמר רב¹³ מניח אדם עירובי תכשולין מיום טוב לחבירו ומתנה. ולקח [=ר']¹⁴ בשר מן הקערה אשר בפניו¹⁵ ואחת מן הככרות, ואמר¹⁶ אם היום קודש ולמחר הול אין אנו¹⁷ צריכין לכך¹⁸, ואם היום קדוש ולמחר חול [=היום חול ולמחר קודש]¹⁹ הרי זה עירוב. בדין יהא שרי לנא לאפויי וכו'. וייחד לו [=ר']²⁰ מקום:

סי' ק'

מעשה¹ בבחור אחד שנשא אשה ועשו לו חופתו בבית רבינו² שיחיה, וכל צרכי חופתו התקינו בבית אחר הסמוך לו, ושכחו ולא ערכו מערב שבת: ושאלו את ר', אמר³ יבוא אותו בעל הבית

[או"ז ח"א קס"ח]

מעשה בחופה אחת שהיו בתים סמוכים זה לזה, ולא היו חצרות ביניהם ושכחו ולא ערכו, והוצרכו להוציא מבית לבית: ושאלו לרבינו שלמה זצ"ל. והורה להם: שיבטלו כולם רשותם לגבי אחד:

ק': תשובת רש"י זו נכתבה [על ידי ר' שמעיה תלמידו צעוד רבו היה נחייס, והוצאה נלו"ה (כ"י סמ:)] ריש 97 ס' 95 [=כ"י מ: סי' ע"ה נכמה שינויים

ר"י בר"י: פת בלא תבשיל לא סניא, אבל תבשיל בלא פת סניא, רהלכה כתנא רירן ואליבא רבית ה"ל [שלא כהקדמונים שאמרו שרי בתבשיל לברו (שע"ת סי' מ"ב, ושם סי' קכ"ד); ולכל המקורות שציין ר"א אפסוביצר (ראבי"ה ח"ב 450 אות 12) צריך להוסיף: תשו' ד' יצחק בר' יהודה הנ"ל, תשו' ר"א בן הרמב"ם (הוצ' פריימו) סי' מ"ו 51, והאורה ח"א 77 אות קס"ב]. (6) בנרפס: נאכל; נייר: שנאבר בשר העירוב. (7) בנרפס 252: והרצה דברים. (8) =על; ותיקנתי זה עפ"י הנרפס; והמלין „על שלחנו" נשמטו בנרפס 252 ובהאורה. (9) האורה: אילו לא באו לפנינו; ובנרפס: אילו היה הרבר בא =אילו [לא] היה כו'. (10) כ"ה נ"כ בנרפס 252; אמנם שם 287: לא היה תקנה ברבר. (11) „למחר" חסר בכל מק"א. (12) ביצה נ"ו ע"ב: דאמר רבא; כספרי רבי רש"י: דאמר רב מתנה אמר רב [וראה ר"ס]. (13) האורה, ומח"ו 253: ולקח בשר [בלי המלה „ר"]. (14) שם: שלפניו. (15) =אם היום חול ולמחר קודש הרי זה עירוב [עפ"י האורה ומח"ו 253]. (16) כ"ה בנרפס 287; אמנם שם 253: אין אני צריך לכר. (17) =ואין ברבריי כלום [עפ"י האורה ומח"ו 253, ושם 287]. (18) תיקנתי זה עפ"י הסברא. (19) תיקנתי זה עפ"י הנרפס 287, ושם 253; ובהאורה ובכ"י סמ: וייחד לו מקום [בלי התואר „ר"]. (20) נייר כ"י: חנ', מעשה בא. (21) השווה לעיל אות 6. (22) ובנוגע לעניין תנאי זה השווה מש"כ ר"א אפסוביצר במאמרו [=הצופה מארץ הנד ח"ו ע' 179] ונס בהערותיו [לראבי"ה ח"ב 450 אות 1], וצריך להוסיף שם תשו' רש"י זו מספר הנייר.

ק': (1) וצריך להוסיף תשובה זו לכל המקורות שציין הח' נידעמאן [בס' הנרמני „עריצהוננס וועזען" שם]. (2) והלשון „בבית רבינו שיחיה" מעיד רתשובה זו כתב אחר מתלמידי רש"י בעורו בחייו. (3) =אמרינו.

ויבטל אותו אצל ר'. אמ' לו⁴), אם כן נמצא רשותי שלו ושלו שלי, ויהיו⁵) שתי רשויות כבתחלה : ושאלנו לר': מפני מה אתה מבטל רשותך אצלו. הנח לו לבעל הבית ויבטל רשותו אצלך, ויהיה הכל רשות אחד למלטלו מזה לזה. אמר ל[הם]: כביטול רשותי אצלו, כך ביטול רשותו אצלי, שהצורך⁶) של שנינו הוא. שאף אותו בעל הבית נהנה מסעודת החתן ונצרך הוא לסעוד בסעודת החתן הנעשית בתוך [רשותו]. שאינו יכול לילך ולסעוד בתוך ביתו, שאין שם תכשיל⁷) אלא לחם⁸) וחבית של יין הכל מונחים ברשותי, ואף אני צריך למה שיש ברשותו. אבל אם אין הצורך אלא לאחד ממנו, כגון שאין אותו בעל הבית סועד בסעודה בתוך הבית, ונמצא הצורך שלי, היה לו לעשות לאותו בעל הבית לבטל את רשותו אצלי. לפי שהצורך שלי היה לו לעשות הבעל הבית על שלו. והוא אינו אלא כאורח וקא שתק דהוי ביטול. אבל אם אני מבטל רשותי אצלו להיות רשות אחד, אין זה ביטולו : וראייה לדבר מההוא מעשה⁹) דינוקא ד[א]ישתפוך חמימי דהוה בשיבבותא דרב¹⁰), והיה לו לרב מים [=חמים]¹¹) בחצרו. אמר ליה¹²) רב לבני ביתו פנין ליה מאני בחצרי ליה ואיבטל חצירי ליה. ולא קאמר, יבא אותו בעל הבית ויבטל רשותו אצלי. ואם איתא, לבוטיל רשות של אותו בעל הבית דינוקא סגיא לידו, ויבא בעל הבית ויבטל לי רשותו, ולא היה צריך לבטל רשותו לפנות את כליו. וש"מ דאין זה ביטול. וכן נראה בעיני ר' אשר¹³) ברכות יעטה¹⁴) אמן :

=וליתא לא נלו"ה פר: ולא נהאורה] גזס: רבי (סתס). ונקור נמרץ נלו"ה ח"א ס' קס"ח; מרדכי עירונין ס' תקי"א. ולא מלאתי חזר לזה בכל ספרי דזירש"י זלפנינו.

(4) =אמר להם; ותיקנתי זה עפ"י הסברא. (5) בכ"י: ויהיה. (6) ראה ראבי"ה ח"א סס"י ת"ח 466. (7) והשווה תניא ס' נ"ו בשם רבינו שלמה. (8) ובעניין עירוב כפת עי' בירושלמי עירובין ספ"ד, ובבבלי שם נ"א ע"ב, ופירש"י שם פ"א ע"א ר"ה: איתביה, ונגזי ירושלים, חוברת ב' ס' א' (9) עירובין ס"ח ע"א; והשווה ה"ג ר"ב ה' סילה ריש ע' 102, העמוד ח"ב כ"א ע"א בשם: תשובה לנאון, רמב"ם ה' סילה פ"ב: ה"ח [=תשובות הרמב"ם (הוצ' פריימו) ס' ס"ה ע' 61], וראביה ח"א (הוצ' מק"נ) סוף ע' 351 [ובררד אנב כראי להעיר כאן, שהלשון שם „וכן גירסת רש"י" אולי כוונתו לתשו' רש"י, אמנם לא לפירוש רש"י]. (10) כ"ה בר"ח שם; ובגמרא: רבא. (11) תיקנתי זה עפ"י לשון הגמרא שם. (12) =להו; ובגמרא: אמר להו רבא. (13) אולי הוא =רבינו אשר ב"ד רוד הלוי [ראה כ"י ארלר 2717 133 =הרביר ח"ב 233]; וצריך להוסיף תשובה זו על הציונים שציינו [5]. צר 44 אות 2, וגם מילר (תחצ"ו ס' פ"ב); ועי' מש"כ במבואי. (14) אולי צ"ל: =גם] ברכות יעטה [=מורה] אמן; ותיקנתי זה עפ"י תהלים פ"ד: ז'.

פי' ק"א

השאלות¹) שחולקין עליך לאמר מי שלא עירב בימי הפסח²) ולכל שבתות השנה שוב אינו יכול לערב לכל השנה³). טעם החולקין לא פירשת, וגם איני יכול להבין מהיכן ראייה זו⁴) בידם. וכי מה הוזכר, והיכן הוזכר פסח לענין עירוב [= יותר]⁵) מכל ימות השנה. אמנם הורגלו⁶) לעשות כן, לפי שהמצה אינה מתעפשת⁷) בחמין. ועוד שכולה העיסה⁸) למצות, הורגלו לשתף⁹) גם מצוה זו. והוא הדין לכל ימות השנה כל זמן שהאוכל קיים וראוי למאכל אדם סומכין עליו עד שיתמעט¹⁰) כשיעור או עד שיכלה, דתנן¹¹) נתמעט האוכל מוסיף ומזכה¹²), באותה¹³) משנה שנינו הריני¹⁴) מערב לכל השבתות כלן¹⁵). ועד כאן לא פליגי¹⁶) בעירובי תחומין, שפעמים שאין אדם רוצה שיהא ערובו לעולם¹⁷), [= אבל אצל עירובי חצרות לעולם] זכות הוא לו ודעתו שיהא העירובו לעולם. והחולק על כך ואין ראייה¹⁸) לדבריו בידו, אין רוח חכמים נוחה הימנו¹⁹):

פי' ק"ב

וששאל¹) מהו לילך אצל גוי המכירו²) ביום טוב וליטול ממנו אגודת

ק"א : אר"ה (כ"י סמ:) אר"ה 110 [= כ"י מ: סי' קל"ג = פר: 59-60 גסינויים רבים]; והאורה ח"ג סי' קל"ח 222 נקלת גינויים ובלשון מנומנס. והשוה ס' העתים סס"י פ"ה לך 105, ועתים לזינה שם אות מ"ג.

ק"ב : תשובה זו לר"י בר"י הוצאה נמעה"ג סי' מ"ד 29 גס: ושאלה זו נשאלה

ק"א : 1) כ"י מ: את ששאלת שיש חולקין; כ"י וויו: וששאלת אותה; פר: שם. 2) שם: לכ. 3) שם: אלא לכל שבת ושבת. 4) שם: ביניהם. 5) הוספתי זה עפ"י כ"י מ: והאורה. 6) בהלכות פסוקות מן הגאונים סי' קמ"ב: וכך מנהג בשתי ישיבות מערבין פעם אחת בפסח; ועי' פריימו שם הערה ה'. 7) כ"י מ: "כחמץ" במקום "בחמין". 8) שם: למצוה. 9) שם: לשתף בה גם המצוה הזאת. 10) צ"ל: [=מ]כשיעור; וכ"ה בכ"י מ: 11) שם: כדתנן; עירובין פ' ע"ב. 12) כצ"ל; אמנם בכ"י מ: ומרבה. 13) שם: וכאותה ששנינו; עירובין פ' ע"ב. 14) שם: הרינו. 15) שם: רציתי אלא, [רציתי לא אלא] וכי. 16) שם: פליגו. 17) הוספתי זה עפ"י כ"י מ: שם: שיהא עירוב להפסיד אלפים [אמה] שכנגדו, אבל אצל עירובי חצרות לעולם זכות הוא לו; האורה בטעות: להפסיד אלפים לבר שכנגדו, וצ"ל שם: [=צד] שכנגדו. 18) שם: ואין ראייה בידו. 19) האורה: אחר שהוא מורה שהמערב בפסח סומך עליו כל ימות השנה, מאי שנא ערבי שבתות לענין עירוב מהפסח.

ק"ב : 1) מח"ו הנרפס: וששאלתם; שבה"ל: שאלו לפני רבינו יצחק בר' יהודה וצ"ל

עשב לבהמה, או³) תכן או עומרים, ואמר⁴) מה שאתה נוטל ממה⁵)
 שנשאר מהן כיוצא בהן, אני אתן לך את השאר⁶) (למחר : דבר⁷) זה אפילו
 מישראל אסור, לפי שהוא אזכרת⁸) סכום המקח, דתנן⁹) תולך אדם אצל
 חנווני הרגיל אצלו ואומר¹⁰) לו תן לי עשרה ביצים עשרים אגוזים¹¹), שכן
 דרך בעל הבית להיות מונה בתוך ביתו. רבי שמעון¹²) בן אלעזר אומר
 ובלבד שלא¹³) יזכיר לו סכום המקח. והני מילי בחנווני ישראל, אבל
 בחנווני גוי כיון שרגיל אצלו¹⁴) גזירה שמא יביא בשבילו מחוץ לתחום,
 והבא בשבילו חוץ¹⁵) לתחום אסור לטלטלו. וגבי בהמתו תניא¹⁶) גוי
 שליקט עשבים מאכיל¹⁷) ואחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור.
 ומקשינן בה¹⁸) אמאי¹⁹) מאכיל אחריו ישראל. והאמר²⁰) רב הונא מעמיד
 אדם בהמתו על גבי עשבים²¹) דמשמע במחוברים²²) לפי שהן מוכנין
 למאכל בהמה, אבל לא²³) על גבי עשבים מוקצה הוא, כגון שתלושין

לפני רזי' ר"י נר' יהודה; ונשינויים רזים נסדור רש"י סי' תרכ"ז 299 [וחתם
 שם: יחק נר יהודה]; מח"ו (כ"י סמ:) 53 ע"א [= סי' פ"ט 290]; האורה
 ח"צ סי' כ"ו 198; לו"ה כ"י סמ: 84 ע"א [= כ"י מ: סי' כ"ז = פר: 25];
 ושנלה"ש סי' רמ"ד 225. ועי' ראני"ה ח"צ 473 אות 16 :

2) ס' רש"י: המביא ביו"ט עשבים וליטול ממנו אגודות עשב. 3) מח"ו הנרפס: או עמרים
 או תבן. 4) שם: ואומר; מעה"ג: ויאמר לו. 5) שם: משאר; מעה"ג: השאר שהו; או"ה מ:
 משאר מהם; האורה: מאחת מהם כיוצא בזו; או"ה סמ: משאר בני אדם; או"ה (כ"י וויז):
 וישאר מהם כיוצא בהם. 6) שם: מאילו למחר. 7) מעה"ג: ותשובה זו השיב: מה שאתה
 שואל אם יוכל לומר לגוי מה שאתה נוטל משאר שהן כיוצא בהן אתן לך מאילו למחר, דבר
 זה אפילו מישראל אסור. 8) מעה"ג: כמו זכירת סכום מקח. 9) שם: ותנן; וראה ביצה
 כ"ט ע"ב, ותוס' שם ד"ה: אצל חנווני. 10) ובנרפס: ואומר תן לי. 11) שם: עשרה ביצים
 עשרה אגוזים; מעה"ג: עשרים אגוזים או עשרים ביצים; או"ה מ: 5 ביצים או 5 אגוזים.
 12) ס' הסדרים: ר' ישמעאל בן אלעזר; מעה"ג: ר' שמעון אומר. 13) שם: יהא מזכיר לו;
 מח"ו הנרפס: שלא יזכר. 14) אולי צ"ל: שרגיל לילך אצלו (ס' רש"י); מעה"ג: כיון
 דרגיל אסור. 15) ובנרפס: מחוץ. 16) שבת קכ"ב ע"א, ותוס' שם ד"ה איני: ובהאודה:
 גוי שליקט עשבים. 17) ובנרפס: מאכיל ישראל אחריו. 18) מעה"ג: במס' שבת: שם.
 19) ובנרפס בטעות: אהאי מאכיל ישראל אחריו. 20) שבה"ל: והוינן בה והא רב הונא.
 21) =כשבת. 22) ובכ"י: מחוברים; שבה"ל: פי' במחוברין. 23) ובנרפס: אבל לא גבי
 מוקצה כגון שתלושין; מעה"ג: אבל על גבי מוקצה.

ומונחין באוצרן²⁴) שמוקצין הן, וגוי שליקט²⁵) עשבים מוקצים הן [על הגליון: אצל] ישראל. ומתרצינן²⁶) דקאים לה באפה ואזלא ואכלה אבל להאכיל²⁷) בידים אסור, וכיון דבר²⁸) מוקצה הוא אסור ליתן לבהמתו. הלכך הבא²⁹) בשביל ישראל מחוץ לתחום אסור לו ליתן לבהמתו³⁰):

סי' ק"ג

[א] תשובות¹): הנני משיבך על אשר שאלת: מה דעתי נוטה על חיה ועוף הנצודים בי"ט ראשון לאכלן בי"ט שני ועל פירות מחוברין שנלקטו בי"ט ראשון, מהו בשני ימים טובים של גליות: שמעתי מפי מורי ר' יצחק לוי שאסור²) ומפי קרובי³) ר' שלמה כמו⁴) וסומכין על הלכות⁵) גדולות שכתוב בהן איסור⁶). ומביאין ראיה לדבריהן מדאמר⁷) ר' פפא הלכתא גוי שהביא דורון לישראל אם יש מאותו המין במחובר אסורין ולערב נמי אסורי' בכדי שיעשו, ואומרים בכדי שיעשה, בראוי

ק"ג: תשובת רש"י זו, מורכבת משני חלקים בנושא אחד, הונחה נתשובות חכמי צרפת ולותיר [סי' י"ח ז' 5-6] נשס: תשובות [סתס]. וראה רש"י זילה כ"ד, ז' ד"ה: ולערב; אלו"ז ח"ז סי' ק"מ דף ל"ז ע"ג; מעה"ג 30; סדור רש"י סי' תרכ"א; ואלו"ה כ"י מ' סי' מ"ד.

24) שבה"ג: באוצר; ואולי צ"ל: באוצרו. 25) מעה"ג: רגוי שלקה עשכין. 26) שבה"ג: ומשני דקאים לה כאפא ואזלא. אבל להאכילה בידים אסור. 27) מעה"ג: להאכילה. 28) שם: דמרבר מוקצה אסור; מח"ו הנדפס: רכיון דרבר; שבה"ג: וכיון דנכרי מוכר מוקצה אסור. 29) מעה"ג: הבא מחוץ לתחום בשביל ישראל. 30) ובסוף התשובה חתם שמו: יצחק בר יהודה רק בהאורה, ס' רש"י, ובמח"ו הנדפס, אמנם לא בכ"י הסמינר.

ק"ג: 1) דרעתו של ר"י מילר [שם אות א'] נרשם בראש הסימן „תשובות“, כדי להראות שהתשובות הבאות הן לרש"י. 2) ורבר זה צריך עיון רב, דלפום ריהטא יש סתירה בזה למש"כ בס' אסופות [כ"י לונדון ק"ב ע"א, והובא בנחלת שר"ל 19, מעה"ג 27 אות רט"ז]: שר' יצחק לוי ור' שלמה ממרויש היו מתירין אפילו במחבר בי"ט שני. 3) ה"ה = ר' שלמה בר' שמשון [ראה מעה"ג 30 אות רל"א, ומכוא לראבי"ה 405 אות 19] מוירמיישא, מקום האוסרים, שהיה חבירו הצעיר של ר"י סגן לוי; אמנם דרעתו של ר"י מילר [שם אות א', וראה גרום, בס' הצרפתי גאלליא יורדיקא, צד 218] = אולי הוא ר' שלמה מטורש, אשר הדין רש"י עמו תשובות. והשווה מבואי. 4) כמותו, אמנם לא „כמורו“, מפני שר' שלמה בר' שמשון לא היה תלמידו [מכוא לראבי"ה 408] של ר"י הלוי, כי אם חבירו הצעיר. 5) הוצ' מק"נ ל"ה ע"ג. 6) אמנם לפנינו בב' מהרורות רה"ג כתוב: שמותר למוצאי יו"ט ראשון בכדי שיעשו [ראה שם אות רי"ד]. כנראה דלעיני רש"י היתה גירסא אחרת בה"ג: שאסור, וצ"ע. 7) ביצה כ"ר ע"ב.

לעשיה משמע וזהו כן וראיה⁸) שבידם. ואני מקודם ששמעתי ראיתי שהיו נוהגים בהן כאן⁹) היתר, וגם מיום הבינותי בדברי תלמוד לבי¹⁰) נוטה אחרי המתירים. ואת מורי סבכתי תשובות ולא קבל, וגם ראיה אחת לא מצא לדבריו. ואני היו בידי כמה כמה¹¹) טעמי הטר, וגם מראיות שהבאתי לו טעם הטר ולא קבל ודנתי לפניו. (הוא בר טביא¹²) דאתא לקמיה ריש גלותא דאיתצד בי"ט ראשון ואישתחיט בי"ט שני ר' נחמן זר' חסדא אכול מיניה דממה¹³) נפשך מותר, שאחד מן הימים חול. רב ששת לא אכל מיניה. ושחקו עליו חבריו לומר מה נעבוד לרב ששת דלא אכל בשר' טביא. א"ל רב ששת היכי איכול דתני' וכן היה ר' יוסי אוסר בשני י"ט [של גליות] ועושה אותן קדושה אחת והרי הן כיום ארוך. ושנייה ר' אשי¹⁴) ולא סמך אשינוייה. ואשכחיה ר' ששת לרבה בר שמואל וא"ל תני מר מידי בקדושות א"ל אין, תנינא מודה ר' יוסי בשני י"ט של גליות שהן שתי קדושות ומותר להתנות על הכלכלה, וכיצה שנולדה בזה אכלה בזה. א"ל ר' ששת אי משכחת להו לא תימר' להו מידי, לפי שהיה כוש מהן שלא אכל. לפי דרכנו למדנו שחזר בו ר' ששת וקבל את משנת רבה בר שמואל. ואע"ג דאיתמר במסקנא דהוא בר טביא לאו איתצודי איתצוד, לא להחמיר על הצודה בא אלא להקל ולומר [אפילו בו ביום]¹⁵) דאי בי"ט שני הוי ומשום צידה, כיום ראשון לא הוה אסר ליה ר' ששת, דפשיטא ליה שהן שתי קדושות, וספק י"ט וספק חול. דהא אמר רבא מניח אדם עירובי תבשילין מי"ט לחברו ומתנה. ואלו בשני ימים של ר"ה שהן קדושה אחת אמרינן אמר רבינ' הוה יתיב קמיה דר' אשי¹⁶) חזייה דהוה עציב משום דלא אנח ערוכי

8) אולי צ"ל: הראיה; והשווה הראיות שהביא רש"י מביצה ר' ב' [וגם תוס' עירובין ל"ט ע"ב, וביצה כ"ד ב']; וברש"י שם [והובא ג"כ באו"ז שם רף ל"ו סע"ג] הגי': ולא זכיתי לשאול את פי רבינו יעקב בר יקר זצ"ל [=בדבר זה], כי היו נוהגים בו היתר במקומנו והיה לי הדבר פשוט. ולאחר פטירתו של רבינו זצ"ל שמעתי את רבינו יצחק הלוי בהיה אוסר עד ליל מוצאי יו"ט שני וכל בני עירו כמותו, וגם ה"ג אוסרת כן; ודנתי לפניו ולא הועיל לי כלום. (9) = טרוויש, מקומו של רש"י, [וראה או"ז שם ל"ז ע"ג]. (10) וזה מעיר על תכונת רוחו של רבינו [ראה מבואי] (11) = כמה וכמה. (12) ערובין ל"ט ע"ב; וראה מח"ו סי' ע"ט 287, סדור דש"י 297, ואוצה"ג לערובין סי' ס"ב צד 22. (13) תחצ"ו: רממה [=דממה]. (14) ולפנינו הגי': ר' אסי. (15) הוספתי זה עפ"י רש"י ערובין ס' א', והערות מילר שם אות ג'. (16) ולפנינו: קמיה דרב אסי.

תבשילין א"ל ננח מר האידנא, דהא אמר רבא מניח אדם וכו' א"ל אימר דאמר רבא בשני י"ט של גליות משום ספק הוא, ואפי' ידעינן בקביעא דירחא, נהגו בו ספק, כדשלחו מתם, הוזהרו מנהג אבותיכם בידכם שהיו עושין שני ימים מספק הו' שלא נחלק אדם עליו וקם ליה רבינ' ורב אשי בשיטתי':

רב נמי בשיטתיה קם, דאיתמר¹⁷) ב' ימים טובים של גליות רב אמר נולדה בזה מותרת בזה. וכשני ימים טובים של ר"ה דקדושה אחת הן אפי' בזמן שבית המקדש קיים היו עושין שני ימים אם באו עדים מן המנחה ולמעלה, אמר רב נולדה בזה אסורה בזה ופסקינן הלכתא¹⁸) (כרב¹⁹) בהני תלתא בין לקולא בין לחומר, אלא הללו אינן ספק והללו הרי הן ספק. ומאחר שכן²⁰) ספק, מאיזה טעם נאסור. אם ראשון קודם לשני חול, והנלקט בי"ט מותר לערב בכדי שיעשו ויום ראשון חול, כ"ש שמותרים בי"ט של מחר. רב ששת שהיה אוסר את הצבי לא היה בידו טעם, אלא משום שהיה סבור שהן קדושה אחת, והרי פסקנו הלכתא כרב שעשאו ספק. וכשם שלא חלקנו בין ביצה לצידה ומחוכר בשני ימים של ר"ה שאסור, אף ביצה נדונת כמותן לאיסור, אף הם ידונו בשני ימים טובים של גליות כמותן להתר, דמאי חומריהו מינה, ביצה דאורייתא היא ומשום הכנה. ואפי' למאן דאמר כרבנן דפירות הנושרים, לא אסיר אלא משום שמא יעלה ויתלוש וכיצה ופירות הנושרים אוקימנא חדא גזירתא. ועוד א"ר יוחנן²¹) עצים שנשרו מן הדקל²²) אסור להסיקן בי"ט. ואל תשיבני ביצה²³), שהיה ר' יוחנן מתיר ביצה שנולדה לאוכלה בי"ט, מ"ט ביצה, דכיומיה נמי חזי לגומעה ולא שרי ליה מר עד למחר, מידע ידעי דבת יומא אסיר²⁴) כו'. מדקאמר אל תשיבני ביצה, מכלל דלא חמיר מחוכר שנלקט מביצה שנולדה²⁵), דאי חמיר, מצי לאותוביה מביצה שנולד[ד]ה דקילא מעצים דמובדין²⁶), דחמירי. ואי נחמיר צידה ומחוכר מפני שלקטם גוי בידים, הא קיימינן דכל מידי

17) ביצה ד' ב'. 18) שם; והשווה ררב"ז ח"ב סי' קי"ט, כנה"ג או"ח ק"א ע"א. 19) שם; כוותיה דרב. 20) שכן [=הוא] ספק. 21) ביצה שם. 22) =בשבת. 23) מכאן ועד "מ"ט" ליתא לפנינו שם. 24) ובגמרא שם בכמה שינויים. 25) תחצ"ו: שנולדה [=שנולדה]. 26) במובנו הרניל בירושלמי [חגיגה פ"ב: ה"א ע"ו א']: דמאובדיו.

דעביד בלאו אדעתא דישראל שרי, והכי סתמא אדעתא לזבוני גוים עבדי. ועוד רב פפא דאמר גוי שהביא דורון לישראל כו', י"ט סתמא קאמר, וחילק בין י"ט ראשון לי"ט שני שמותרין לערב בכדי שיעשו, ממה נפשך אם היום קדש הרי הלילה חול והרי המתיר בכדי שיעשו, ואע"פ שהלילה הזה אינו ראוי לעשייה, אסורא בעשייה אינה אלא שמא היה חול הלילה קודם, וא"כ הוא כ"ש שהוא מותר. והמתנה מועלת [אלו] יבא אליהו ויאמר ראשון קדש והלילה חול, וצריך בכדי שיעשו. והא הנהו (גננא 27) דגזו להו גוים אסא. ויש ספרים שכתוב (30) בהן כיומא טבא סתם, ואפי' למאן דגרים בי"ט שני [האי] מעשה כי הוה, בי"ט שני הוה, וה"ה לי"ט ראשון, דברים המותרים ואחרים נוהגין בתן איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהם, אוקמיה ר' חסדא בכותאי ובבני מדינה דסרכי מילתא ומזלזלי, אבל ישראל בני תורה מותר להתיר בפניהם דבר התר... ולא יחיד אני בדבר כי מצאתי כן תשובת (32) הגאונים ועכשיו אינה בידי (33) ואחפשנה ואגיענה לידך... ואני איני כחולק על ישיבתו של רבי (34) כי נוהגין איסור בהן עד שאזכה לחזור ולדון לפניו, יודה לדברי כאשר דנתי לפניו על עסקי (35)... שהיה מלמדנו במשהו ולבסוף (36) דנתי לפניו והודה לדברי :

[ב] ושאלתם (37) : שבת ויו"ט מ"ט דאמרינן (38) קדושה אחת היא, ואינו רשאי לערב שתי רוחות. ואי קשיא לך, קסברי רבנן הואיל

(27) תחצ"ו: לא [=אלו]. (28) [=בני] גננא. (29) וכ"ה הני' בר"ס ערובין ט' א'; ולפנינו בגמרא בשינויים רבים: הנהו בני גננא דגזו להו אסא ביו"ט שני. ולכל המקורות שציון ר"נ רבינוביץ [שם אות ה'] צריך להוסיף: תשובת רש"י שלפנינו. (30) וכ"ה הני' בה"ג ובד"ף ובכתה"י. (31) תחצ"ו בטעות: מי [=האי] מעשה. (32) וכוונתו =לתשובת רב נטרונאי ועליה רומז רש"י בעירובין ל"ט ע"ב ד"ה: פסק [ראה אוצה"ג שם צד 22]: אמנם לדעתו של ר"א עפשטיין [שם אות דל"ו] היא =תשובת ר' עמרם; ולדעתו של ר"ל נינצברג [גנ"ש ח"ב צד 9] היא: =תשובת ר' שרירא [שע"ת סי' קפ"ה, וה"פ סי' ק"ג]. (33) ראה מש"כ במבואי. (34) ולשון זה מצוי ושגור בספרי רבי רש"י, והוא מעיד על תכונת דוחו של רבינו [ראה או"ז ח"א ל"ו סע"ג, ח"ב סי' ק"מ ע"ה ע"ב]. (35) אולי צריך להוסיף: על עסקי [בשר בחלב במשהו]; וכוונתו לפסק ר' יצחק סגן לוויה [ראה לעיל: פירס סי' פ"ד]. (36) פירס סי' רמ"ב; ולפנינו לעיל. (37) כנראה, דתשובה זו איננה תשובה אחרת בפני עצמה, כ"א חלק שני מאותה תשובה שלפנינו בסוף הסימן. (38) עירובין ל"ח ע"א: והשווה או"ז ל"ו ע"ב.

ושניהן קדושה גמורה ואסורין שניהן לילך חוץ לתחום, ואין היתר ביניהם, הרי הם כיום אחד. ומן הטעם הזה³⁹) נאסרה ביצה. דפסקינן בה הלכה כרב דשבת ויו"ט נולדה בזה אמורה בזה :

פי' ק"ד

ולא זכיתי לשאול את פי רבינו יעקב¹) בדבר²), כי נוהגין³) [היו בו] היתר במקומי⁴), והיה לי הדבר⁵) פשוט. ולאחר פטירת⁶) ר', שמעתי⁷) שרבינו יצחק הלוי⁸) אוסר עד מוצאי⁹) יום טוב שיני, וכל אנשי עירו כמותו. וגם הלכות גדולות¹⁰) אוסרין¹¹) [בו]. ודנתי לפני¹²) ולא הועיל לי¹³). וכל מעמו אינו אלא מדנקיט¹⁴) בכדי שיעשו, בלילה הראוי ליעשות¹⁵) קאמר. ואני¹⁶) אומר צריך שימתין¹⁷) בכדי שיעשו, משום שמא היום¹⁸) קודש והלילה חול. ותדע מדלא קאמר ולערב¹⁹) של שיני אסורין בכדי שיעשו²⁰), לערב ראשון קאמר. ותשובת²¹) רבינו גרשום מאור²²) הגולה מצאו²³) כמותי : גם עתה בא לי²⁴) כתב אחר²⁵) מגוורמשא²⁶) שצמ"ה²⁷) שבא לשם אדם גדול זקן

ק"ד : תשובה זו נכתבה קרוז לשנת תתכ"ה והוצאה נפרש"י [כ"י אדלר סי' 2553 מן רומל שנת 1279] יו"ט פ"ג סוף דף א28; ונשינויים ענומים נפרש"י [כ"י אדלר 1621 = (אד: נרשם כאלן) סוף דף 213-ריש א22]; = פרש"י [דפוס וילנא] זינה כ"ד ע"ג; תוס' שם ד"ה : ולערב; ולו"ז ת"צ סי' ק"מ ל"ז סע"ג :

39) דלרבנו סוקמי נ"כ האי דינא מטעם קדושה אחת הו: וראה או"ז סי' תל"ט ותחצ"ו שם אות י'.

ק"ד : 1) = בר יקר [או"ז שם]. 2) = זה. 3) בנרפס: כי היו נוהגים בו חיתר. 4) שם: במקומינו [וכונתו לעיר טרווי"ש]. 5) שם: רבר פשוט. 6) שם: ולאחר פטירתו של רבי [=היינו קרוב לשנת תתכ"ה; וראה להלן אות 28]. 7) שם: את רבי יצחק הלוי. ובנוגע לויכוח זה השווה פרדס סי' קמ"ז; תחצ"ו סי' י"א אות א'. 8) שם: שהיח אוסר. 9) שם: עד ליל מוצאי יו"ט שני. 10) ראה לעיל סי' ק"ג אות 6. 11) תיקנתי זה עפ"י כ"י אדלר 1621; או"ז: אוסרת כז. 12) שם: לפניו. 13) = כלום [וב"ה שם]. 14) שם: מרנקט. 15) שם: לעשיה. 16) ה"ה = רבינו שלמה בר"י. 17) שם: להמתין. 18) שם: היום היה קודש. 19) שם: לערב. 20) = אלא. 21) שם: ובתשובת. 22) כ"ה במס"א. 23) שם: מצאתי. 24) שם: אלי. 25) שם: מכתב. 26) שם: מנרמיי"ש. 27) וכותב המכתב, כנראה, היה חתנו ר' סאיר ב"ר שמואל מרומרו, שלמד בוורמיישא אצל ר' יצחק הלוי [ראה אפסוביצר בטבוא לראבי"ה 394].

ויושב בישיבה של רומי²⁸) ושמו ר' קלונימוס²⁹) ובקי בכל התלמוד³⁰)
 והורה כן³¹) ונחלק [=עליהן]:

פי' ק"ה

ואם יום טוב של פסח הוא ולש עיסה ביו"ט כיצד יעשה. שאם יפריש¹)
 תרומה ומברך עליה, לשורפה אינו יכול, שהרי²) אין שורפין
 קדשים ביום טוב. ואם תאמר שמעכבה עד לאחר יו"ט ואחר כך שורפה,
 הרי היא³) באה לידי חימוץ⁴) ועובר עליה בכל יראה ובכל ימצא. אלא
 כיצד יעשה: יפריש אותה בלא ברכה מן העיסה ויעשה אותה⁵) עוגה
 קטנה ויאפה אותה עם שאר העוגות⁶) שיעשה מן העיסה. ולאחר אפייה
 יצרף⁷) כאחת בסל אחד⁸) או בקערה אחת העוגה⁹) והתרומה, ונראה¹⁰)
 כאילו הן מחוברות ביחד¹¹), לפי שהסל מצרפן¹²) לחלה ואח"כ יברך
 עליהן להפריש תרומה, ויצניעה עד לאחר יום טוב¹³) כשהיא אפוייה
 וישרוף אותה¹⁴). ואם תאמר כשהיא בעיסה יברך עליה קודם אפייה
 ומפרישה ואח"כ יאפה אותה וימתין עד לאחר יום טוב וישרוף אותה.
 אם היה עושה כן, אינו יכול לאפותה¹⁵) ביו"ט לאחר שיקרא עליה¹⁶)

ק"ה: מח"ו (כ"י סמ:): 50 דגמא וחתום גס נסופו: שלמה ז"ר יצחק [=מח"ו
 סי' ל"ו וסי' ל"ז 266 זשיכוייס רזיס וענומיס]; האורה ח"ג 191; אר"ה כ"י מ:
 סי' כ"ד וסי' כ"ה [=כ"י סמ: 81 = פר: ע' 9]; סדור רש"י 181; המנהיג
 (כ"י סמ:): 83 [=ד"ק סי' מ'] נתורפו ונקינור נמרץ נסס: כתב ר"ש ז"ל.
 ועי' פרדס סי' קל"א, האורה ח"א סס"י כ' 32, ומועה"ג סי' מ'.

28) שם: מן רומא; אמנם בר"ס ביצה שם אות מ': בישיבה של רומי. וביאתו של ר' קלונימוס
 לגרמיישא היתה קרוב לשנת תתכ"ה [ראה אפטוביצר במ"ע החדשי 1901 ע' 47] אמנם לא
 בתור ראש ישיבת וירמיישא. 29) = בר"ר שבתי; ראה מ"ע החדשי שם. 30) שם: בכל הש"ס.
 31) או"ז: כמותי.

ק"ה: 1) בנרפס: שאם מפריש. 2) שם: לפי שאין שורפין. 3) שם: הרי באה. 4) שם:
 בין כך ובין כך. 5) כמו עוגה. 6) עוגות שיפריש. 7) ס' רש"י: יצררף. 8) כ"י סמ:
 אחת. 9) בנרפס: העוגות. 10) שם: ונראות. 11) שם: יחד; או"ה: יחד בסל. 12) שם:
 לפי שהסל מצרפן כרתניא [=כרתנז] ר' אליעזר אומר [פסחים מ"ח]: הרודה ונותן לסל
 הסל מצרפן לחלה שנ' כף אחת, הכתוב עשאו לכל מה שבכף אחת. וסאמר זה כולו נשמט
 במק"א. 13) שם: עד לאחר יום [קרי: טוב]. 14) שם: אם שכח ולא הפריש עד, ואם
 תאמר ליתא בכת"י, ומקורו נמצא בס' הישר לר"ת. 15) שם: לאפות אותה; האורה: לאפות
 אותה לפי שעדיין היא ראויה לבעל הבית. 16) שם: לה.

שם, משום דהוה ליה מלאכה²¹) שלא לצורך הואיל ואינה נאכלת. אבל קודם ברכה יכול לאפות אותה, לפי שעדיין²²) היא ראוייה לבעל הבית בשאר²³) העיסה, ולא הוויא אפייה שלא לצורך יום טוב. ויש שמפרישה מן העיסה ושורה אותה במים, ומבור הוא שלא תחמיץ כדברי בן בתירא²⁴). דא' שורה אותה במים ואין הלכה כמותו, דאמרינן אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' אליעזר²⁵).

(המנהיג כ"י סמ: בא"א 88)

כתב ר"ש ו"ט:

כיצר נעשה 32) ביום טוב של פסח, יעשה עונה קטנה את החלה בעורה עיסה בלא ברכה ולאחר אפייתה עם שאר המצות יתנם בסל והסל מצרפן לחלה כר' אליעזר ויפרישנה ויברר עליה להפריש תרומה, רחלה היא העונה. והמברר להפריש חלה טועה 33), שכר אמר הכתוב ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה, חלה אחת תרימו לשם תרומה ויניחנה עד אחר הפסח ושורפה. והני מילי בפסח 34), אבל בשאר ימים טובים ראוי בה חשש חימוץ יפרישנה בעורה עיסה ויברר עליה, ואם החמיצה החמיצה, ולא יאפנה ביום טוב, דאפייה שלא לצורך היא והוויא מלאכה שלא לצורך:

ובשאר ימים טובים שאינן של פסח²²),

שאינן לחוש בהם משום חימוץ אם

הוא משהא אותן²³) עד לאחר יו"ט, יברך

עליה לאלתר ביו"ט ומפרישה, ומשהא

אותן²⁴) עד לאחר יו"ט ואח"כ שורפן²⁵)

שאם חמצו²⁶) אין בכך כלום²⁷). ואם

נאפית העיסה²⁸) ושכח ולא הפריש ממנה

לא חלה ולא²⁹) תרומה, בין ביום טוב

בין בחול, יבצע מן העונה לאחר אפייה

ויברך כאילו³⁰) הוא מפריש מן העיסה.

שלמה ב"ר יצחק³¹):

17) או"ה: שאינה לצורך יו"ט, והשאר חסר שם. 18) בגרפס: ראוייה היא. 19) שם: כשאר עיסה. 20) שם: וכדברי בן בתירא [פסחים מ"ח ע"א] רא"ד יצחק נפחא הלכה כר' יהודה בן בתירא דאמר תטיל לה בצונן שלא תחמיץ. 21) שם: רתניא ר' אמר הלכה כר' אליעזר, דקיימא לו בכוליה תלמודא הלכה כר' מחבירו ולא מחביריו, והכא חבירו הוא. 22) שם: כמו כן אינו רשאי לשורפה משקרא עליה שם, לפי שאין שורפין קרשים ביום טוב, אלא מכיוון שאין לחוש בהן משום חימוץ. 23) שם: אותה. 24) שם. 25) שם: שורפה. 26) שם: חימצה; ס' רש"י: חימוצו. 27) המנהיג: ואם החמיצה, החמיצה. 28) או"ה: ואם בשעת אפיית העיסה. 29) בגרפס: לא תרומה ולא חלה. 30) שם: כאילו מפריש. 31) שם: שלמה ב"ר יצחק זצ"ל; ובמח"ו ע' 266: וכן הורה רש"י בתשובותיו. והתימא על רש"ה דהשמיט תשוכת רש"י זו במבוא למח"ו צד 58, ושם ע' 86. 32) ר"ק ס' מ': כיצר יעשה. 33) כצ"ל, אמנם בכ"י סמ: תועה; ובנוגע לענין זה השווה ר"ל גינצבורג בגנ"ש ח"ב ע' 43. 34) וזה ליתא בר"ק שם.

פי' ק"ו

כן השיב הקדוש ר' יצחק בר' יהודה נ"ע¹: במסכת ביצה י' חלה שנממאת לא יזינה ממקומה. ואמאי וליתנה לכלבים.

והשיב: מפני שמצינו² במקום אחר לגבי תרומה שאכילת כלבים שריפה הוי ואין שורפין קדשים ביום טוב. והכא נמי גבי פסח איכא למימר משום הכי שורפין לפני השבת, דלא מצי למחר למיכלינהו לכלבים:

פי' ק"ז

היתה לו שפחה נכרית שלשה בפסח מצה לצורכה בלא נטילת תרומה ובלא מדידה. ונשאל לר' ואמר:

חלה י' בזמן הזה שנוהגין מדרבנן כדי שלא תשתכח תורת חלה מישראל, דמצוה הנוהגת בארץ היא וכל מצוה התלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ. וחלה הפומרת בעיסה אינה אלא משום גזירה ואין אנו צריכין להפריש חלה מן העיסה שהיא אוכלת. שלא מצינו שגזרו רבנן ליטול חלה מן העיסה³ שהעבדים והשפחות אוכלין:

ק"ו: תשובה זו לר"י נר"י נעתקה לאחר שנת 1070 צערך והוצאה בקלור נמרץ צמעה"ג סי' כ"ד 14. ונשמטה ע"י ר"י מילר צמנול לתחל"ו דף כ"ד זין פסקיו ותשובותיו של רבו השני של רש"י. והשווה לעיל צתוך תשובות ר' מנחם צר מכיר. ק"ז: שנה"ש סס"י רי"צ פ"ח ע"ג. ונשמטה תשובה זו ע"י ר"ש אסף צהרצעון "זיון" שנה ד' ספר ז' עמ' 105 אות 94 ויש להוסיף דברי רש"י אלה על זיוניו ע"ס.

ק"ז: (1) ומזה מוכח דתשובה זו נעתקה לאחר שנת 1070 בערך. (2) כ"ז ע"ב. (3) פסחים ז"ב ע"ב.

ק"ז: (1) והשווה הרי"ף פסחים פ"ג מ"א ע"ב; רמב"ם פ"ה ה' ביכורים; האורה 31; האשכול ח"ב 57; ה' חלה להרמב"ן ל"ר ע"ב; פסקי חלה להרשב"א י"ז ע"א; סיו"ר סי' שכ"ב; כל בו ריון פ"ט; גנ"ש ח"ב מ"דמ"ה. (2) ובנוגע לענין נאמנות השפחה על החלה ראה תשובות הרמב"ם (הוצ' פריימו) סי' ק"מ ע' 136; ומש"כ ר"ל גינצבורג בגנ"ש ח"ב ע' 52: